

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA

CERRAHPAŞA TIP FAKÜLTESİ

ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI ANABİLİM DALI

0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARDA MEDYA KULLANIMI VE ÇOCUK GELİŞİMİ
ÜZERİNE ETKİLERİ

ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI UZMANLIK TEZİ

Dr. Merve Taviş Ünsalan

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Emel GÜR

İSTANBUL-2020

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
CERRAHPAŞA TIP FAKÜLTESİ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI ANABİLİM DALI

0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARDA MEDYA KULLANIMI VE ÇOCUK GELİŞİMİ
ÜZERİNE ETKİLERİ

UZMANLIK TEZİ
Dr. Merve Taviş Ünsalan

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Emel GÜR
İSTANBUL-2020

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
KISALTMALAR	II
GRAFİKLER	III
TABLolar.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VII
GİRİŞ VE AMAÇ	1
GENEL BİLGİLER	3
GEREÇ VE YÖNTEM.....	30
BULGULAR.....	34
TARTIŞMA.....	50
SONUÇ.....	61
KAYNAKLAR.....	64
EKLER.....	75

TEŞEKKÜR;

Uzmanlık eğitimim süresince tecrübe ve bilgilerini benimle paylaşan, desteklerini tez çalışmam ve tüm eğitimim boyunca hissettiğim, bilimsel katkılarını ve manevi desteğini esirgemeyen Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanı merhum Prof. Dr. Ahmet Tayyar Arvas'a,

Sosyal Pediatri alanında eğitimimde tecrübesi, bilgisi; tezimin devamında desteği ile beni yalnız bırakmayan, en zor dönemlerde yanımda olan tez danışmanım sevgili hocam Prof. Dr. Emel Gür'e,

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı'na yaptığı katkılar, asistanlık eğitimimizi daha iyiye taşımak için gösterdiği çabalar için Anabilim Dalı Başkanımız Sayın Prof. Dr. Haluk Çokuğraş'a,

Denver Gelişimsel Tarama Testi 2' nin uygulanması ve yorumlanması konusundaki yardımlarının yanı sıra pozitif yaklaşımı ile desteğini hep hissettiğimiz Ped. Aysun Ayaz Sarı'ya,

Eğitimim sırasındaki rotasyonlarda bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım öğretim tüm hocalarıma, kıdemlierime,

Uzmanlık eğitimim sırasında dertlerimizi paylaşıp yol arkadaşlığı ettiğim Dr. Özge Oğuzhan, Dr. Gülberk Barın, Dr. Kübra Yılmaz'a,

Güleryüzleri ve yardımları ile her zaman destekçimiz olan kürsü sekreterliğine,

Zorlu uzmanlık eğitimin sürecinde mutluluğumu ve çalışma motivasyonumu artıran, sıkıntılarında desteklerini esirgemeyen dostlarım Dr. Çağla Akı, Dr. Aslı Tuğçe Temurlenk, Dt. Dilan Kara, Zeynep Gökçe Ünsal 'a

Hayattaki en büyük şansım, desteklerini hep arkamda hissettiğim, sahip olduğum iki büyük aile ve kıymetli eşime,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onlar olmasalardı bu zorlu süreçte başarılı olamazdım.

Dr. Merve Taviş Ünsalan
İstanbul 2020

SİMGELER ve KISALTMALAR

APA	Amerikan Pediatri Akademisi
DGTT	Denver Gelişimsel Tarama Testi
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
E	Erkek
K	Kız
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SED	Sosyo Ekonomik Düzey
WHO	World Health Organization
SDS	Standart Deviasyon Skoru

GRAFİKLER

Grafik 1: Çocukların Cinsiyete Göre Dağılımı

Grafik 2: Çocukların Yaşa Göre Dağılımı

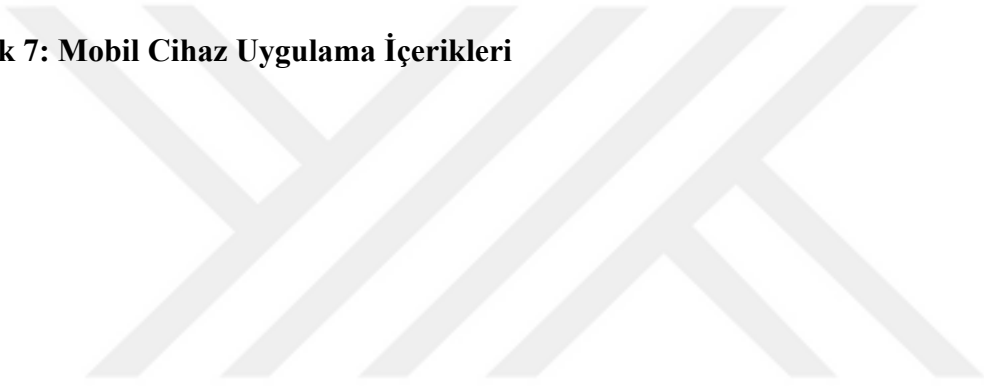
Grafik 3: Teknolojik Cihaz Kullanım Alanları

Grafik 4: Medya Kullanımına Başlama Yaşı

Grafik 5: Medya Günlük Kullanım Süresi

Grafik 6: Medya Erişim Cihazları Dağılımı

Grafik 7: Mobil Cihaz Uygulama İçerikleri

TABLolar

Tablo 1: Doğum Öyküsü

Tablo 2: Yaşlara Göre Medya Kullanım Süreleri

Tablo 3: Medya Kullanım Özellikleri

Tablo 4: Uyku Süresi, Kilo Değişimi ve Sosyalleşme Öyküsü

Tablo 5: DGTT 2 Sonuçları

Tablo 6: Anne Eğitim Durumu ile Medya Kullanım İlişkisi

Tablo 7: Baba Eğitim Durumu ile Medya Kullanım İlişkisi

Tablo 8: Anne Eğitim Durumunun Sosyalleşme ve Kullanım Kısıtlanması İlişkisi

Tablo 9: Baba Eğitim Durumunun Sosyalleşme ve Kullanım Kısıtlanması İlişkisi

Tablo 10: Medya Kullanım Süresinin Medya Kullanım Alışkanlıklarına ve Uyku Süresine Etkisi

Tablo 11: Günlük Medya Kullanım Süresinin Medya Kullanım Alanları ile İlişkisi

Tablo 12: Medya Kullanımına Başlama Yaşının Medya Kullanım Alanları ile İlişkisi

Tablo 13: DGTT 2 Sonuçları

Tablo 14: DGTT 2 Sonuçları

Tablo 15: Bakım Veren Kişi ile Medya Kullanım Süresi İlişkisi

0-6 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARDA MEDYA KULLANIMI VE ÇOCUK GELİŞİMİ ÜZERİNE ETKİLERİ

ÖZET

Giriş: Teknolojinin yaygınlaşmasıyla çocuk ve ergen yaş gruplarında akıllı cihaz ve medya kullanım süreleri giderek artmaktadır.

Amaç: 0-6 yaş grubundaki çocuklarda medya kullanım alışkanlıklarının belirlenmesi, ailelerin medya kullanımına tutumlarının araştırılması ve koruyucu önlemler alınabilmesi için çocuk gelişimine, uyku süresi ve fazla kilolu olma durumuna etkisinin araştırılmasıdır.

Gereç ve Yöntem: Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları polikliniklerine başvurmuş, kronik hastalık öyküsü olmayan 0-6 yaş 141 çocuk çalışmaya alındı. Veriler; çocukların medya kullanım süreleri, amaçları ile ailelerin medya kullanımına ilişkin tutumlarına yönelik bilgi edinme amacıyla hazırlanan form ile elde edildi. 141 ailenin 84'üne DGTII uygulandı.

Bulgular: Çocukların 67'si kızdı, yaş ortalaması $42,7 \pm 23,5$ ay idi; 137'sinin(%97,2) medya ile tanışma öyküsü vardı. Medya kullanımına başlama en sık 1-3 yaşta idi. Yaşla birlikte günlük ortalama medya kullanım sürelerinin anlamlı olarak arttığı görüldü ($p < 0.05$). Günlük ortalama medya kullanım süresi 129 ± 10 dakika idi; en sık sakinleştirmek(%56,2), eğlence(%56,2) ve dikkat çekmek(%46,6) amacıyla kullanılmaktaydı. Ailelerin %87,9'u çocuklarının medya kullanımını kısıtlamakta; çocukların %46,8'i kısıtlamaya itiraz etmekteydi. Anne eğitimi düşük grupta kullanımı kısıtlayan kural koyma oranı anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha düşüktü. Baba eğitim düzeyi ve anaokuluna devamın, eğitim amaçlı kullanımı artırdığı görüldü. Günlük medya kullanım süresi 2 saat üstü olan grupta medyayı çevreye tercih etme ve sosyal oyunlarda azalma oranı anlamlı olarak daha fazlaydı ($p < 0.05$).

Sonuç: Medya ile tanışma sıklıkla 1-3 yaş grubunda görülmekte, yaşla birlikte medya kullanım süreleri artış göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk Dönemi, Medya Kullanımı, Gelişimsel Değerlendirme

MEDIA USE IN 0-6 YEAR OLD CHILDREN AND THE EFFECTS ON CHILD DEVELOPMENT

SUMMARY

Introduction: The widespread use of technology, smart device and media usage time increases in children and adolescents.

Aim: Determination of media usage and aims of children 0-6 years, investigation of family behaviors about media use and the effects on child development.

Material Method: 141 children between 0-6 years who had no history of chronic disease were included. Research data was obtained with question form, prepared to obtain information about aims, durations with media and family attitudes about the use. DGTTII was applied to 84 of 141 families

Findings: 67 were girls, their ages ranged from 2 to 78 months. 137 of children(97.2%) had history of meeting media. Starting media use was most frequently in 1-3 age group. Media usage times increased with daily average with age ($p < 0.05$). Average daily usage was 129 ± 10 minutes; mostly to calm the child(56.2%). 87.9% of families restrict children's media use; 46.8% of children objected to restriction. In low group of mother education, restriction of media use was significantly lower($p < 0.05$). Father's education level and attending kindergarten were found to increase the use for educational purposes. Whose daily usage time was over 2 hours, rate of decrease in social games was significantly higher($p < 0.05$).

Conclusion: It was seen that meeting with media was most frequently in the 1-3 age group; children's daily media usage times increased with age($p < 0.05$).

Keywords: Childhood Period, Media Usage, Developmental Assessment

1. GİRİŞ VE AMAÇ:

Günümüzde en önemli iletişim kaynaklarından olan bilgisayarlar, internet, tablet, televizyon, akıllı telefonlar bilgi edinme, haberleşme, eğitim ve eğlence olanaklarıyla hayatımızda önemli bir yer kaplamaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak teknolojik cihaz sahipliğinin artması, internet altyapısının genişlemesi ile birlikte okul öncesi çağıdaki çoğu çocuk temel becerileri edinmeden önce dokunmatik ekranlı cihazları kullanmayı öğrenmektedir. Bu cihazların kullanmaya başlanma yaşı gün geçtikçe düşmektedir (1). Doğdukları andan itibaren bu internet ve akıllı cihazlarla tanışan çocuklarda bağımlılık gelişmektedir. Çok sayıda uygulama içeren mobil cihazlar yemek yerken, seyahatte, günlük aktivitelerde çocukların elinden düşmemektedir.

Son yıllarda teknolojik cihazların çocuklarda bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini etkilediği yapılan çalışmalarla gösterilmiştir. Teknoloji çocuklara oynama, keşfetme ve öğrenme için birçok fırsat sunmaktadır (2). Bu öğrenme fırsatları çocukların önemli gelişim dönemine denk gelmektedir. Gelişim çağındaki çocukların motor becerileri çeşitli etkinliklerle gelişmektedir. Teknolojik cihazlar uygunsuz koşullarda, uygun olmayan yazılımlarla ve gereğinden uzun süre ile kullanıldığında çocukların motor gelişimleri gecikmektedir. Çocukların uzun süre hareketsiz şekilde vakit geçirmeleri büyük ve küçük kas becerileri, el ve göz koordinasyonu gibi kaba ve ince motor gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (3).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2019 yılı ağustos ayı verilerine göre Türkiye genelinde internete erişim imkânı bulan hane oranı %75,3'e ulaşmıştır (4). Aile içinde medya ve internet kullanımının bu oranda artış göstermesi nedeniyle çocukların kullanım alanlarının belirlenmesi, olumlu ve olumsuz etkilerinin araştırılmasını hedefleyen çalışmalar önem kazanmıştır. Erken çocukluk dönemlerinde teknolojik cihaz kullanımının çocuklarda bilişsel, dilsel, sosyal, duygusal ve motor gelişiminde gecikmelere neden olduğu, hareketsizlik şişmanlık, uyku sorunlarına yol açtığı bildirilmektedir (5) (6).

Amacımız 0-6 yaş grubu çocuklarda medya ve akıllı cihaz kullanım alışkanlıklarını (süreleri ve alanlarını) belirlemek, bu alışkanlıkların neden olduğu etkiler ile ailelerin çocuklarının medya kullanımına yönelik amaç ve tutumlarını araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1. Çocukların gün içerisindeki medya kullanım süresi nedir?
2. Çocukların medya kullanım amaçları nelerdir?
3. Ebeveynler çocuklarını internet, televizyon, akıllı telefon, tablet kullanım sürelerini kontrol ediyor mu?
4. Ebeveynlerin çocukların akıllı cihaz kullanımlarındaki amaçları nelerdir?
5. Çocuklar teknolojik cihaz başında geçirdikleri süreyi, ailesi ve arkadaşlarıyla olan sosyal aktivitelere tercih ediyor mu?
6. Ebeveynlerin medya kullanımına karşı tutumunun çocukların medya kullanım alışkanlıkları üzerine etkisi nedir?
7. Medya kullanım alışkanlıklarının çocuk gelişimi, uyku süreleri ve fazla kilolu olma durumu üzerine etkisi var mı?

0-6 yaş grubunda medya kullanım sıklığı, süresi, kullanım amaçları, medya ile tanışma yaşı; anne-baba eğitimi ile anaokuluna devamının medya kullanımı üzerine etkisini araştırmayı amaçladık. Ayrıca medya kullanımının kişisel, moto, sosyal gelişim, dil gelişimi, uyku süresi, fazla kiloluluk üzerine etkisini araştırmayı planladık.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. GELİŞİM:

Gelişim bedensel, zihinsel, dil, duygusal, sosyal yönden belli koşulları olan en son aşamaya ulaşıncaya kadar sürekli ilerleme kaydeden değişimdir. Organizmanın büyüme, olgunlaşma, öğrenme etkileşimleri ile sürekli olarak ilerleme kaydetmesidir. Çevre ve kalıtım arasındaki sürekli ve karşılıklı etkileşimin ürünüdür (7). Gelişim hem biyolojik hem de çevresel faktörlerden etkilenmekte, zaman faktörünün de gelişimde etkili olduğu kabul görmektedir. Ailenin yapısı, sosyo-kültürel ve ekonomik durumu, ailedeki kişiler arasındaki ilişkiler, beslenme, toplumsal yapı ve değerler, yaş grupları gibi faktörler çevresel faktörlerdendir. Bunun yanında belirli zaman dilimlerinde karşılaşılan uyarıcılar, gelişimi destekleyebilir veya olumsuz etkileyebilir (8) (9). Bu nedenle, bir değerlendirme yapılırken çeşitli faktörlerin bir arada ele alınmasında fayda vardır.

2.1.1. GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR:

2.1.1.1. Büyüme:

Büyüme, bireylerin fiziksel özellikleri için kullanılmakta ve organizmanın bedensel olarak gösterdiği değişiklikleri ifade etmektedir. Bu yönüyle birey açısından boyun uzaması, kilonun artması büyüme kavramı içinde yer almaktadır (7).

2.1.1.2. Olgunlaşma:

Bireyin doğuştan getirdiği genetik yapı ile çevrenin etkileşimi sonucunda canlıda görülen biyolojik değişikliklere denir. Kısaca organizmanın büyüyerek bir işi yapabilecek seviyeye gelmesidir. Birçok becerinin kazanılması olgunlaşma ile gerçekleşir. Çocuğun yürümeyi, yemek yemeyi vb. öğrenmesi belirli kas-iskelet olgunluğuna ulaşması gerekir. Her çocuğun olgunlaşması aynı zamanda gerçekleşmez. Bazı çocuklar olgunlaşma dönemini diğer çocuklardan daha geç tamamlayabilir. Olgunlaşma çevre faktörlerinden oldukça bağımsızdır. Çevre koşullarında uyarıcı yoksunluğunun yoğun olmadığı durumlarda çocuklar yürümeyi öğrenir. İnsanın biyolojik donanımı, yürüme davranışı için programlanmıştır (10) (11).

2.1.1.3. Öğrenme:

Gelişimin en önemli kavramlarından biridir. Öğrenme kişinin çevre ile etkileşimi sonucu meydana gelen gözlenebilir, nispeten sürekli oluşan davranış değişikliğidir. Belli bir büyüme

ve olgunluğa erişen çocuğun gelişme gösterebilmesi için çeşitli öğrenme deneyimlerine ihtiyacı vardır. Çocuk, yürüme olgunluğuna ulaşmasına rağmen, yürüme için gerekli fırsatlar verilmezse yürümesi gecikebilir. Yine çocuğun zihinsel gelişimini sağlamak için gerekli uyarıcılar verilmelidir (11).

2.1.1.4 Hazır Bulunuşluk:

Hazır bulunuşluk, yeni bir öğrenme durumunda, bireyin önceden sahip olduğu özelliklerin tümünü kapsar. Bireyin yaşı, gelişimi, olgunluk seviyesi, tutumu, motivasyonu ve sağlık durumu yeni öğrenme ortamında etkili olan unsurlardır. Bir yaşantıyı öğrenmeye hazır olmayan çocuğa o yaşantıyı öğretmeye çalışmak çocukta birtakım kalıcı ve olumsuz davranışlar bırakabilir (11) (12).

2.1.2. GELİŞİM İLKELERİ:

2.1.2.1 Kalıtım ve Çevre Etkileşimi:

Anne ve babadan gelen genetik miras ile çocuğun fiziksel ve zihinsel özelliklerinin nasıl olacağı, ne tür psikolojik problemlere meyilli olacağı, hangi alanlarda yetenekli olduğu belirlidir. Çevre, çocuğun doğuştan getirdiği genetik mirasını kullanmasını etkilemektedir. Kalıtım ve çevre birbirleriyle etkileşim yaparak gelişimi meydana getirir. Gelişimin bazı yönleri kalıtımın, bazı yönleri çevrenin daha fazla etkisi altındadır. Beden gelişimi bunlardan birisidir. Dilin ve sosyal davranışların gelişiminde çevrenin etkisi kalıtımın etkisine üstün görülmektedir (7) (12).

2.1.2.2 Gelişim Hızı:

Çocuk doğumdan sonra hızlı bir gelişim içindedir. Bu hızlılık 6 yaşına kadar sürer, sonra bu aşırı hızda bir düşme olur. Adolesan dönemde büyüme ve gelişmede tekrar büyük bir hızlılık göze çarpar. İşte bu hızlılık dönemlerinde çocuğun çevresinde meydana gelen olaylar onları yoğun bir şekilde etkiler. Bu dönemlerde aldığı olumlu uyarıcılar çocukların gelişimine büyük katkılarda bulunur. Çocuklar öğrendikleri becerilerin %70' ine yakın bir bölümünü 0-6 yaşları arasında kazanırlar. İlk yaşlardaki bu hızlı gelişmede öğrenmenin payı çok büyüktür; çünkü çocuk bu çağda hızlı bir öğrenme içindedir. Gelişimin hızlı olduğu dönemlerde çocuklar ve gençler kötü çevre koşullarından uzak tutulmalıdır (7) (10) (12).

2.1.2.3 Gelişimin Devamlılığı

İnsanın gelişimi, durma ve kesinti göstermeden devamlı bir akış içindedir; ancak gelişimdeki devamlılık hep aynı hızda olmamaktadır. Gelişim daima ileriye doğru fakat bazen hızlı bazen yavaş devam etmektedir. Eğitim sisteminin okul öncesi eğitimi, temel eğitim, orta öğretim, yüksek öğretim gibi kademelere bölünmesinin dayanağı; öğrencilerin okul dönemlerine rastlayan yaşlarla gelişim çağları arasında bir paralellik kurulması gerekliliğindedir. Dolayısıyla çağların genel gelişim özelliklerine dayanarak bir okuldaki öğrencilerin gelişimi hakkında genel tahminlerde bulunabiliriz (11) (12).

2.1.3 PSİKOMOTOR GELİŞİM:

Motor kelimesi anlam olarak hareketi ifade eder. Dünyaya gelen her birey, intrauterin dönemde iken fiziksel olarak gelişmeye başlar. Dünyaya geldiğinde de bu gelişim hızlanarak devam eder. Önceleri refleks olan bu hareketlerin bazıları, refleks olarak ömür boyu devam ederken, bazıları da zamanla organların bilinçli olarak kullanılması ile motor becerilere dönüşür. Nefes alıp vermek ya da göz kırpmak ömür boyu bireyin istemi dışında da olsa devam eden refleksif hareketlerdir. Oysa tek ayak üzerinde sekmek ya da kâğıt kesmek, organların kullanımının bilinçli olması ile yapılan eylemlerdir ve ‘psikomotor gelişim’ içinde değerlendirilirler. (13)

Psikomotor gelişim, yaşam boyu devam eden ‘motor’ becerilerde ortaya çıkan davranışların kontrol altına alınması sürecidir. Söz konusu olan davranışlar; duyu organları, zihin ve kasların birlikte çalışması ile ortaya çıkar. Bir anlamda bu davranışların kontrol altına alınmasını sağlayan süreç, ‘psikomotor gelişim’i ifade eder. (13)

Psikomotor gelişim, fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişimine paralel olarak organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanması olarak tanımlanır. Motor gelişim farklı değişikliklere uğrasa da bireyin tüm yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Motor gelişim, düzenli bir sıra izler. (7)

Büyük kas motor becerileri, aynı zamanda ‘kaba motor beceriler’ veya ‘geniş kasların kullanılması’ diye de anılmaktadır. Emekleme, ayakta durma, yürüme, koşma, salınım, dönme, yuvarlanma, zıplama, denge gibi hareketler üzerindeki kontrolü anlatmak için kullanılmaktadır. (13)

Küçük kas motor gelişimi ise; aynı zamanda ‘ince motor becerileri’ olarak da adlandırılmaktadır. Eli ve ayağı kullanma becerileri ile nesne becerilerini kapsar. Tutma, kavrama, yazma, yırtma, çizme, yapıştırma, kesme gibi beceriler örnek olarak gösterilebilir. Bir çocuğun makasla kağıt kesebilmesi, ipe boncuk dizmesi, çatalla zeytin yiyebilmesi, kalemle geometrik şekiller çizebilmesi ince motor becerileri ile alakalıdır. (13)

2.1.3.1.Refleksif Hareketler Dönemi (0–1 YAŞ):

Terme yakın doğmuş prematürelde, zamanında doğmuş yenidoğanlarda ve küçük bebeklerde, yaşa bağlı olarak kaybolan ya da istemli hareketlere dönüşen, beyin sapı veya spinal kord tarafından kontrol edilen birçok refleks bulunmaktadır. Bu reflekslerin bir kısmı antropolojik olarak yaşamın devamı için gerekli (beslenme, kendini koruma ile ilişkili) primitif reflekslerdir. Zaman içinde serebral korteksten subkortikal motor sistemlere inen inhibitör projeksiyonların matürasyonu ile ortadan kalkarlar. Yeni doğan bebeğin en bilinen ve en sık rastlanan bazı refleksleri şunlardır: Moro, adımlama, arama, yakalama-kavrama, emme, babinski, göz kırpmaya refleksi. (14) (15)

Yenidoğan döneminde baş tutma yoktur. Yatarken dönemez ve oturamaz. 1. aya kadar çenesini yerden ve yataktan kaldırmaya çalışır. 1. ayda sırtüstü yatar durumdayken başını yana çevirir.

2 aylıkken yüzüstü pozisyonda iken başını birkaç saniye kaldırır. Yumruk yapar. Yüksek sesle ırkılır. Gözleri ve başı ile 90 derece izler. Anlamlı güler. Vokalize tek sesler çıkartmaya başlar.

3 aylıkken başarısız uzanmalarda bulunur. Başını vücut düzeyinin üzerine kaldırır ve bu pozisyonda tutar. Elinin içinde olduğu zaman objeleri kısa süreli tutar. Göz takibi mevcuttur. Onunla konuşulduğu zaman gülümser ve sesler çıkartır. Ellerini izler, gözünü dikip bakar.

4. ayda destekle oturur. Objelere ulaşır, yakalar, ağızına götürür. Sesin geldiği tarafa başını döndürür. Spontan gülümser.

5. ayda yattığı yerde yuvarlanıp ters döner. Eliyle uzandığı nesnelere yakalar. Ayağını ağızına götürebilir. Anlaşılmaz sözler söyler. Destek ile oturur. Sesin yönünü lokalize eder.

7-8 aylıkken destek ile kısa süreli ayakta durur. Bütün objeleri ağızına sokar. Ba-Ba der.

10. ayda yatarken kendi kendine oturur duruma geçebilir. Yardımsız ayağa kalkabilir. El çırpır el sallar. Giydirilirken yardımcı olur. Bardaktan su içebilir.

11-12 aylıkken yardımla yürür. Anlamlı 2-4 kelime kullanır. Birkaç basit emri anlar. Giyinmesine yardım eder. Emekler. (14) (16).

2.1.3.2. İlkel Hareketler Dönemi: (1–2 YAŞ):

Bu döneme ait hareket yeteneklerinin gelişmesi hem çevresel faktörlere hem de olgunlaşma faktörlerine bağlıdır. Olgunlaşma, hareket yeteneklerinin bir sıra izlemesini sağlar. Çevresel faktörler ise hareket yeteneklerinin ortaya çıkış hızını düzenlerler. İlkel hareketler döneminin üç temel ögesi; denge, yer değiştirme ve el becerileridir. Becerili el hareketleri, çeşitli beden bölümleri arasında koordinasyon gerektirir. En temel üç hareketi, uzanma, yakalama ve bırakma olarak incelenmiştir. (13) İlkel hareketler dönemi:

15 aylık;

Motor: Tek başına yürür. Basamaklara tırmanır. Uyum: 2 küpten kule yapar. Mum boya ile çizgi çizer, şişe içine parçalar atar. Dil: Basit emirlere uyar. Bildik objeleri isimlendirebilir. Saçma konuşur. Sosyal: Anne babasına sarılır. Bazı ihtiyaçlarını, arzularını ifade edebilir. (16)

18 aylık;

Motor: Koşar, küçük sandalyede oturur. Bir elle tutularak basamaklara çıkar, çekmeceleri araştırır, keşfeder, inceler. Uyum: Karalama yapar, taklit eder, şişeden parçaları çıkartır ve boşaltır. Ortalama 10 kelime söyler, resimleri isimlendirir. Kendisi beslenir. Rahatsız olduğu zaman yardım ister. Annesini babasını öper. (16)

24 aylık;

Motor: İyi koşar, basamakları iner, çıkar. Kapıları açar, mobilyalara tırmanır. Uyum: 6 küpten kule yapar. Kağıtları katlar, bükür. 3 kelimeyi birlikte kullanır (obje, fiil, nesne) Kaşığı iyi kullanır. Sıkça deneyimlerini anlatır, soyunmaya yardım eder. Resimli hikayeleri dinler. (17) (16)

2.1.3.3. Temel Hareketler Dönemi (2-6 Yaş):

Yaşamın ikinci yılından başlayarak yedinci yılına kadar geçen süre temel becerilerin kazanıldığı dönemdir. Tüm çocukların ortak özellik taşıması ve yaşam için gerekli beceriler olduğundan ‘temel beceriler’ ismini almıştır. Bunlar koşma, atlama, sıçrama, sekme, yakalama, fırlatma, topa ayakla vurma gibi hareketlerdir.

3 yaşında üç tekerlekli bisiklete biner. Kalemle daire çizebilir. Küplerle köprü yapar. Yaşını ve cinsini bilir. Üç objeyi doğru sayar, 3 numarayı veya 6 hecelik cümleyi tekrarlar. Basit oyunları oynar, giyinmeye yardım eder, düğmelerini çözer ve ayakkabılarını giyer, ellerini yıkar. Üç yaşından itibaren oyun çağına giren çocuk, motor becerilerinin gelişmesiyle çevre üzerinde egemenlik kurmakta ve bunu giderek genişletmektedir. Sayı sayma, şarkı şiir öğrenme ve çevresindeki dünya hakkında sorular sorma gibi alanlarda dil ve zihinsel yetenekleri ilerlemektedir. Üç yaşındaki bir çocuk artık çevresinde kendisinden bağımsız bir dünyanın varlığını ve kendisinin de o dünya içinde bir birey olduğunu kabul etmiştir. Parmak ucunda yürür, koşar. Merdivenleri ayak değiştirerek çıkar. Tek ayak üzerinde birkaç saniye durur. Üç tekerlekli bisiklete biner. Duran topa tekme ile vurur. Kapı kulbunu çevirir. 4-5 boncuk dizer. Kendi dışındaki dünyanın kuralları olduğunu ve başkalarının hak ve istekleri olduğunu görür ve beklemeyi öğrenir (17) (18).

Çocuklar 4 yaşında daha sakin, uyumlu ve hareketlerini daha kolay kontrol edebilecek durumdadır. Bu dönemde çocuk kendisiyle oynayacak bir ya da iki arkadaşını seçmeye başlar. Oyun arkadaşları ilkokula başlayana kadar her iki cinsten de olabilmektedir. Rahatça konuşmayı, zıplamayı, elini ve parmaklarını kullanmayı başarabilir. Çevresini tanıma çabası içinde olduğundan sürekli sorular sorar ve açıklamaları dikkatle izler. Yetişkinlerle olumlu ilişkilerini sürdürürken kendi yaşıtı olan çocuklarla daha uzun süre birlikte olmaya başlar (16) (17).

Çocuk 5 yaşında sıçrar, seker, atlar. Kopyadan üçgen çizer. Dört rengi isimlendirir, 10 hecelik cümleyi tekrarlar. Giyinir ve soyunur. Kelimelerin anlamları hakkında sorular sorar, evle ilgili roller oynar. Düzenli cümlelerle insanlarla olan kişisel ve sosyal ilişkileri artmıştır. Hep konuşmak ister. Yetişkinler gibi uzun cümleler kurmaya çalışır. Olayları ve masalların sırasını bozmadan anlatır. Genellikle canlı, neşeli ve hareketli bir görünüm içindedir. 5 yaşındaki çocuk motor dengenin, düşüncenin, bireysel ve toplumsal ilişkilerin, evde, okulda ve toplum içinde uyumun daha belirgin olduğu görülür.

6 yaş çocuğu, son çocukluk döneminde çocuk, motor ve dil gelişimi açısından büyük aşamalar kaydetmiş ve dengenin gelişmesi sonucu hızlı yürüyebilen, futbol oynayabilen, el-göz koordinasyonunun gelişmesi sonucu iki elini de bağımsız kullanabilen bir birey haline gelmiştir. Altı yaş çocuğu değişmekte olan bir çocuktur. Anneler çocuklarındaki bu ani değişikleri “Bu çocuğa ne oldu bilmiyorum, çok değişti.” şeklindeki sözcükleriyle dile getirirler. Daha tembel ve kararsız görünümündedirler. Altı yaş çocuğunun ince motoru oldukça gelişmiştir. El işlerinde daha beceriklidirler. Kesip yapıştırır, boyama yapar, resim yapar, tüm araç gereçleri iyi kullanır. Oyunlarda ve ilgi alanlarında kız ve erkek çocuklar arasında farklılıklar gözlenir. Birçok hayali role girerler (16) (17) (18).

2.1.4 BİLİŞSEL GELİŞİM (ZİHİNSEL GELİŞİM)

Biliş; öğrenme, sorun çözme, geleceğe ilişkin plan yapma gibi karmaşık zihinsel süreçlerin tümünü kapsar. Düşünme, yargılama, karar verme, sorun çözme, kavramlaştırma yeteneği, dil yeteneği gibi yüksek zihinsel süreçler ve daha basit olduğu düşünölen dikkat, algı, bellek gibi süreçler bilişsel süreçlerdir. Çocuğun aile ve hane ortamı ve ailede yaşadığı birebir ilişkileri çocuğun ilk ve en önemli mikro çevresini oluşturur. Bu mikro çevre ailenin çocuğa sunduğu kaynaklar, anne-babanın çocukla kurduğu iletişim ve çocuğa karşı tutumları ve annenin çocukla doğrudan ilişkisi ile kurulur (19). Bu tutum ve davranışlarla beraber genetik, biyolojik, psikolojik ve davranışsal unsurların birbirleriyle etkileşimi de çocuğun beyin gelişimini etkiler (20).

Çocuk doğduğu ve içinde bulunduğu dünyayı sürekli anlama çabası içindedir. Çocuğun, algısal ve bilişsel gelişimi basit olandan karmaşık olana doğru ilerler ve zamanla çocuk çevresiyle uyum sağlamayı öğrenir (21). Çevreden gelen uyarıların (ışık, ses, koku, tat, ısı vb), bedenimiz tarafından alınması süreci duyumdur. Duyum yaşantılarını yorumlama ve anlamlandırma, algılama süreci ile ilgilidir. Farkında olma süreci ise belleğin kullanıldığı bir aşama ile ilgilidir (22). Bilişsel gelişim; her türlü gelişim alanlarıyla ilişki ve iş birliği halinde gerçekleşen ve zekâ gelişimini de kapsayan önemli bir gelişimdir. Bebeklik döneminde bilişsel açıdan gelişimin başlamasının ilk göstergesi, çocuğun nesnelerin değişmezliğini keşfetmesidir (23). Bu keşif ile çocuk bilişsel açıdan ilk aşamayı başarmış olmaktadır. Bilişsel gelişim, bebeklikten yetişkinliğe kadar süren ve bireyin dünyayı anlamasını sağlayan yolların daha etkili hale gelmesi sürecidir (24). Okul öncesi dönem çocuklarının birçok bilişsel adımı başarması beklenir. Toplumsal ve fiziksel gerçekliğe ilişkin basit kavramları oluşturmayı öğrenme, bir vicdan geliştirme, konuşmayı öğrenme bu bilişsel adımlardan bazılarıdır. Okul

öncesi çocuklar çevredeki düzenlilikleri keşfetmeye, insanları ve nesnelere adlar ve sınıflarla sınıflamaya başlarlar. Bu sınıflama becerisi, gelişen bilişsel yetenekleri için bir temel salar. Piaget bilişsel gelişim üzerine çalışmalar yapan eğitimcilerin başında gelir. Piaget'ye göre insanın zihinsel gelişiminin temeli biyolojik olgunlaşma sürecine dayanır. Bu nedenle yaşa paralel bir gelişim gösterdiğimiz kanısındadır. Piaget çocukların aktif düşünürler olduğunu ve sürekli olarak dünyayı anlamalarını ilerletmek çabasında olduklarına inanır (25). Bütün canlı organizmaların kendi kendini düzenleme yeteneğine sahip olduklarını ve bu mekanizma sayesinde hayatta kaldıklarını savunur. Bu uyum sağlama yeteneğinin de kalıtım ile çevre arasındaki temel etkileşim olduğuna inanır. Piaget'ye göre bilişsel gelişimin en temel amacı uyum-adaptasyondur. Bilişsel gelişim kuramları içerisinde en çok kullanılan ve ilgi gören Piaget'in kuramıdır (25).

Piaget çocuktaki algısal-bilişsel gelişimi 4 aşamaya ayırır:

- 1-Duyusal Motor Dönem (0-2 yaş)
- 2-İşlem Öncesi Dönem (2-7 yaş)
- 3-Somut işlemler Dönemi (7-11 yaş)
- 4-Soyut işlemler Dönemi (11-15 yaş)

2.1.4.1 Duyusal Motor Dönem (0-2 yaş gelişimi):

Bebekler bu dönemde dış dünyayı keşfetmeye hazırdır. Bebek bir takım istem dışı hareketlerle doğar. Bunlar Piaget'e göre, bebeğin ilk şemalarıdır. Bütün diğer şemalar, bu şemalarla girdiği etkileşimden özümseme, düzenleme ve dengeleme yoluyla doğarlar. 0-2 yaş arasını kapsayan duyu motor dönem adını, yenidoğan çocuğun sahip olduğu duyu organlarından ve kollarını, bacaklarını ve başını hareket ettirmesinden alır. Bebek bu dönemde kendini dış dünyadan ayrı bir varlık olarak algılayamaz. Bu nedenle dışarıdaki nesnelere deviniminden habersizdir (26) (27). Bu dönemde duyu organlarının bilincine varılarak, beden farkına varılması dönemin en önemli özelliğidir. Piaget'e göre bebeğin doğuştan sahip olduğu iki önemli refleks olan emme ve yakalama birçok davranışın kökenini oluşturur (28).

Bu dönemin temel özellikleri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Nesnelerin sürekliliği kazanılır.
- Refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçilir.
- İçe dönük tepkilerden, dışa dönük tepkilere geçilir.
- Döngüsel (devresel) tepkiler ortaya konur.
- Taklit ve ertelenmiş taklit gerçekleştirilir.
- Doğadan ayrışır, yani kendi bedenini dış dünyadan ayırt edebilir.
- Düşünmenin başlangıcı bu dönem kabul edilir.
- İlk deneme yanılma öğrenmeleri ortaya çıkar (27).

2.1.4.2. İşlem Öncesi Dönem (2-7 yaş):

Bu dönemde çocuk kendisini hayatın merkezinde görür, onun istediği ve yaptığı şey doğrudur ve o var olduğu için herkes vardır (26). Örneğin çocuklar bu dönemde saklambaç oynarken, kendi yüzlerini kapadığında görünmediklerini ve saklandıklarını düşünürler; bunun temel nedeni benmerkezci olmalarıdır. O kimseyi görmediğinde kimse de onu görmez mantığıyla hareket ederler.

Bu dönemin temel özellikleri şu şekildedir:

- Dil, hızla gelişir.
- Sembolik oyun ve animizm (canlandırmacılık) ortaya çıkar.
- Yoğun şekilde benmerkezcilik (egosantrizm) gözlenir.
- Monolog, kolektif (toplu) monolog ve paralel oyun ortaya çıkar.
- İşaretsel işlev kazanılır.
- Kişilerin sürekliliği kazanılır.
- Kalıp yargıların geliştirildiği gözlenir.
- Devresel tepki belirgin bir şekilde gözlenir.
- İlk kez akıl yürütme (özelden özele akıl yürütme-ortaklık) gözlenir.
- Odaktan uzaklaşamaz (odaklaşma-merkeziyetçilik) (27)

2.1.4.3. Somut İşlem Dönemi (7-12 yaş):

Zihinsel olarak problem çözme ve düşünme yeteneği geliştirirler. Somut işlemleri gerçekleştirebilirler. Bu dönemde benmerkezciliklerinden kurtulup kendileri dışında başkalarının da düşünceleri olduğunu anlamaya başlarlar. Bu dönemde esnek ve mantıklı düşünceye sahip olurlar. Sınıflama ve gruplama konularında en usta dönemleridir (28). Bu

dönemde dili etkin bir şekilde kullanırlar, ancak vatan, millet, ülke vb. soyut kavramları algılayamazlar. Deyimler soyut ifadeler olduğundan deyimlerin somut olarak açıklanması gerekmektedir (27).

Bu dönemin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Tümevarımsal düşünme gücüne ulaşılır.
- Tersine çevirebilir.
- Somut problemleri çözebilir.
- Maddenin miktarının onların aldıkları şekil veya pozisyonla değişmediğini kavramışlardır. Çocuklar ilkin miktarların (sayılar, uzunluk, alan) korunumu, sonra ağırlık, sonra da hacim korunumu edinirler. Piaget buna gelişimde ardışıklık adını vermiştir; edinilen her bir beceri, öncesinde edinilmiş başka becerilerle mümkün olur (27).

2.1.4.4. Soyut İşlem Dönemi (12 yaş+):

Bu dönemde artık kendi başına düşünebilme özelliği kazanır. Bu dönemde idealler, fikirler, değerler ve inançları geliştirmeye başlarlar. Toplum yapısıyla, felsefe ve politikayla ilgilenirler. Ergenlik dönemi olduğundan, fiziksel değişimlerin yanında beyinde ve düşüncelerinde de değişim gözlenmektedir (29). 15 yaş civarında zihinsel faaliyetleri geliştirmenin en üst noktasına ulaşırlar (26).

Bu dönemin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Tümdengelimsel düşünme gücüne ulaşılır.
- Tümevarımsal ve tümdengelimsel düşünme aynı anda kullanılabilir.
- Soyut düşünme yetisi ortaya çıkar. Atasözleri, mecazi anlam taşıyan deyişler rahatlıkla anlaşılır hale gelir.
- Zihinden işlem yapabilir.
- Bir konuyla ilgili tez oluşturup bunu savunabilir.
- Değişkenler arasındaki ilişkileri test eder (Birleştirici düşünebilir).
- Ergen benmerkezciliği ortaya çıkar.
- Görelî kavramlar anlaşılabilir ve doğru şekilde kullanılabilir.
- Toplumsal konulara olan ilgi artar, bu konularda sorumluluk alma isteği ortaya çıkar (25)

2.1.5. BEBEKLİK ve ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİMİN İZLENMESİ:

Araştırmalar anne karnındaki dönem ve doğumdan sonraki ilk üç yılda beyin gelişiminin yaşamın başka dönemlerinden çok daha hızlı olduğunu göstermektedir (30) (31). Bu dönem sağlık çalışanlarının çocukları en düzenli ve en sık izlediği dönemdir. Bunun yanında, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de gebelik öncesinden çocuğun okula başlamasına kadar olan dönemde çocuk ve ailesi ile yakın ilişkide olması nedeni ile erken çocukluk döneminde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde aileye en kolay ulaşabilen sistem sağlık sistemidir (32), (33), (34). Gebelik izlemi, doğum sonrası bakım, sağlam çocuk izlemi ve aşı uygulamaları gibi sağlık hizmetleri çocuğun izlenmesi için uygun olanakları sağlamaktadır. Gelişimsel gecikmeler ve gelişim sorunları, erken çocukluk döneminde uzmana yönlendirilme sebeplerinin en başında gelmektedir (35). Bebeklik ve erken çocukluk döneminde var olan gelişimsel sorunlar için genel bir kavram olan “gelişimsel gecikme” terimi kullanılmaktadır. Bu terim bilişsel, duygusal, sosyal, dil ve fiziksel alan gelişimlerinin herhangi birinde ya da birkaçında belirgin gecikme yaşayan çocukları belirtmektedir (36).

Gelişim alanları dört ana grupta sınıflandırılır:

1. Motor gelişim: Yürürken, otururken veya pozisyon değiştirirken büyük kas gruplarının kullanılması ve ince motor kabiliyetleri (yemek, resim yapmak, oyun oynamak sırasında ellerin kullanımı gibi) ifade eder. Çocuklar bu gelişim basamaklarında sırasıyla düzenli olarak ilerler. Motor gecikme, başka alanlarda gerilik olmadan yalnızca motor kabiliyetlerde anlamlı bir gecikme olarak tanımlanır.

2. Dil gelişimi: Yalnızca dil veya konuşmada gecikme, dil gelişim bozukluğu, gelişimsel disfazi veya özgün dil bozukluğu olarak tanımlanır.

3. Adaptif veya bilişsel gelişim: Sezgiler, bakış açısı, sözel ve sözel olmayan nedenlerle problem çözme olarak tanımlanır. Yalnızca öğrenme ve anlama değil bu bilgileri gerektiğinde kullanmayı da kapsar.

4. Kişisel veya sosyal gelişim: Psikososyal gelişme geriliği, ilerleyen zamanda davranış sorunları olarak ortaya çıkabilir. Kişisel gelişim, günlük hayattaki çeşitli aktivitelerde örneğin beslenme, giyinme, tuvalet gibi öz bakım yeteneklerini içerir (37).

Gelişmiş ülkelerde gelişimsel gecikme oranının %16-18 arasında olduğu (36) ve bu çocukların yalnızca %20 ya da %30'unun okula başlamadan önce fark edilebildiği belirtilmektedir (38). RO-Codec (1996) araştırmasında, ülkemiz için gelişimsel sorun sıklığının %25 olduğu belirtilirken, erken doğan bebeklerin ise %47'sinin gelişimsel gecikmeden kaynaklanan sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir (39) (40). Yapılan başka bir çalışmada hastanede değişik nedenlerle inceleme ve tedavi gereksinimleri ile yatan 0-2 yaş dönemindeki çocuklarda gelişimsel gecikme sıklığı %37 bulunmuştur (41). Bu çocuklara farklı kliniklerde hastalıkları ile ilgili sağlık hizmeti verilmiş olmasına rağmen çocukların gelişimsel gecikmelerinin belirlenemediği, ailelere gelişimi destekleyecek yönlendirmelerin yapılmadığı, gelişimle ilgili sorunlara yeterince zaman ayrılmadığı saptanmıştır.

Erken çocukluk döneminde %5-10 oranında dil gelişim sorunu, %8 öğrenme güçlüğü, %1-1,5 bilişsel disfonksiyon görülür. Çoğu çocukta birden fazla gelişim alanında gerilik görülür. Gelişme geriliği için riski artıran faktörler arasında annenin eğitim düzeyinin düşük olması, maternal depresyon veya mental hastalık, kurşun zehirlenmesi, prematür doğum, yetersiz beslenme (büyüme geriliği ve anemi), erkek cinsiyet yer almaktadır (42) (43).

Gelişmekte olan ülkelerde, biyolojik ve psikososyal risk faktörleri, çocukların gelişimini etkilemede daha ön plandadır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund- UNICEF) verilerine göre, Türkiye'deki 5 yaş altı çocukların %16'sında gelişimsel sorun vardır (44).

Yaşamın ilk yıllarında optimal gelişim için gerekli nöral yollar oluşur ve ileriki öğrenme, davranış ve sağlıkla ilgili temeller atılır. Beyin, yüksek bilişsel fonksiyonlar için basit süreçten kompleks sürece doğru bu dönemde gelişir. Gelişimin birçok önemli periyodu 6 yaşına kadar tamamlanır ve eğer gelişimin başlangıç yıllarında problemler tanımlanamazsa, tedavi şansı kaçırılmış olabilir. Gelişme geriliğinin erken dönemde saptanması, önleme ve rehabilitasyon programlarına erişim sonucu bilişsel, davranışsal, akademik ve uyum fonksiyonlarında ilerleme kaydedilmesini sağlar (43).

Gelişimsel sorunları olan çocukların erken dönemde fark edilmeleri, gereken müdahalelerin en erken dönemde yapılması açısından çok önemlidir (45). Erken rehabilitasyon programları ile gelişme geriliği olan çocukların özel eğitim ihtiyaçlarında ortalama %14 ve sınıf geçememe durumunda %13 azalma ve IQ testinde yaklaşık 6,5 puan artışı sağlanmıştır (43) (42). Sağlık çalışanlarının çocuğun gelişiminin en uygun şekilde ilerlemesindeki rolü,

bedensel hastalık ve bozuklukları önleme ve azaltması kadar önemlidir (46). Çocuk doktorları, ailelerin ilk üç yılında doğrudan ve düzenli ilişki içerisinde olduğu tek sağlık uzmanıdır. Aileler çocuk doktorlarından bebekleri ve çocukları hakkında yardım isterler ve onları yalnızca çocuk hastalıkları konusunda değil aynı zamanda çocuk gelişimi konusunda da uzman olarak görürler (47).

2.1.5.1. Gelişimin İzlenmesinde Araç Kullanımının Önemi:

Gelişim süreci dinamik bir olaydır. Gelişimin izlemi, çocuğun gelişim basamaklarındaki ilerlemenin takibidir. Gelişimin taranması ise, standardize araçlarla gelişme geriliği için riskli bireylerin tespit edilmesi anlamı taşır (48) (43).

Gelişme geriliği belirtilerini fark edebilecek ilk basamak ailelerdir. Çoğu aile, çocuklarını, okul öncesi dönemde aşılama vs. gibi nedenlerle çocuk sağlığı uzmanı ya da aile hekimine götürürler. Birinci basamakta aile hekimleri ile yapılan sık görüşmeler, çocukların gelişimi ile ilgili sorunların saptanması ve erken tanısı açısından fırsattır (49) (43). Çoğu klinisyen, gelişme geriliğini rutin olarak değerlendirir, fakat çoğu bunun için standardize edilmiş bir araç kullanmaz. Çoğunlukla aileden alınan bilgi, gelişim basamakları listesi ve gözlemlere göre karar verilir (50). Gelişimin değerlendirilmesi ile ilgili bilimsel çalışmalar son yıllarda artmış olmasına ve çocuk hekimlerinin gelişimi daha doğru ve etkili şekilde değerlendirmesi için araçlar geliştirilmiş olmasına karşılık AAP gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde değerlendirme araçlarının kullanımının sık olmadığını bildirmektedir (AAP, 2001). Gelişimsel değerlendirmede araç kullanımının önerilmesinin nedeni araç kullanılmaksızın yapılan değerlendirmelerin eksik ya da yetersiz olduğunu gösteren araştırmalardan kaynaklanmaktadır. Bu alanda Palfrey ve arkadaşlarının Boston'da yaptığı bir çalışmada özel eğitim okullarına devam eden 1726 çocuğun ailelerinden alınan bilgilerle çocuklarına mental retardasyon, konuşma bozukluğu, öğrenme güçlüğü, duygusal sorunlar, hiperaktivite ve bedensel engel gibi tanıların çocuk hekimleri tarafından en erken ne zaman konulduğu araştırılmıştır. Sorunları olan çocuklardan %4,5'i doğumda tanı alırken, sadece %28,7'si 5 yaşından önce tanı almıştır. Hekimler öğrenme güçlükleri, konuşma bozukluğu, duygusal sorunlar, hiperaktivite ve diğer gelişimsel sorunların %10-25'ine tanı koymuşlardır. Bu çalışmada hekimlerin ortalama olarak bilişsel gecikme (mental retardasyon) tanısını 34. ayda, konuşma bozukluğu tanısını 38. ayda, işitme sorunlarını da ortalama 39. ayda saptadıkları belirlenmiştir (51). Sand ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmaya 1167 çocuk hekimi davet edilmiş, araştırmayı kabul eden 894 hekimden genel pediatri uygulamaları yapan 646

hekim değerlendirmeye alınmıştır. Hekimlerden sadece %23'ü çocuk muayenelerinde gelişimi değerlendirmek için bir araç kullandığını, en çok da Denver Gelişimsel Tarama Testi'ni kullandıklarını belirtmişlerdir (52).

2.1.5.2. Denver Gelişimsel Tarama Testi II:

0-6 yaş çocukların gelişimini değerlendirmek için tüm dünyada yaygın olarak kullanılan bir gelişim tarama testidir. Eğitimi almış ve yeterlilik sınavını geçmiş kişilerce uygulanabilmektedir. “Denver Gelişimsel Tarama Testi” adı ile ilk kez 1967 yılında Frankenburg ve Dodds tarafından yayınlanmıştır (53). 1989 yılında Meisels 12’den fazla araştırmacının sonuçlarını birleştirerek DGTT ‘nin gelişimsel sorunları olan çocukları yarıya yakın oranda atladığı; özgünlüğünün yüksek, duyarlılığının düşük olması nedeniyle kitlelerin gelişimsel taramasında kullanılmaması gerektiğini belirtmiştir (54). Gelişimsel gecikmeleri olan çocukların tanımlamada yeterli düzeyde duyarlı olmadığı ve bu çocukların %80 kadarını atladığı yönünde eleştiriler almıştır (55). Frankenburg tarafından yeniden düzenlenerek Denver II oluşturulmuştur. Glascoe’nun yaptığı geçerlik çalışmasında ise Denver II’nin %83 gibi yüksek duyarlılığı olduğu; fakat yarıdan fazla çocuğun anormal, şüpheli ve test edilemez şeklinde puanlar aldığı gösterilmiştir. Özgünlüğü %43 gibi sınırlı ve fazladan hizmetlere yönlendirme riski olduğu bu çalışmada gösterilmiştir (56) (57).Türkiye’de DGTT’nin ilk standardizasyonu, 1982 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Nörolojisi Bölümü Öğretim üyeleri Kalbiye Yalaz ve Shirley Epir tarafından yapılmıştır. 1996 yılında Kalbiye Yalaz, Banu Anlar, 2009 yılında Kalbiye Yalaz, Banu Anlar ve Birgül Bayoğlu tarafından gözden geçirilmiş haliyle standardize edilerek, Denver II adıyla ülke çapında kullanıma ve testör eğitimine sunulmuştur (58). Ülkemizdeki güvenilirlik çalışmasında değişik yaş gruplarından 10 çocuk aynı anda birden fazla değerlendirmeci tarafından değerlendirildiğinde ve aynı çocukların en fazla 5 gün aralıkla yapılan test sonuçları karşılaştırıldığında değerlendirmeciler arası uyumluluk %90, test-test uyumluluğu ise %86’nın altına düşmemiştir. Geçerlilik çalışması Denver II için yapılmamıştır (59).

Bulgusu olmayan çocukların yaşına uygun gelişimini değerlendiren bir tarama testi olarak geliştirilmiş olsa da perinatal asfiksili yenidoğanların, serebral palsili olguların gelişimlerinin değerlendirildiği çalışmalarda da kullanılmıştır (60) (61).

Denver II, aşağıdaki gelişimsel alanları taramak üzere test formu üzerinde dört bölümde toplanmış 134 maddeden oluşmaktadır:

1. Kişisel-Sosyal: insanlarla iletişim kurma, bireysel gereksinimlerini karşılayabilme
2. İnce motor-uyumsal: el-göz koordinasyonu, cisimleri kullanabilme, sorun çözme.
3. Dil: işitme, anlama, dili kullanma.
4. Kaba motor: oturma, yürüme, zıplama ve genel olarak koordinasyon yeteneği

Ayrıca testin sonunda doldurulan 5 adet “Test Davranışı” maddesi uygulayıcının, çocuğun test süresinde davranışlarını ve yeteneklerini nasıl kullandığının değerlendirilmesine yardım eder. Uygulanması 15- 20 dakika sürer. Maddelere temel bakım veren kişinin verdiği bilgiler, çocuğun değerlendirilmesi ve gözlemi birleştirilerek puan verilir. Çocuklar test sonucunda aldıkları toplam puana göre “normal”, “anormal”, “şüpheli” ve “test edilemez” şeklinde dört tanımlayıcı sınıfa ayrılır (62). Amerikan Pediatri Akademisi Denver II’nin yaygın kullanılan bir araç olmasına karşılık duyarlık ve özgünlüğü orta derecede olduğu için temel sağlık hizmetlerinde gelişimsel izlemede başka araçların kullanılmasını önermektedir (63).

2.2. MEDYA:

Medya kelimesinin kökü Latince’den gelmektedir. ‘Medium’ kelimesi araç anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu’nda ise medya sözcüğünün anlamı ‘iletişim ortamı, kitle iletişim araçlarının tümüne verilen ad’ olarak belirtilmektedir (64). Kitap, bilgisayar, internet, televizyon, dijital oyunlar, cep telefonları medya iletişim araçları olarak kabul edilmektedir.

2.2.1 Medyanın Çocuk Gelişimi Üzerine Etkisi:

Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar davranışlarını sosyal çevrelerini taklit ederek, gözlemleyerek öğrenir. (65) Çocuklar yetişkinliğe geçerken aradıkları rol modeli bazen aile içinden, bazen sosyal çevreden, bazen de izlediği şiddet içerikli filmlerdeki karakterlerden bulabilmektedir. Kitle iletişim araçları içinde en yaygın kullanılanlar internet ve televizyondur. Hem geliştirici hem de olumsuz etkileriyle günümüzde en çok kullanılan medya türü televizyondur (66). Birden fazla duyuya hitap etmesi, hareket, ses ve renklerin birleşimiyle yenidoğan çocuklar için bile ilgi çekicidir. İnternetin ise tüm dünyada yaygınlaşmasının ardından iletişim oldukça kolay hale gelmiştir. Yapılan çalışmalarda internetin, çocuklar özellikle ergenler üzerinde olumsuz etkilerine rastlanmıştır. Dilin yanlış kullanımı, zamanın kontrolsüz kullanımı, şiddet ve cinsel içerikli unsurlar internetin zarar verici özellikleridir. Televizyon ise dil gelişiminde gerilik ve psikososyal sorunlara neden olmaktadır. 1980 ve sonrasında doğan kuşak diğer kuşaklarla karşılaştırıldığında zengin bir

medya çeşitliliği içinde doğmuştur ve böyle bir ortamda yaşamaktadır. Araştırmalara bakıldığında çocukların televizyon, bilgisayar, cep telefonu, tablet, internet ve sosyal medya gibi ekran temelli medya araç ve içeriklerine daha fazla ilgi gösterdikleri görülmektedir. Teknoloji üreticilerinin gelecek planlarına bakıldığında hatta dokunmatik ekrana dayalı mobil teknolojinin daha da gelişeceği görülmektedir. Prof. Dr. Pier Cesare Rivoltella'nın (2006) kitabının ismi olan "ekran kuşağı" ve Hanna Rosin'in (2013) dile getirdiği "dokunmatik-ekran kuşağı" nitelendirmeleri gelecek nesilleri ifade eden tanımlamalardır. Bu bağlamda çocuk ve medya ilişkisinin ekran odaklı olarak da ele alınması gerekmektedir (67). Yapılan araştırmalarda çocuklara yönelik medya içerikleri ile bunların kullanım oranlarının arttığı görülmüştür (68) (69). Çocukların erken yaşlarda bilgisayar ve İnternet ile vakit geçirmelerine karşı çıkan bilimsel görüş; bu teknolojilerin önemli gelişim etkinliklerinin yerini alacağı tehlikesine dikkat çekmektedir. Bu yaklaşıma göre bilgisayarın çocukları gerçek oyun kültüründen alıkoyarak kendileri için henüz çok erken olan bir dönemde kaldıracaklarının üzerinde miktarda uyarana maruz bırakabileceği tehlikesi söz konusudur. Bu teknolojilerle sağlanan sanal dünyanın gerçeği yansıtmaktan uzak olması, çocuğu gerçeklerden izole bir yaşama doğru çekmesi, farkındalığını ve yaratıcılığını azaltması gibi eleştiriler de dile getirilen görüşler arasındadır (70).

Amerikan Pediatri Akademisi, iki yaşın altındaki çocuklara dijital medya kullanımını önermemektedir. 2-5 yaş arasında çocukların ise günde 1 saatten fazla dijital medya kullanmaması gerektiğini önermektedir. Günümüzde akıllı telefon veya tablet bilgisayarını iki yaşındaki çocuğunun elinden alamayan ebeveynlerle karşılaşmaktadır. Dijital ortamlarla meşgul olarak, pasif ya da hareketsiz biçimde geçirilen zamanların bilişsel, fiziksel ve psikososyal gelişime olumsuz etkide bulunması kaçınılmazdır. Küçük çocuklar, iletişim kurup sosyal ilişkiler kurma yolunda yetişkinleri ve çevrede gördükleri uygun davranışları taklit ederler. Geleneksel oyunlar çocuğun fiziksel gelişimlerine önemli katkılar sağlamaktadır. Dijital medya başında geçirilen zamanın çocukların bu gelişimsel deneyimlerin önüne geçmemesi gerekir. Yeterli miktarda sosyal uyarılma ya da fiziksel etkinlik yaşamayan çocukların gelişimlerinde yavaşlama veya bozulma beklenen bir durumdur.

Çocukların hayatlarında önemli bir yere sahip olan medya araçlarının olumlu etkileri ise çocukların "serbest zamanlarını değerlendirme, düşüncelerin, ifade etme, yeni fikirler üretme, değişik bakış açıları edinme, bilgiye ulaşma, eğlenceli vakit geçirme vb." dir. Çocuklar, erken okur-yazarlık faaliyetlerine okul öncesi dönemlerinden itibaren katılabilmektedirler.

Günümüz dünyasında teknoloji, çocuklara oynama, keşfetme ve öğrenme için birçok fırsat sunmaktadır (2) (71). Bu fırsatlar, çocukların kendi dünyaları hakkında araştırma duygusuyla elde ettikleri tecrübeler ile çocuk gelişiminde kritik bir döneme denk gelmektedir. Güncel teknolojileri çocuklar için bir fırsat olarak gören yaklaşımda çocukların gelişim düzeylerine uygun program ve uygulamaların doğru biçimde kullanılmasıyla yaratıcılığın geliştirilebileceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda çocukların öğrenme stillerine uygun, katılımcılığı teşvik eden etkinliklere yer vermenin güncel teknolojilerle daha da kolaylaştığı; farklı gelişim gereksinimlerine hitap eden bütüncül bir öğrenme ve deneyimleme ortamı sunmanın artık mümkün olduğu; gerçeğe yakın oyun ve sosyalleşme fırsatları ile gelişim dönemlerine uygun deneyimlerin yaşatılmasının söz konusu olduğu belirtilmektedir (72) (70).

2.2.2. Çocuklar Arasında Medya Kullanma Sıklığı

2013 yılında TÜİK tarafından 6-15 yaş arasındaki çocukların dijital teknolojileri kullanımı araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocukların internet kullanımının ortalama 9 yaşında başladığı bulunmuş. (68). Öğrencilerin yüzde 97,9'unun evinde televizyon, yüzde 73,7'sinde bilgisayar/tablet, yüzde 63'ünde internet erişimi, yüzde 44,6'sında sabit telefon, yüzde 38,3'ünde radyo bulunmakta olup; cep telefonuna günde ortalama 2 saat 39 dk, televizyona 1 saat 55 dk, internete 1 saat 48 dk, bilgisayar/tablete (internet dışında) 1 saat 34 dk, kitap, gazete, dergi (ders kitabı dışında) okumaya 1 saat 32 dk, radyo dinlemeye 58 dakika zaman ayırdıkları saptanmış. Radyonun çocuklar tarafından son sıralarda tercih edilen bir medya aracı olduğu görülmüştür. Bu araştırma çizgi filmlerin çocukların en fazla takip ettikleri ve onlar üzerinde en fazla etkiye sahip medya yapımı olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %46,3'ünün cep telefonu sahibi olup, eğitim seviyesi ve gelir düzeyi ile doğru orantılı olarak "lise" grubunda %89,5'e ulaştığı görülmüş. Öğrencilerin yüzde 75,5'inin cep telefonunda İnternet bağlantısı bulunmuş. Cep telefonlarının, 1. öncelikli olarak konuşma, 2. öncelikli olarak mesajlaşma, 3. öncelikli olarak İnternete bağlanma, 4. öncelikli olarak sosyal ağlara bağlanma amacıyla kullanıldığı saptanmış (68). Çocukların ve gençlerin cep telefonuna giderek daha fazla önem verdiği ve kullandığı farklı araştırmalarca (69) da ortaya konulmuştur.

1045 ebeveyne ulaşılan bir diğer araştırmada ise 5-6 yaş grubu çocukların %27'sinin günde ortalama 50 dakika bilgisayar kullandığı bildirilmiştir. 0-2 yaş grubu çocukların %20'sinin, 3-4 yaş grubu çocukların %43'ünün ve 5-6 yaş grubu çocukların %37'sinin yatak odasında

televizyon olduğu bildirilmiştir. Çalışma sonucuna göre tüm yaş gruplarındaki çocukların, gün içinde ortalama olarak 79 dakika televizyon izlediği belirtilmiştir. 0-2 yaş grubu çocukların %4'ünün, 3-4 yaş grubu çocukların %20'sinin ve 5-6 yaş grubu çocukların %27'sinin bilgisayar kullandığı ve gün içinde bunun için ortalama olarak 50 dakika zaman harcadığı bildirilmiştir (73). 2005 yılında Adana'da yapılan ve 933 kişinin katıldığı bir araştırmada, ailelerin %37'sinde bilgisayar, %22'sinde internet bağlantısı, %55'inde VCD veya DVD oynatıcı, %46'sında kablolu televizyon, %85'inde radyo ve %32'sinde video oyun aletinin olduğu bildirilmiştir (74). Başka bir çalışmada ise katılan 48-59 ay grubu çocukların %26,8'inin, 60- 72 ay grubundaki çocukların ise %73,1'inin bilgisayar oyunları oynadığı bildirilmiştir. Hafta içi ortalama olarak 30 dakika, hafta sonu ise 1,5 saat bilgisayarda oyun oynadıkları bildirilmiştir (75).

2.2.3.Dijital Teknoloji Kullanımının Etkileri:

2.2.3.1. Fiziksel Gelişim Sorunları:

Teknolojik cihazların uzun süreli kullanımı çeşitli fizyolojik sorunlara sebep olabilmektedir. Fiziksel gelişimi tamamlanmamış çocuk ve ergenlerde fizyolojik problemler daha ciddi boyutlarda yaşanabilmektedir. Uzun süreli bilgisayar kullanımı ya da oturuş bozuklukları nedeniyle kas ve iskelet sistemi rahatsızlıklarının gözlemlenmesi, kas spazmları yaşanması sık görülen bir durumdur. Çocukların teknolojik cihazlarla erken yaşlardan itibaren tanışmış olması ve teknolojik ürünlerin yetişkinlere göre tasarlanmış olmasından dolayı kas-iskelet sistemi sorunları bakımından çocukların yetişkinlerden daha fazla risk altında olduğu bildirilmiştir (76) Ayrıca göz yorgunluğu, gözde ağrı, kuruluk ve benzeri rahatsızlıklar görülebilmektedir. Bunun dışında bilgisayardan yayılan radyasyon dalgalarının çocuk ve ergenleri yetişkinlere göre daha ciddi bir biçimde etkilemesi söz konusudur (70). 2017 yılında 3-5 yaş arası çocuklarda yapılan araştırmada tabletle oyun televizyon izleme ve oyuncaklarla oynamaya göre daha fazla baş, gövde ve üst kol açıları gerektirdiği bildirilmiştir. Tabletle oynayan çocukların daha az gövde, üst kol ve trapezius kası aktivitesi, daha az fiziksel aktivite davranışları sergilediği görülmüştür. Bu sebeple, çocuklarda potansiyel kas-iskelet sistemi rahatsızlıklarını ve sedanter yaşam tarzını en aza indirmek için teknolojik cihazların kullanılması yerine oyuncakla oynamanın teşvik edilmesi gerektiği bildirilmiştir. Ebeveynler ve bakıcılar için tablet ve diğer teknolojik cihazların bilinçli kullanım kılavuzlarının oluşturulması gerektiği ileri sürülmüştür (77).

Teknolojik cihaz kullanımının fiziksel aktiviteyi değiştirdiğine dair kanıtlar yetersiz olsa da gereğinden fazla teknolojik cihaz kullanımının özellikle gece uykusunun yerini alıp almadığı araştırılmaktadır. Yetersiz uyku alışkanlığı olan çocuklarda sedanter davranışlar artarken fiziksel aktiviteye katılım düzeyleri azalmaktadır (78). Bir araştırmada, 4-11 yaş grubu çocukların %37'sinin aktif oyun oynama seviyelerinin düşük olduğu, %65'inin ekran (televizyon, bilgisayar, tablet vb.) izleme süresinin yüksek olduğu ve %26'sında ise bu iki davranışın birlikte olduğu bildirilmiştir (79) (71).

Dijital oyunlar nedeniyle çocuklar günlük fiziksel aktiviteleri azalmaktadır. Çocukların sağlıklı bir şekilde gelişim göstermeleri için günde 3-4 saat fiziksel aktivite ve sosyal etkileşime ihtiyaç duymaktadırlar. Uzun süreli teknoloji kullanımının yaşam boyu obezite ve kardiyovasküler hastalık riskini artırdığı ve bu ilişkinin günümüzde erken çocukluk döneminden itibaren başladığı ileri sürülmüştür (80). 4-13 yaş arasındaki çocuklarda yapılan bir araştırmada, günde 1,5 saatten fazla televizyon izlemenin obezite için önemli bir risk faktörü olduğu bulunmuştur (81). Günde 1-3 saat televizyon izlemenin çocuklarda obezite riskinde %10-%27 arasında bir artışa neden olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar, televizyon izleme sınırının günde 1-1,5 saat olarak belirlenmesinin, obezitenin önlenmesinde daha etkili olabileceğini öne sürmüşlerdir (82) (71).

2.2.3.2. Bilişsel Gelişim Üzerine Etkileri:

Çocuk ve ergen yaş grubu, dijital teknolojinin etkilerine en çok maruz kalan, aynı zamanda bu etkilere karşı da en hassas olan beyinlerdir (83). Bilgisayar ve internet'in bilişsel etkileri konusunda farklı araştırma sonuçları bulunmaktadır. Araştırmalar bilişsel gelişimin teknolojik cihazların kullanım biçimine göre şekillendiğini göstermektedir. Beynin etkin bir şekilde kullanıldığı ve bireyin aktif durumda olduğu internet ve bilgisayar aktivitelerinin bilişsel gelişime katkıda bulunması beklenir; ancak bu tür nitelikleri taşımayan pek çok yazılım ve etkinliğin de yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bilişsel gelişimde belli becerileri kazanmak için kritik zaman aralıkları vardır. Bilgisayar ile geçirilen süre, çocukların çevresindekilerle iletişim kurması, hayal kurması, dikkati içsel süreçler üzerine odaklaması gibi önemli bilişsel etkinliklerin yerine geçtiği zaman kazanılamayan bu becerilerin telafi edilmesi çok güç olabilir. (84). Piaget'e göre erken bebeklik dönemi (0-2 yaş); "Duyusal- Motor Dönem" olarak adlandırılır ve bebekler bu dönemde kendini dış dünyadan farklı bir varlık olarak algılayamamaktadır (85). Gelişimin erken dönem özellikleri nedeniyle çocukların sanal ortamı kavrayabilmeleri zordur; ancak çocuklar sanal ortama çok

erken yaşlarda maruz kalmaktadırlar (86). Bebek ve çocukların artan bir hızla çeşitli medya içeriklerine maruz kalmaları, bebek ve küçük çocuklar için özel olarak tasarlanmış eğitsel içerikli medya pazarlarını ortaya çıkarmaktadır (87). Düşük sosyoekonomik seviyeye sahip ülkelerde yaşayan çocuklar, erken çocukluk döneminde, medyanın aşırı ve kontrolsüz kullanımından çok fazla etkilenmektedir (88). Piaget'in işlem öncesi dönem olarak adlandırdığı 2-7 yaş arasında, çocuklar olayları yalnızca geçirdiği yaşantılara bağlı olarak tek yönlü düşünebilmektedir. Bu dönemde çocuklar, kendilerinin algıları dışında bir bakış açısı olduğunu, görüntü değişse de gerçeğin aynı kalacağını anlayamamakta olup etraflarını keşfetmeyi ve araştırma yapmayı sevmektedirler (89). Bilişsel ve dil gelişiminin çok hızlı olduğu bu dönemde uygun uyaranlar çocuğun gelişiminin desteklenmesinde çok önemlidir. Okul öncesi ve okul çağı çocuklarda eğitsel olmayan medyanın ileri dönemde dil, bilişsel, davranışsal ve iletişim alanında olumsuz etkileri olduğu bildirilmiştir (88) (90). Çocukların interneti tanımaya ve anlamaya başladığı 7-11 yaş arası olan somut işlemler dönemi çocuğun mantık yeteneklerini somut nesne ve yaşantılar üzerine uygulayabildiği, çocuğun yeni ve etkin zihinsel beceriler geliştirdiği dönemdir. Soyut olan elle tutulup gözle görülmeyen işlemlerin yapılamadığı bu dönemde, mantıksal düşünme başlamaktadır. APA okul dönemindeki çocuklar için, medyayı kullanmaya harcanan süreye tutarlı sınırlar konulmasını, medyanın içeriğinin belirlenmesini ve medyanın sağlık için gerekli uyku, fiziksel aktivite ve diğer davranışların yerine geçmediğinden emin olunması gerektiğini belirtmektedir. Bu dönemin sonuna kadar çocukların interneti aileleri ile birlikte kullanmaları önerilmektedir (91).

Soyut işlemler dönemi olan 11/12 yaş ve üzerini kapsayan dönemde ise çocuklar hızlı bir değişim, dönüşüm, başkalaşım içindedir. Bu dönemde çocuklar sabırsızdır, kararları değişkendir ve özgürlüklerine düşkündür. Ergenliğe rastgelen bu dönemde çocuklar çelişkiler yaşıyor, risk almaktadır, cesur ve korkusuzdur. Gelişim özellikleri dikkate alındığında çocuklar bu dönemde internetin risklerine de açıktır ve interneti aile denetiminde kullanmaları önerilmektedir. Soyut işlemler döneminde internetin kullanımı ile ilgili açık kurallar belirlenmesi önerilmektedir. Çocukların bu dönemde, çevrim içi ortamda kendilerini rahatsız ya da tehdit altında hissettiren bir şey ya da bir kişi olduğunda ebeveynlerine iletmeleri için teşvik edilmesi önerilmektedir (91) (92).

İnternet'te oyun oynama, iletişim kurma ve çevrimiçi ortamlarda gezinme gibi etkinlikler çocuğun bilişsel gelişimine katkıda bulunabilmekte, doğru etkinliklerle zaman geçirildiğinde

problem çözüme gibi üst düzey görevlerin bile kolaylıkla yerine getirilebilmesi söz konusu olabilmektedir (70). İnternet adreslerini ziyaret ederken kullanılan bilişsel yetenekler çocuğun okurken ve dinlerken olduğundan daha aktif olmasını gerektirir. Planlama, ulaşılan bilgileri değerlendirme gibi eylemler mevcuttur. Bu eylemler internet kullanımının olumlu bilişsel gelişim yaratmasına olanak sağlar (93). Daha fazla İnternet kullanan çocukların okuma başarısını ölçmeye yönelik testlerde daha yüksek başarı gösterebildiğine yönelik araştırma bulguları mevcuttur (94).

Çocukların bilişsel gelişimleri kritik dönemlere sahiptir; bunlar çocukların bilişsel beceriler kazandığı dönemlerdir. 0-6 yaş arası çocuklar dış dünyayı somut olarak algılamakla birlikte soyut düşünme başlar. Çocuğun çevreden aldığı sesli ve görsel uyaranlar önce kısa süreli hafızaya sonra uzun süreli hafızaya yerleştirilir. Bu süreç dil gelişimi açısından çok önemlidir. 0-6 yaş arası bilişsel gelişim çok hızlı seyreder. 2011 yılında 0-6 yaş arası çocuklarda yapılan bir çalışmada bilgisayar ile çok zaman geçirenlerde dikkat dağınıklığı, çevreyle iletişim kuramaması gibi sorunlar olduğu belirtilmiştir. Dijital cihazlarla geçirilen zamanın bilişsel faaliyetlerin yerini aldığı bu becerilerin telafi edilmesinin çok zor olduğu vurgulanmıştır (84). Erken yaşlarda tanışmak, fazla zaman geçirmek, düşük kaliteli ve uygunsuz içerikler izlemek çocuklarda, dürtü kontrolü, öz düzenleme, zihinsel esneklik, diğerlerinin düşüncelerini ve duygularını anlama becerisini olumsuz yönde etkilemektedir (95). Dikkat, hafıza oluşumu için gereklidir ve erken okur-yazarlık becerilerinin geliştirilmesi için kritik önem taşımaktadır. Teknolojik cihazların çeşitliliğinin artmasının, dikkat sürelerinin kısalmasına, odaklanmanın zayıflamasına ve dağınıklık düzeylerinin yükselmesine neden olduğunu bildirilmiştir (96).

2004 yılında yapılan bir çalışmada, çevrimiçi ortamda iletişim kuran ergenlerin bu tür iletişimler gerçekleştirilmeyen ergenlere göre daha karmaşık cümleler kurabildiklerini, kendilerinden beklenenin üstünde bir dil öğrenme performansı gösterebildiklerini belirtmektedir (97). Öte yandan İnternet ve cep telefonu iletişimde gençler tarafından tercih edilen kısaltılmış sözcük ve cümlelerin yazma becerilerini; günlük kullanım dilinden uzaklaşan ve gençlere özgü bir hal alan teknoloji jargonunun ise güncel hayattaki dil kullanım becerilerini olumsuz yönde etkilediğini savunan çalışmalar da bulunmaktadır (98).

2.2.3.3. Psikososyal Gelişim Üzerine Etkileri:

Gelişim aşamasındaki çocuk ve ergenlerin hayatlarında önemli bir yer işgal etmesi nedeniyle dijital teknolojilerin psikolojik gelişimi, aile ile olan iletişimi veya çevreye uyum sağlamayı olumsuz yönde etkileyebileceği ile ilgili endişeler bulunmaktadır. Deneye dayalı çalışmalar incelendiğinde, bilgisayar ve internet kullanımının psikososyal gelişimleri üzerinde etkileri ile ilgili zıt görüşler sunan çok sayıda bilimsel veri bulunacaktır. İnternet'in sosyal katılımı artırma ve bireysel iyiliğe katkı sağlama açısından önemli bir araç olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur (99) (100). İnternetin sanal iletişim olanakları ve arkadaşlıkları nedeniyle oluşan olumsuz düşüncelere karşın; internetsiz bir ortamda sınırlı sayıda bireyle iletişim kurmanın sabit fikirli olmaya neden olabileceği düşüncesi de mevcuttur. İnternet bireyin tüm dünya ile iletişime geçerek sosyalleşmesini ve entelektüel düzeyini güçlendirmesini sağlamaktadır. Tüm dünyanın kullandığı bir teknolojinin verimli ve sorumlu bir biçimde nasıl kullanılacağını öğretmek yerine kolayca kaçıp toptan yasaklama mekanizmaları geliştirmek uygun bir çözüm olmayabilir (70).

İnternet ve bilgisayarın yarattığı psikososyal etkilere yönelik farklı araştırma bulguları ile karşılaşmamız söz konusudur. 10 yaşın üzerindeki 169 katılımcı ile yapılan bir çalışmada internet kullanımı arttıkça aile bireyleriyle iletişimin azaldığı, sosyal çevrenin daraldığı, depresyon belirtilerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır (101). Daha sonra aynı çalışmanın kapsamı ve süresi genişletilmiş ve bu değişikliklerden sonra aynı örneklem grubu üzerinde internet kullanımının olumsuz etkilerinin azaldığını gözlemlemiştir. Sosyal etkileşim ve özgüvenin internet kullanımı arttıkça daha da arttığı (102), çocuklar ve arkadaşlarının birlikte kullandığı için internetin zararlı olmaktan çok basit bir iletişim aracına dönüşebildiği sonucuna ulaşılmıştır (103).

2.2.3.4 İnternet Bağımlılığı:

Çocuklarda uzun süre internet kullanımının neden olduğu durumlardan biri de internet bağımlılığıdır. İnternet bağımlılığı; internetin aşırı kullanılmak istenmesi, yoksun kalındığında sinirlilik ve saldırganlık halinin olması, bireyin iş, sosyal ve aile hayatının giderek bozulması olarak tanımlanabilir. Amerikan Psikiyatri Birliği DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition) Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'nda, "Madde İstismarı ve Bağımlılığı" kavramı genişletilerek "Madde Kullanımı ve Bağımlılık Bozuklukları" olarak değiştirmiş, internet bağımlılığını da bir hastalık olarak ele almıştır (104).

Çocuğun sürekli internette vakit geçirmek istemesi aileleri endişelendirmektedir (105) Small ve Vorgan (2008) çeşitli kaynaklardan hareketle internet bağımlılığı teşhisi koymak için bireylerde bulunması gerekli olan özellikleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Önceden hazırlık: Sürekli olarak bir önceki ya da bir sonraki internet etkinliğini düşünme
- Tolerans: Her seferinde daha uzun süre internette olma gereksinimi duyma
- Kontrolsüzlük: İnternet etkinliklerini azaltamama
- Çevrimiçi kalma: Planlanandan daha uzun süre çevrimiçi kalma
- Çekilme: İnternet kullanımını azaltma ya da bırakma adına gerçekleştirilen denemelerin huzursuzluğa ve sıkıntıya neden olması
- İşlevsel kayıp riski: İnternet kullanımı nedeniyle bireyin bir iş, eğitim, kariyer ya da ilişkisini kaybetme riskine girmesi
- Gizleme: İnternet etkinliklerini gizlemek amacıyla etrafındakilere yalan söyleme
- Kaçış: Sıkıntı veren duyguları gidermek, sorunlardan kaçmak ya da kişisel ilişkiler ile uğraşmamak için çevrimiçi kalmayı tercih etme

İnternet bağımlılığının gelişimlerini tamamlamamış olan çocuk ve ergenlerde daha büyük bir önem taşırken, bilimsel araştırmaların çoğunlukla erişilmesi kolay olan üniversite öğrencileri ile yani yetişkinlerle gerçekleştirilmesi de sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bağımlılığı oluşturan özellikleri ölçen ölçeklerin sınırlılıkları, örneklemelerin yeterince temsil edici olmaması gibi nedenlerle ülkemizde henüz sağlıklı bir risk düzeyi bilgisi vermek olanaklı görülmemektedir. Benzer sorunlar uluslararası araştırmalarda yaşansa da örnek alınacak veriler mevcuttur. 2004 yılında 12-18 yaş grubunda yapılan bir çalışmada internet bağımlılığı ile ilgili oranların farklı örneklerde yüzde 6 ila 30 arasında olduğunu belirtmektedir (70).

Ülkemizde yapılan bir araştırmada ergenlerin teknolojiye olan yakınlıkları nedeniyle interneti diğer yaş gruplarına göre daha fazla kullandıkları ortaya konmuştur. Ergenlerde bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimin henüz tamamlanmamasının onları internet bağımlılığı açısından potansiyel bir risk grubu haline getirdiği ifade edilmektedir (106). Ülkemizde lise öğrencilerinde internet bağımlılığını etkileyen faktörlerin değerlendirildiği bir çalışmada, ergenlerde yalnızlık duygusu ve aileden algılanan sosyal desteğin azalmasının internet bağımlılığını artırdığı bildirilmiştir (107).

Yirmi beş Avrupa ülkesinden 9-16 yaş arası çocukların dahil edildiği Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi (EU Kids Online) Türkiye raporunda 11 yaş ve üzeri çocuk ve ergenlerin yaklaşık %25'i (Avrupa ortalaması %30) internet'in aşırı kullanımından kaynaklı bir veya daha fazla etmen belirtmiştir (108):

-İnternet yüzünden aç ve uykusuz kaldım.

-İnternette olmadığım zaman kendimi rahatsız hissettim.

-Gerçekten ilgilenmediğim bi konuda dahi internette gezindiğimi farkettim.

-İnternette harcadığım saatler yüzünden ailemi arkadaşlarımı okul işlerimi ya da hobilerimi aksattım erteledim.

-İnternette daha az zaman geçirmeye çalıştım ancak başaramadım.

Araştırmalar bağımlılığın çocuk ve ergenleri birincil bazı gelişim ödevlerinden alıkoyabildiğini göstermektedir.

2.2.3.5 Ebeveynler, Çocuk ve Medya:

Gelişimin olumsuz etkilenmesinin engellenmesi için çocuk ve ergen ebeveynlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Medyanın zararlı etkilerinden korunmak için çocukları televizyon ve internette uzak tutmak doğru değildir. Kontrollü kullanım ve uygun yöntemlerle ile medyadaki riskleri minimal düzeye indirerek yararlı sonuçlar elde edilebilir. Medyanın çocuk ve ergenler için bir tehdit ya da fırsata dönüşmesi onların davranışlarının biçimlenmesinde söz sahibi olan yetişkinlerin farkındalık ve eylemleri ile gerçekleşebilir. Ancak ailelerin bu dönemin gelişim özellikleri ve söz konusu teknolojiler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları söylenebilir (109).

Amerikan Pediatri Akademisi, 18 ay altı çocuklarda görüntülü konuşma dışındaki medya kullanımını önermemektedir. 18-24 ay arası çocuklarını sosyal medya ile tanıştırmak isteyen ailelere yüksek kaliteli, çocuk gelişimine faydalı yayınlar önerilmektedir. Çocuğun bu dönemde tek başına teknolojik cihaz kullanımını engellenmelidir. 2-5 yaş arasındaki çocuklarda dijital medya (gördüğünü anlayabileceği kaliteli yayın) kullanım süresi 1 saati geçmemeli; çocuklara yeni tanıştıkları ve izledikleri dünya ile ilgili açıklayıcı bilgiler verilerek çocuğun algılamasına yardım edilmelidir. Ebeveynler kendilerine aile medya planı oluşturmalarıdır

(110). Evde ekransız bölge ve sürelerin oluşturulması, yatak odalarında şarj noktalarının olmaması, çocukların yeterince uykularını alıp, egzersiz yapmalarını sağlamak diğer önerilen uygulamalardır (111) . İnternet ve diğer medya araçları aileler tarafından çocuğu sakınleştirmek veya oyalamak amacıyla 'çocuk bakıcısı' olarak görülmemelidir (112).

Piaget'in işlem öncesi dönem olarak adlandırdığı 2-7 yaş arasında, çocuklar olayları yalnızca geçirdiği yaşantılara bağlı olarak tek yönlü düşünebilmektedir. Bu dönemde çocuklar, kendi algılarının dışında bir bakış açısı olduğunu, görüntü değişse de gerçeğin aynı kalacağını anlayamamaktadır (92). Bilişsel ve dil gelişiminin çok hızlı olduğu bu dönemde çocuğun gelişimi uygun uyaranlarla desteklenmelidir. Okul öncesi ve okul çağı çocuklarda eğitsel olmayan medyanın ileri dönemde dil, bilişsel, davranışsal ve iletişim alanında olumsuz etkileri olduğu bildirilmiştir (88).

3-6 yaş arası çocuklar ve ebeveynleri ile yapılan bir araştırmada; anne-baba eğitim seviyesinin çocukların internet kullanım düzeyini etkilemediği görülmüş. Bu araştırmada ailelerin tutumları incelendiğinde çoğunluğunun zararlı içerikleri kontrol ettiği ve engellediği saptanmıştır. Çocukların uyanır uyanmaz tabletinin nerede olduğunu sorması; dijital teknolojinin aile içi ilişkilere zarar verdiğini göstermektedir. Ailelerin şikâyet ettikleri bir başka konu ise çocukların izledikleri karakterlerden çok etkilendikleri, alışveriş sırasında reklamların etkisinde kalmalarıdır. Okul ve beslenme eşyaları alışverişinde sevdikleri çizgi film karakterini tercih ettikleri ailelerce gözlenmiştir (113).

7-11 yaş arası olan somut işlemler dönemi; çocuğun somut nesne ve yaşantılar üzerine mantık yeteneklerini uygulayabildiği, zihinsel becerilerin geliştirdiği bir dönemdir. Mantıksal düşünme bu dönemde başlamaktadır. APA okul dönemindeki çocuklar için, medyayı kullanmaya harcanan sürenin sınırlandırılması, medyanın içeriğinin belirlenmesini ve medyanın uyku, fiziksel aktivite ve diğer davranışların yerine geçmesinin engellenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu dönemin sonuna kadar çocukların interneti aileleri ile birlikte kullanmaları önerilmektedir (110) (92).

Soyut işlemler dönemi olan 11 yaş ve üzerini kapsayan dönemde çocuklar hızlı bir değişim, içindedir. Çocuklar bu dönemde sabırsızdır, kararları değişkendir ve özgürlüklerine düşkündür. Ergenliğe rastgelen bu dönemde çocuklar risk almaktadır, cesur ve korkusuzdur. Gelişim özellikleri dikkate alındığında çocuklar bu dönemde internetin risklerine de açıktır ve interneti aile denetiminde kullanmaları önerilmektedir. Soyut işlemler döneminde internetin

kullanımı ile ilgili açık kurallar belirlenmesi önerilmektedir. Çocukların bu dönemde, çevrimiçi ortamda kendilerini rahatsız ya da tehdit altında hissettiren bir şey ya da bir kişi olduğunda ebeveynlerine iletmeleri için teşvik edilmesi önerilmektedir (110) (92).

Sanal ortam, çocukların gelişim süreciyle korele olamayacak kadar hızlı değişip gelişmektedir. Sürekli değişim içinde olup denetimi zor olan sanal ortamı kullanan ve risklere en duyarlı grup olan çocukların ebeveynleri tarafından denetlenmesi önemlidir. Yirmi beş Avrupa ülkesinden 9-16 yaş arası çocukların dahil edildiği Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi (EU Kids Online) Türkiye raporunda; çocukların, internet güvenliği ve internette başkalarına nasıl davranmaları gerektiği konusunda tavsiye almak veya onları rahatsız eden durumları kimseyle paylaşıp paylaşmadıkları sorulduğunda, yaklaşık yarısının bu durumu kimseye anlatmadığı, paylaşanların ise ebeveynlerinden ziyade arkadaşlarına danışmakta oldukları belirtilmiştir. Araştırma raporuna göre Türkiye’de çocukların %60’ı okulda İnternet’e bağlanırken, %51’i İnternet kafeleri kullanmaktadır. Ev dışı kullanım nedeniyle, ebeveynler çocuklarının İnternet kullanımını denetleyememektedir. Ebeveynlerin %56’sı çocuklarının zorlandığı durumlarda internette birşey bulma ya da yapma konusunda yardım ettiğini belirtmiştir. Ebeveynlerin sadece %36’sı, çocuklarıyla onları rahatsız edecek durumlarla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiği hakkında konuşmuştur; çoğu (%60) çocuklarına İnternet’i güvenli kullanma yolları hakkında tavsiyede bulduklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin bazıları bilgisayara filtre programı kurduğunu, diğerleri (üçte birinden daha azı) ise çocuklarının ziyaret ettiği İnternet sayfalarını takip ettiğini belirtmiştir (%32). Avrupa’da ise Türkiye verilerine göre çok daha az ebeveyn filtre kullandığını veya çocuklarının İnternet aktivitelerini takip ettiğini belirtmiştir (%29).

Proje raporunda, Türk çocukları ve aileleri için internette güvenlik becerileri ile dijital okuryazarlık becerilerini arttıracak eğitsel öncelikler uygulanması konusunda tavsiyede bulunulmuştur (108). Ailelere çocukların internet alışkanlıkları üzerine onlarla konuşmaları ve çocukların çevrimiçi aktivitelerine katılmaları önerilmektedir.

Ülkemizde genç nüfusun çok olması ve internet kullanıcısının sıklıkla çocuk ve gençlerden oluşması, bu konuda çocukla uğraşan tüm meslek gruplarının farkındalığının ve bilgisinin artırılması gereğini ortaya koymaktadır. Her ortamda olduğu gibi sanal ortamda da içselleştirilmiş davranışlarla çocuklara kendilerini korumayı öğretmek önemlidir. Çocukların bilişim teknolojilerini kullanırken kendilerini kontrol etmeleri, disiplin ve sorumluluk gibi beceriler geliştirmesine yardımcı olan eğitimlerle mümkündür. Çocukların, gençlerin ve

ebeveynlerin yeni medyayı doğru, etkin ve verimli kullanımı konusunda farkındalıklarının, bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması çocukların sağlığını korumak için öncelikli yaklaşım olmalıdır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM:

3.1. Araştırmanın Modeli:

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Tarama modelinde çoğunlukla birden çok göstergesi olan değişkenler ölçülerek birçok hipotez test edilmektedir. Denver Gelişimsel Tarama Testi 2 ile elde edilecek veriler üzerinde etkisi araştırılacak bazı değişkenler incelenmiştir. Araştırmanın bu kısmı ilişkisel tarama modelini kapsamaktadır. Ulaşılmaya hedeflenen demografik değişkenler, doğum öyküsü anne-baba yaşı, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çalışma durumları, anaokuluna gitme durumu, aileye uygulanan araştırma soru formu ile elde edilmiştir.

3.2. Hasta Seçimi:

Haziran-Kasım 2019 tarihleri arasında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sağlam Çocuk ve Genel Çocuk Polikliniğine rutin muayane ve kontrol amacıyla başvuran, büyüme gelişmesi normal olan, çalışmaya katılmayı kabul eden 0-6 yaş grubu 141 çocuk ve ebeveyni çalışmamıza alındı. Çalışmadan dışlanma kriterleri; bilinen kronik hastalığın olması (genetik, metabolik, nörolojik vb.), nöromotor gelişim geriliği varlığı, ağır prematüre doğum öyküsü, konjenital malformasyon ve 6 yaşından büyük olan çocuklar olarak belirlendi.

3.3. Veri Toplama Araçları:

Çalışmaya katılmayı kabul eden annelerden yazılı bilgilendirme ve onam formunu doldurmaları istenmiştir. Çocuğa ve ailesine ait demografik bilgilere ulaşılması; medya kullanım sürelerinin, alanlarının ve amaçlarının belirlenmesi için Araştırma Formu ve çalışmaya katılan çocukların kişisel-sosyal, ince motor, kaba motor, dil gelişim basamaklarını taramak amacıyla Denver Gelişimsel Tarama Testi II uygulanmıştır.

3.3.1 Sosyodemografik Verilerin Değerlendirilmesi:

Çocukların ve ebeveynlerin adı-soyadı, iletişim bilgileri, çocukların boy-kilo ölçümleri poliklinik dosyasından yararlanılarak elde edildi. Çocukların boy ve vücut ağırlıkları poliklinik hemşiresi tarafından alındı. Boya göre ağırlık indeksine göre +2SDS olanlar fazla kilolu, +3SDS üzeri olanlar obez olarak değerlendirildi.

Ailenin demografik özellikleri (anne-baba eğitimi, mesleği, çalışma durumu), gebelik sayısı, çocukların doğum öyküsü, yaşlılarıyla iletişimi, sosyalleşme öyküsü, anaokuluna gitme durumu araştırma formuna kaydedildi.

3.3.2 Medya Kullanım Öyküsünün Değerlendirilmesi:

Çocukların akıllı cihaz kullanmaya başlama yaşı, kullanım amaçları ve süreleri, ailelerin akıllı cihaz ve medya kullanımının etkilerine ilişkin tutum ve davranışına yönelik bilgi edinme amacıyla literatür taramaları (114) (115) (116) (117) ve uzman kişilerle görüşülerek hazırlanan 22 sorudan oluşan araştırma soru formu ile elde edilmiştir. Verilerin toplanmasında araştırma ile ilgili bilgi verildikten sonra araştırmaya katılmayı kabul eden ailelerin yazılı onamı alınarak yüz yüze görüşme yöntemiyle soru formu 10 dakikalık bir sürede uygulanmıştır. (EK-1) Nöromotor gelişimini değerlendirmek amacı ile çocuğun gülümsediği, başını tuttuğu, desteksiz oturduğu, yürüdüğü, bilinçli olarak anne-baba dediği vb. öğrenilmeye çalışıldı.

3.3.3. Verilerin Analizi

Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde ortalama, standart sapma, medyan en düşük, en yüksek, frekans ve oran değerleri kullanılmıştır. Nitel bağımsız verilerin analizinde ki-kare test, ki-kare test koşulları sağlanmadığında fischer test kullanıldı. Analizlerde SPSS 26.0 programı kullanılmıştır. Medya kullanım öyküsünü (süre, kullanıma başlama yaşı, kullanım alanları, bağımlılık öyküsü) içeren analizlerde, medya ile tanışma öyküsü olmayan 4 çocuk analiz dışı bırakıldı.

3.3.4. Denver Gelişimsel Tarama Testi II:

DGTT 2, Türk çocukları için standardize edilmiş ilk ve tek gelişim testidir. DGTT 2, 1 ay ile 6 yaş arasındaki çocuklara kadar kolayca uygulanabilen bir testtir. Özellikle süt çocuğunun gelişiminin izlenmesinde ve gelişimsel sapmaların erken tanınmasında önemli yeri vardır. Bu sayede rehabilitasyonun erken dönemde başlaması mümkün olmaktadır (118) (119) (120)

DGTT II aşağıdaki gelişimsel alanları taramak üzere test formu üzerinden dört bölümde toplanmış 116 maddeden oluşmaktadır.

1. Kişisel-sosyal: İnsanlarla anlaşma, kendi bireysel gereksinimlerini karşılayabilme
2. İnce-motor: El-göz koordinasyonu, küçük cisimleri kullanabilme, problem çözme

3. Dil işitme, anlama, dili kullanma
4. Kaba-motor: Oturma, yürüme, zıplama

Test formunun üstünde ve altında yer alan yaş skalaları doğumdan 6 aya kadar olan yaşları ay ve yıl olarak göstermektedir. Bu skalalar yaş işaretleri arasındaki aralıklar 24 aya kadar birer ayı ondan sonra üçer ayı gösterir. 116 test maddesinin her biri formda yatay bir dikdörtgenle gösterilmiştir. Bu dikdörtgenler standardizasyon bu maddeyi geçen çocukların %25, %50, %75 ve %90'ının yaşlarına karşılık gelir. Bazı maddeler anlatımla anneye sorularak geçilebilir ve bu nedenle sol ucuna 'A' koyulabilir.

Test verilecek olan çocuğun yaşı doğru olarak gün, ay ve yıl olarak hesaplandıktan sonra (beklenen doğum tarihinden iki haftadan daha erken doğan ve test sırasında iki yaş altında olan çocuklar için hesaplanan yaş düzeltilmelidir.) yaş skalasında yeri belirlenir ve cetvelle formun üstünden alta kadar uzanan yaş çizgisi çizilir. Çizgiye gelen maddeleri yapıp yapmadığı dikkatle gözlenir ve anneye sorulması gereken sorular varsa sorulur. Her bölümde yaş çizgisinin solunda kalan üç maddeden en solundaki ile başlanır ve sağa doğru devam edilir.

Değerlendirme;

G (Geçer): Çocuk uygulanan maddeyi başarıyla yapar veya anne baba (anlatımla geçilebilen "A" yazılı maddeler için) yaptığını söyler.

K (Kalır): Çocuk uygulanan maddeyi başaramaz veya anne-baba (anlatımla geçilebilen "A" yazılı maddeler için) yapamadığını söyler.

O. D (Olanak Dışı): Anne-babadan ya da başka nedenlerden kaynaklanan sınırlamalara bağlı olarak çocuğun o maddeyi yapma şansı yoktur. Bu puan sadece "anlatımla geçilen" maddelerde kullanılabilir.

R (Reddetme): Çocuk maddeyi yapmayı reddeder. Çocuğa "yapar mısınız?" şeklinde sormak yerine o maddeyi yapmasını söylemekle reddetmeler azaltılabilir.

Denver II'nin maddelerinin aşağıdaki şekilde yorumlanması yapılmaktadır (58).

Normal Gelişim: Gecikme yok ve en fazla bir uyarı var.

Anormal Gelişim: İki veya daha fazla gecikme durumudur ve tanısal değerlendirme için merkeze gönderilmesi önerilir.

Şüpheli Gelişim: Bir gecikme, 1 gecikme ve 1 uyarı ya da 2 veya daha fazla uyarı olduğu durumdur. Üç ay sonra test tekrarlanır yine şüpheli bulunursa tanısal değerlendirme için gönderilir.

Çalışmamıza dahil edilen 141 ailenin 84 tanesi DGTT 2 yaptırmayı kabul etmiş olup Pedagog Aysun Ayaz Sarı tarafından test uygulanmıştır.

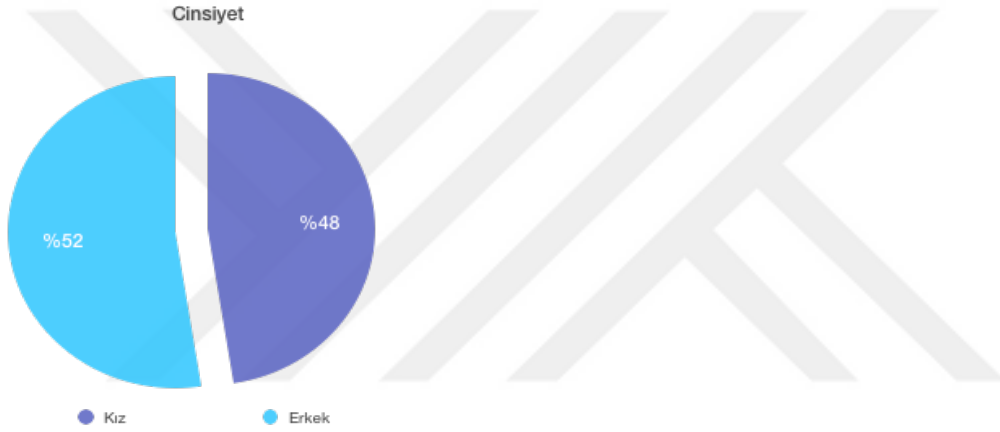
4.BULGULAR:

0-6 yaş grubu çocuklarda medya kullanım sıklığını ve medya kullanım amaçlarını belirlemek için ailelere yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulaması yapıldı. Elde edilen verilerin sosyoekonomik verilerle ilişkisi incelendi. Medya kullanım süreleri ve alanlarının DGTT 2'ye etkisi araştırıldı.

4.1. DAĞILIMLAR VE ORTALAMA DEĞERLER:

4.1.1. ÇOCUKLARIN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI:

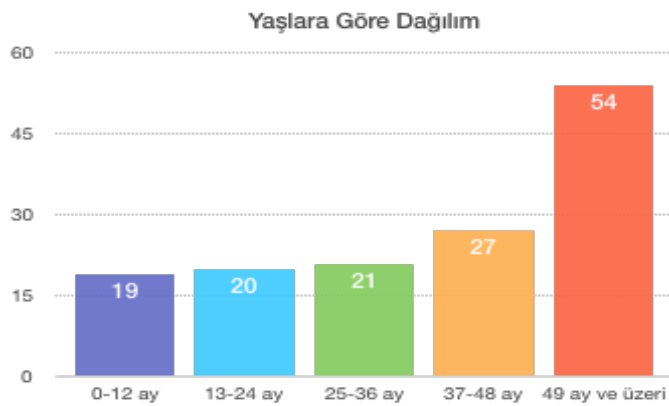
Çalışmaya katılan çocukların 67'si kız iken (%47,5), geri kalan 74'ü erkekti (%52,5).

Grafik 1: Çocukların cinsiyete göre dağılımı

4.1.2. ÇOCUKLARIN YAŞA GÖRE DAĞILIMI:

Çalışmaya katılan çocukların yaşları $42,7 \pm 23,5$ ay (2 ay- 78 ay) arasında değişmekteydi. 0-12 ay arasında olan 19 çocuk (%13,5), 13-24 ay arasında 20 çocuk (%14,2), 25-36 ay arasında 21 çocuk (%14,9), 37-48 ay arasında 27 çocuk (%19,1), 49 ay ve üzerinde 54 çocuk (%38,3) mevcuttu.

Grafik 2: Çocukların yaşa göre dağılımı

4.1.3 ÇOCUKLARIN BOY VE KİLOSU

Çalışmaya katılan çocukların boyu ortalama ortalama 97,3±16,6cm (47-133cm), kilosu ise ortalama 15,9±6,1 kiloydu. (5,2-37 kg). 10 çocuğun boya göre tartısı +2SDS 'nin üzerindeydi. Vücut tartısı +3SDS üzeri olan çocuk saptamadık.

4.1.4. ÇOCUKLARIN DOĞUM ÖYKÜSÜNE GÖRE DAĞILIMI

Çalışmaya katılan çocukların 115'i (%81,6) term doğum, 13'ü(%9,2) geç preterm, 13'ü (%9,2) post term doğum öyküsüne sahipti. Çocukların doğum tartıları ise ortalama 3209.2± 451.4 gramdı (2000-4700).

Tablo:1 Doğum Öyküsü		Min-Mak	Medyan	Ort.±s.s./n-%
Yaş (Ay)		2,0 - 78,0	41,0	42,7 ± 23,5
Yaş	0-12 Ay			19 13,5%
	13-24 Ay			20 14,2%
	25-36 Ay			21 14,9%
	37-48 Ay			27 19,1%
	≥ 49 Ay			54 38,3%
Gestasyon Yaşı	Term			115 81,6%
	Geç Preterm			13 9,2%
	Post Term			13 9,2%
Cinsiyet	Kız			67 47,5%
	Erkek			74 52,5%
Doğum Kg		2000 - 4700	3200	3209,2 ± 451,4
Kilo		5,2 - 37,0	15,0	15,9 ± 6,1
Boy		47,0 - 133,0	97,0	97,3 ± 16,6
Tartı	+2SDS Altında			131 92,9%
	+2SDS Üstünde			10 7,1%

4.1.5 ANNE VE BABA EĞİTİM DURUMU

Çalışmaya katılan annelerin 79'u ilkokul mezunu (%56), 36 anne lise mezunu (%25,5), 23 anne üniversite mezunuydu (%16,3). Annelerden 3'ü (%2,2) hiç öğrenim görmemişti.

Çalışmaya katılan babaların 61'i ilkokul (%43,3), 54'ü lise (%38,3), 26'sı üniversite mezunuydu (%18,4).

4.1.6 ANNE VE BABA ÇALIŞMA DURUMU

Çalışmaya katılan annelerin 118'i ev hanımı (%83,7), 23'ü çalışandı (%16,3).

Çalışmaya katılan babaların 139'u çalışan (%98,6), 2'si işsizdi (%1,4).

4.1.7 ANAOKULUNA GİTME ÖYKÜSÜ

Çalışmaya alınan çocukların 33'ü(%23,4) anaokuluna gitmekteydi. 108(%76,6) çocukta ise anaokuluna gitme öyküsü yoktu.

4.1.8 BAKICI ÖYKÜSÜ

Çalışmaya katılan çocukların 12'sine bakıcı tarafından bakım verilirken (%8,5), 129 çocuğa annesi tarafından bakılmaktaydı.

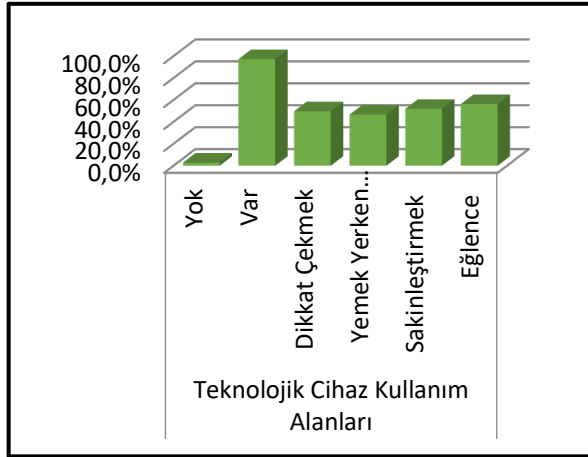
4.2.MEDYA KULLANIMI

4.2.1. TEKNOLOJİK CİHAZ KULLANIM ÖYKÜSÜ

Çalışmaya katılan çocukların 137(%97,2) teknolojik cihazla tanışma öyküsü vardı. Kalan 4 çocuk (%2,8) ise hiç teknolojik cihaz kullanmamıştı.

4.2.2. TEKNOLOJİK CİHAZ KULLANIM ALANLARI

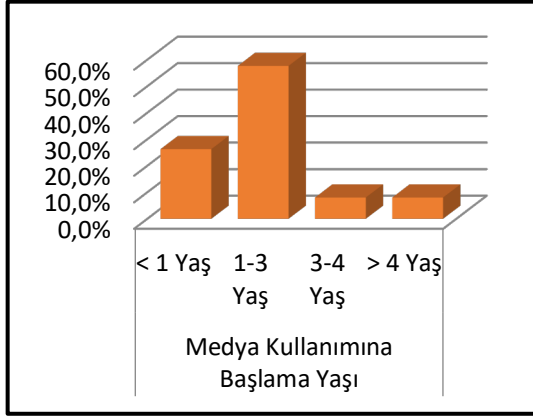
Çalışmaya katılan aileler teknolojik cihaz kullanım alanları açısından sorgulandı. Birden fazla kullanım alanı belirten aileler mevcuttu. Ailelerin 38'i (%27,7) eğitim, 68'i(%49,6) dikkat çekmek, 64'ü (%46,7) yemek yerken oyalamak, 71'i sakinleştirmek (%56,2), 77'si(%56,2) eğlence, 51'i(%37,2) ise dil eğitimi amaçlı teknolojik cihaz kullanmaktaydı.

Grafik 3: Teknolojik Cihaz Kullanım Alanları

4.2.2. MEDYA KULLANIMINA BAŞLAMA YAŞI

Çalışmaya katılan çocuklar medya kullanımına başlama yaşına göre gruplandırıldı. 36 çocuk (%25) 1 yaşın altında, 79 çocuk (%56) 1-3 yaş arasında, 11 çocuk (%7) 3-4 yaş arasında, 11 çocuk (%7) 4 yaşından sonra medya kullanımına başlamıştı. 4 çocukta (%2) medya kullanım öyküsü yoktu. Çalışmamızda medya ile tanışmanın en sık 1-3 yaş grubunda olduğu görüldü.

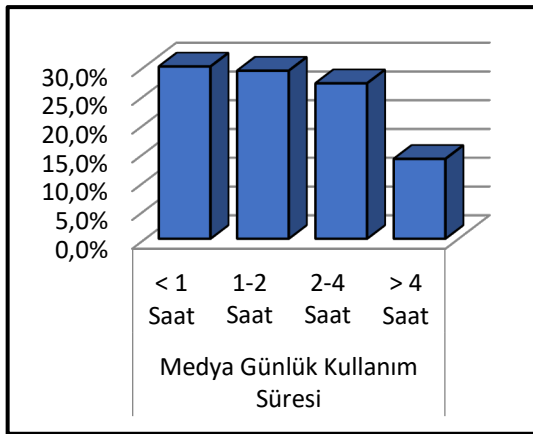

Grafik 4: Medya Kullanımına Başlama Yaşı

4.2.3. MEDYA KULLANIM SÜRELERİ

Çalışmaya katılan çocukların günlük medya kullanım süreleri sorgulandı. 81 çocuk (%57,4) 2 saatin altında, 37 çocuk (%26,2) 2-4 saat arası, 19 çocuk (%13,4) 4 saatin üzerinde teknolojik cihaz kullanmaktaydı. 4 (%2,8) çocuğun ise henüz medya kullanım öyküsü yoktu. Günlük medya kullanım ortalaması 129 ± 10 dakika bulundu. Günlük ortalama medya kullanım süreleri; 1 yaş altında $72 \text{ dk} \pm 7$, 1-2 yaş arasında $70 \text{ dk} \pm 6$, 2-3 yaş arasında $120 \text{ dk} \pm 8$, 3-4 yaş arasında $125 \text{ dk} \pm 9$, 4-5 yaş arasında $118 \text{ dk} \pm 8$, 5 yaş üzerinde $192 \text{ dk} \pm 12$ bulundu. Çocukların günlük medya kullanım sürelerinin yaşla birlikte arttığı görüldü ($p < 0,05$).

Çalışmaya katılan çocukların günlük en fazla medya kullanım süreleri sorgulandı. 53 çocuk (%37,5) 2 saatin altında, 54 çocuk (%38,2) 2-4 saat arasında, 30 çocuk (%21,2) 4 saatin üzerinde günlük maksimum medya kullanım süreleri mevcuttu.

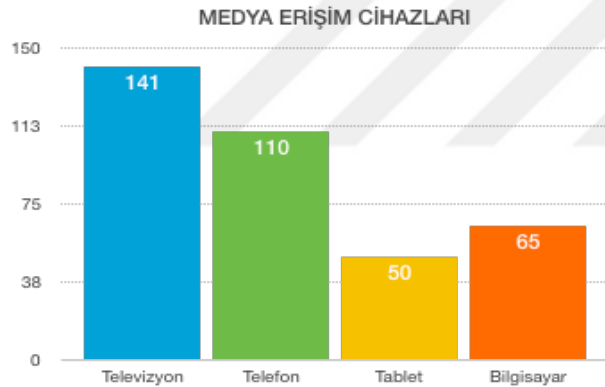
Grafik 5: Medya Günlük Kullanım Süresi

Tablo 2: Yaşlara Göre Medya Kullanım Süreleri

YAŞ	<1 saat	1-2 saat	2-4 saat	>4 saat
<1 yaş	12(%8)	2(%1)	1	0
1-2 yaş	11(%7)	6(%4)	0	0
2-3 yaş	4(%2)	7(%5)	10(%7)	2 (%1)
3-4 yaş	4(%2)	9(%6)	9 (%6)	3 (%2)
4-5 yaş	5(%3)	6 (%4)	3 (%2)	3 (%2)
>5 yaş	8(%5)	9 (%6)	16 (%11)	9 (%6)

4.2.4 MEDYAYA ERİŞİM CİHAZLARI

Çalışmaya katılan ailelere çocukların kullandığı medya erişim cihazları soruldu. 141 ailenin tamamında evde medya erişim cihazı mevcuttu. 141(%100) evde televizyon, 110(%78) evde akıllı telefon, 65(%46) evde bilgisayar, 50(%35) evde akıllı tablet mevcuttu.

Grafik 6: Medya Erişim Cihazlarının Dağılımı

4.2.5 AİLELERİN MEDYA KULLANIM TUTUMU

Çalışmaya alınan ailelerin 124'ü(%87,9) çocukların medya kullanımını kısıtladıklarını, 17'si(%12,1) kısıtlama yapmadıklarını ifade etti.

4.2.6 ÇOCUKLARIN MEDYA KULLANIM KISITLANMASINA TEPKİSİ

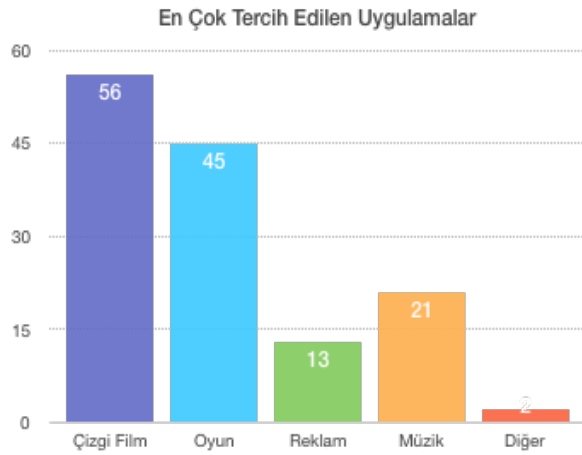
Çalışmaya alınan çocukların 66'sı(%46,8) teknolojik cihazları kullanımının kısıtlanmasına itiraz ederken, kalan 75'i(%53,2) kullanım kısıtlanmasına ısrarcı tepki göstermemektedir.

Tablo 3: Medya Kullanım Özellikleri

		n	%
Medya Kullanımını Sosyal Çevreye Tercih Etme	Yok	124	87,9%
	Var	17	12,1%
Medya Kullanıma Başlama Yaşı	< 1 Yaş	36	25%
	1-3 Yaş	79	56%
	3-4 Yaş	11	7,0%
	> 4 Yaş	11	7,0%
Medya Günlük Kullanım Süresi(ortalama)	< 2 Saat	81	57,4%
	2-4 Saat	37	26,2%
	> 4 Saat	19	13,4%
Medya En fazla Kullanım süresi	< 2 Saat	57	37,5%
	2-4 Saat	54	38,2%
	> 4 Saat	30	21,2%
Kullanımı Kısıtlayan Kural Koyma	Yok	17	12,1%
	Var	124	87,9%
Kullanım Kısıtlanınca İtiraz Etme	Yok	75	53,2%
	Var	66	46,8%

4.2.7.MOBİL CİHAZLARDA EN ÇOK KULLANILAN UYGULAMALAR

Çalışmaya katılan ailelere çocukların mobil cihazlarda en çok kullandığı uygulamalar soruldu. 56 çocuk (%40) çizgi film, 45 çocuk (%32) oyun, 21 çocuk (%15) müzik, 13 çocuk (%9) reklam, 1 çocuk (%1) fotoğraf, 1 çocuk (%1) sosyal medya içerikli uygulama kullanıyordu.

Grafik 7: Mobil Cihaz Uygulama İçerikleri

4.2.8 UYKU SÜRESİ

Çalışmaya alınan çocukların uyku süreleri ailelere soruldu. Ailelerin gözlemine göre medya kullanım sürelerinin artışı ile 11 çocukta (%7,8) uyku süresi azalmış ve uyku düzeni bozulmuştu. Geriye kalan 130(%92,2) çocukta ise uyku ile ilgili bir sorun aileler tarafından gözlenmemişti.

4.2.9 SOSYALLEŞME

Çalışmaya katılan ailelere medya kullanımına başladıktan sonra çocuklarının sosyal oyunlarda ve çevreyle iletişimde azalma olup olmadığı soruldu. 130 çocukta (%92,2) sosyalleşmede azalma gözlenmezken, 11 çocukta (%7,8) sosyalleşmede azalma gözlenmiş. 17 çocukta (%12,1) ise teknolojik cihazları çevreye tercih etme gözlenmiş.

4.2.10 KILO DEĞİŞİMİ

Çalışmaya katılan ailelere medya kullanımına başladıktan çocuklarının kilo değişimleri sorgulandı. 140 çocukta (%99,3) kilo artışı gözlenmezken 1 çocukta (%0,7) kilo artışı gözlenmişti. Çalışmaya alınan çocukların 10'unun(%7,1) boya göre tartısı +2SDS 'nin üzerinde iken (<+3SDS), 131'inin(%92,9) tartısı normal aralıktaydı.

Tablo 4: Uyku süresi, Kilo Değişimi ve Sosyalleşme Öyküsü

		n	%
Uyku Süresinde Azalma	Yok	130	92,2%
	Var	11	7,8%
Kilo Değişimi	Yok	140	99,3%
	Var	1	0,7%
Sosyal Oyunlarda Azalma	Yok	130	92,2%
	Var	11	7,8%

4.3.1 DENVER GELİŞİMSEL TARAMA TESTİ 2:

Çalışmaya katılan 141 ailenin 84'ü DGTT 2 yaptırmayı kabul etti. DGTT 2 Genel değerlendirmede 29 çocuk (%34,5) yaşına göre normal, 24 çocuk (%28,6) yaşına göre şüpheli, 31 çocuk (%36,7) yaşına göre anormal olarak değerlendirildi.

DGTT 2 Kişisel-Sosyal gelişim bölümünde 56 çocuk (%66,7) normal, 12 çocuk (%14,3) uyarı, 16 çocuk (%19) gecikme olarak değerlendirildi.

DGTT 2 İnce Motor gelişim bölümünde 43 çocuk (%51,2) normal, 21 çocuk (%25) uyarı, 20 çocuk (%23,8) gecikme olarak değerlendirildi.

DGTT 2 Dil Gelişimi bölümünde 37 çocuk (%44) normal, 13 çocuk (%15,5) uyarı, 34 çocuk (%40,5) gecikme olarak değerlendirildi.

DGTT 2 Kaba Motor gelişim bölümünde 66 çocuk (%78,6) normal, 8 çocuk (%9,5) uyarı, 10 çocuk (%11,9) gecikme olarak değerlendirildi.

Tablo 5: DGTT 2 Sonuçları

		n	%
Genel	Normal	29	34,5%
	Şüpheli	24	28,6%
	Anormal	31	36,9%
Kişisel-Sos	Normal	56	66,7%
	Uyarı	12	14,3%
	Gecikme	16	19,0%
İnce Motor	Normal	43	51,2%
	Uyarı	21	25,0%
	Gecikme	20	23,8%
Dil Gelişimi	Normal	37	44,0%
	Uyarı	13	15,5%
	Gecikme	34	40,5%
Kaba Motor	Normal	66	78,6%
	Uyarı	8	9,5%
	Gecikme	10	11,9%

4.4.1. ANNE-BABA EĞİTİM DURUMU İLE MEDYA KULLANIM İLİŞKİSİ

Anne eğitim durumuna göre medya kullanımına başlama yaşı ve günlük kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Anne eğitim durumu ilkökul ve altı grupta günlük en fazla medya kullanım süresi anne eğitim durumu lise-üniversite olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

Baba eğitim durumuna göre medya kullanımına başlama yaşı ve günlük kullanım süreleri (ortalama/en fazla) anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Tablo 6: Anne Eğitim Durumu ile Medya Kullanım İlişkisi

		Anne Eğitim Durumu				p
		İlköğretim ve Altı		Lise-Üniversite		
		n	%	n	%	
Medya Kullanımına Başlama Yaşı	< 1 Yaş	17	21,0%	19	33,9%	0,152 χ^2
	1-3 Yaş	52	64,2%	27	48,2%	
	> 3 Yaş	12	14,8%	10	17,9%	
Medya Günlük Kullanım Süresi (Ort.)	< 1 Saat	22	27,2%	19	33,9%	0,077 χ^2
	1-2 Saat	20	24,7%	20	35,7%	
	2-4 Saat	23	28,4%	14	25,0%	
	> 4 Saat	16	19,8%	3	5,4%	
Günlük En Fazla Kullanım Süresi	< 2 Saat	31	38,3%	22	39,3%	0,019 χ^2
	2-4 Saat	26	32,1%	28	50,0%	
	4-6 Saat	16	19,8%	6	10,7%	
	> 6 Saat	8	9,9%	0	0,0%	
Teknolojik Cihaz Kullanım Alanları						
Eğitim	(-)	65	79,3%	38	64,4%	0,050 χ^2
	(+)	17	20,7%	21	35,6%	
Dikkat Çekmek	(-)	45	55,6%	24	42,9%	0,144 χ^2
	(+)	36	44,4%	32	57,1%	
Yemek Yerken Oyalamak	(-)	47	58,0%	26	46,4%	0,181 χ^2
	(+)	34	42,0%	30	53,6%	
Sakinleştirmek	(-)	42	51,9%	24	42,9%	0,300 χ^2
	(+)	39	48,1%	32	57,1%	
Eğlence	(-)	31	38,3%	29	51,8%	0,117 χ^2
	(+)	50	61,7%	27	48,2%	
Dil Gelişimi	(-)	56	69,1%	30	53,6%	0,064 χ^2
	(+)	25	30,9%	26	46,4%	

χ^2 Ki-kare test

Anne eğitim durumuna göre medya kullanım alanları olarak eğitim, dikkat çekmek, yemek yerken oyalamak, sakinleştirmek, eğlence, dil gelişimi oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Baba eğitim durumu lise-üniversite olan grupta teknolojik cihaz kullanım sebebi olarak eğitim ve dil gelişimi olma oranı baba eğitim durumu ilköğretim ve altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksek bulunurken; dikkat çekmek, yemek yerken oyalamak,

şakinleştirmek, eğlence amaçlı kullanım oranı her iki grupta anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Tablo 7: Baba Eğitim Durumu ile Medya Kullanım İlişkisi

		Baba Eğitim Durumu				p
		İlköğretim ve Altı		Lise-Üniversite		
		n	%	n	%	
Medya Kullanıma Başlama Yaşı	< 1 Yaş	11	18,3%	25	32,5%	0,143 ^{x²}
	1-3 Yaş	37	61,7%	42	54,5%	
	> 3 Yaş	12	20,0%	10	13,0%	
Medya Günlük Kullanım Süresi	< 1 Saat	15	25,0%	26	33,8%	0,464 ^{x²}
	1-2 Saat	16	26,7%	24	31,2%	
	2-4 Saat	19	31,7%	18	23,4%	
	> 4 Saat	10	16,7%	9	11,7%	
Günlük En Fazla Kullanım Süresi	< 2 Saat	26	43,3%	27	35,1%	0,626 ^{x²}
	2-4 Saat	20	33,3%	34	44,2%	
	4-6 Saat	10	16,7%	12	15,6%	
	> 6 Saat	4	6,7%	4	5,2%	
Teknolojik Cihaz Kullanım Sebebi						
Eğitim	(-)	50	83,3%	49	63,6%	0,011 ^{x²}
	(+)	10	16,7%	28	36,4%	
Dikkat Çekmek	(-)	28	46,7%	41	53,2%	0,445 ^{x²}
	(+)	32	53,3%	36	46,8%	
Yemek Yerken Oyalamak	(-)	33	55,0%	40	51,9%	0,722 ^{x²}
	(+)	27	45,0%	37	48,1%	
Şakinleştirmek	(-)	25	41,7%	41	53,2%	0,178 ^{x²}
	(+)	35	58,3%	36	46,8%	
Eğlence	(-)	23	38,3%	37	48,1%	0,255 ^{x²}
	(+)	37	61,7%	40	51,9%	
Dil Gelişimi	(-)	47	78,3%	39	50,6%	0,001 ^{x²}
	(+)	13	21,7%	38	49,4%	

^{x²} Ki-kare test

Anne eğitim durumu ilkokul ve altı grupta teknolojik cihazı çevreye tercih etme oranı anne eğitim durumu lise-üniversite olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

Baba eğitim durumuna göre teknolojik cihazı çevreye tercih etme oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Tablo 8: Anne Eğitim Durumunun Sosyalleşme ve Kullanım Kısıtlanması İlişkisi

		Anne Eğitim Durumu				p
		İlköğretim ve Altı		Lise-Üniversite		
		n	%	n	%	
Medyayı Çevreye Tercih Etme	(-)	67	82,7%	53	94,6%	0,037 ^{x2}
	(+)	14	17,3%	3	5,4%	
Kullanımı Kısıtlayan Kural Koyma	(-)	15	18,5%	2	3,6%	0,009 ^{x2}
	(+)	66	81,5%	54	96,4%	
Kullanım Kısıtlanınca İtiraz Etme	(-)	41	50,6%	30	53,6%	0,734 ^{x2}
	(+)	40	49,4%	26	46,4%	
Sosyal Oyunlarda Azalma	Yok	72	87,8%	58	98,3%	0,022 ^{x2}
	Var	10	12,2%	1	1,7%	

^{x2} Ki-kare test

Anne eğitim durumu ilköğretim ve altı grupta medya kullanımı kısıtlayan kural koyma oranı anne eğitim durumu lise-üniversite olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha düşüktü.

Baba eğitim durumuna göre teknolojik cihazı kullanımı kısıtlayan kural koyma ve teknolojik cihazı çevreye tercih etme oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Anne-baba eğitim durumuna göre kullanım kısıtlanınca itiraz etme oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Anne eğitim durumu ilköğretim ve altı grupta sosyal oyunlarda azalma oranı anne eğitim durumu lise-üniversite olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

Baba eğitim durumuna göre sosyal oyunlarda azalma oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Tablo 9: Baba Eğitim Durumunun Sosyalleşme ve Kullanım Kısıtlanması İlişkisi

		Baba Eğitim Durumu				p
		İlköğretim ve Altı		Lise-Üniversite		
		n	%	n	%	
Medyayı	(-)	51	85,0%	69	89,6%	0,417 ^{x²}
Çevreye Tercih Etme	(+)	9	15,0%	8	10,4%	
Kullanımı	(-)	10	16,7%	7	9,1%	0,182 ^{x²}
Kısıtlayan Kural Koyma	(+)	50	83,3%	70	90,9%	
Kullanım	(-)	28	46,7%	43	55,8%	0,286 ^{x²}
Kısıtlanınca itiraz Etme	(+)	32	53,3%	34	44,2%	
Sosyal Oyunlarda Azalma	Yok	53	88,3%	73	94,8%	0,167 ^{x²}
	Var	7	11,7%	4	5,2%	

^{x²} Ki-kare

4.4.2 ANAOKULUNA GİTME ÖYKÜSÜNÜN MEDYA KULLANIMI İLE İLİŞKİSİ

Anaokuluna giden grupta medya kullanımına başlama yaşı gitmeyen gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

Anaokuluna giden ve gitmeyen grupta günlük medya kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Anaokuluna giden ve gitmeyen grupta günlük en fazla medya kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Anaokuluna giden grupta medya kullanım sebebi olarak eğitim oranı gitmeyen gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

Anaokuluna giden grupta medya kullanım sebebi olarak dikkat çekmek oranı gitmeyen gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha düşüktü.

Anaokuluna giden grupta medya kullanım sebebi olarak sakinleştirmek oranı gitmeyen gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha düşüktü.

Anaokuluna giden ve gitmeyen grupta medya kullanım sebebi olarak yemek yerken oyalamak, eğlence, dil gelişimi oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Tablo 10: Medya Kullanım Süresinin Medya Kullanım Alışkanlıklarına ve Uyku Süresine Etkisi

		Medya Günlük Kullanım Süresi				p
		2 Saat ve Altı		2 Saat Üstü		
		n	%	n	%	
Teknolojik Cihazı	(-)	79	97,5%	41	73,2%	0,000 ^{x²}
Çevreye Tercih Etme	(+)	2	2,5%	15	26,8%	
Kullanımı Kısıtlayan	(-)	7	8,6%	10	17,9%	0,108 ^{x²}
Kural Koyma	(+)	74	91,4%	46	82,1%	
Kullanım Kısıtlanınca	(-)	48	59,3%	23	41,1%	0,036 ^{x²}
İtiraz Etme	(+)	33	40,7%	33	58,9%	
Uyku Süresinde Azalma	Yok	77	95,1%	49	87,5%	0,109 ^{x²}
	Var	4	4,9%	7	12,5%	
Sosyal Oyunlarda	Yok	80	98,8%	46	82,1%	0,000 ^{x²}
Azalma	Var	1	1,2%	10	17,9%	

^{x²} Ki-kare test

4.4.3 MEDYA KULLANIM SÜRESİNİN MEDYA KULLANIM ALIŞKANLIKLARI VE SOSYALLEŞME ÜZERİNE ETKİSİ

Günlük medya kullanım süresi 2 saat üstü olan grupta medyayı çevreye tercih etme oranı 2 saat altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

Günlük medya kullanım süresi 2 saat üstü olan grupta kullanım kısıtlanınca itiraz etme oranı 2 saat altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

Günlük medya kullanım süresi 2 saat üstü olan grupta sosyal oyunlarda azalma 2 saat altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

4.4.4 MEDYA MARUZİYETİNİN MEDYA KULLANIM ALANLARI İLE İLİŞKİSİ

Medya kullanım süresi 2 saat altında ve üstünde olan grupta medya kullanım alanları olarak eğitim, dikkat çekmek, yemek yerken oyalamak, sakinleştirmek, eğlence, dil gelişimi oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Medya kullanımına başlama yaşı 2 yaş üstü olan grupta medya kullanım sebebi eğitim ve dil gelişimi oranı medya kullanımına başlama yaşı 2 yaş altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti. Kullanım sebebi olarak dikkat çekmek, yemek yerken oyalamak, sakinleştirmek, eğlence, oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Tablo 11: Günlük Medya Kullanım Süresinin Medya Kullanım Alanları ile İlişkisi

		Günlük Medya Kullanım Süresi				p
		2 Saat ve Altı		2 Saat Üstü		
		n	%	n	%	
Medya Kullanım Sebebi						
Eğitim	(-)	62	76,5%	37	66,1%	0,178 ^{x²}
	(+)	19	23,5%	19	33,9%	
Dikkat Çekmek	(-)	42	51,9%	27	48,2%	0,675 ^{x²}
	(+)	39	48,1%	29	51,8%	
Yemek Yerken Oyalamak	(-)	46	56,8%	27	48,2%	0,323 ^{x²}
	(+)	35	43,2%	29	51,8%	
Sakinleştirmek	(-)	39	48,1%	27	48,2%	0,994 ^{x²}
	(+)	42	51,9%	29	51,8%	
Eğlence	(-)	38	46,9%	22	39,3%	0,376 ^{x²}
	(+)	43	53,1%	34	60,7%	
Dil Gelişimi	(-)	54	66,7%	32	57,1%	0,257 ^{x²}
	(+)	27	33,3%	24	42,9%	

^{x²} Ki-kare test

Tablo 12: Medya Kullanımına Başlama Yaşının Medya Kullanım Alanları ile İlişkisi

		Medya Kullanımına Başlama Yaşı				p
		≤ 2 Yaş		> 2 Yaş		
		n	%	n	%	
Eğitim	(-)	33	91,7%	66	65,3%	0,002 ^{x²}
	(+)	3	8,3%	35	34,7%	
Dikkat Çekmek	(-)	16	44,4%	53	52,5%	0,408 ^{x²}
	(+)	20	55,6%	48	47,5%	
Yemek Yerken Oyalamak	(-)	20	55,6%	53	52,5%	0,750 ^{x²}
	(+)	16	44,4%	48	47,5%	
Sakinleştirmek	(-)	18	50,0%	48	47,5%	0,799 ^{x²}
	(+)	18	50,0%	53	52,5%	
Eğlence	(-)	18	50,0%	42	41,6%	0,382 ^{x²}
	(+)	18	50,0%	59	58,4%	
Dil Gelişimi	(-)	31	86,1%	55	54,5%	0,001 ^{x²}
	(+)	5	13,9%	46	45,5%	

4.4.5. MEDYA MARUZİYETİNİN DGTT 2 SONUCUNA ETKİSİ

Tablo 13: DGTT 2 Sonuçları

		Medya Günlük Kullanım Süresi				p	
		2 Saat ve Altı		2 Saat Üstü			
		n	%	n	%		
Denver Genel	Normal	18	39,1%	10	29,4%	0,315	x ²
	Şüpheli	14	30,4%	8	23,5%		
	Anormal	14	30,4%	16	47,1%		
Kişisel-Sos	Normal	31	67,4%	24	70,6%	0,885	x ²
	Uyarı	7	15,2%	4	11,8%		
	Gecikme	8	17,4%	6	17,6%		
İnce Motor	Normal	24	52,2%	16	47,1%	0,903	x ²
	Uyarı	11	23,9%	9	26,5%		
	Gecikme	11	23,9%	9	26,5%		
Dil Gelişimi	Normal	21	45,7%	14	41,2%	0,833	x ²
	Uyarı	6	13,0%	6	17,6%		
	Gecikme	19	41,3%	14	41,2%		
Kaba Motor	Normal	39	84,8%	24	70,6%	0,209	x ²
	Uyarı	2	4,3%	5	14,7%		
	Gecikme	5	10,9%	5	14,7%		

Medya günlük kullanım süresi 2 saat altında ve üstünde olan grupta Denver genel, kişisel-sosyal, ince motor, dil gelişimi, kaba motor sonuç dağılımı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Tablo 14: DGTT2 Sonuçları

		Medya Kullanıma Başlama Yaşı				p	
		≤ 2 Yaş		> 2 Yaş			
		n	%	n	%		
Denver Genel	Normal	9	45,0%	19	31,7%	0,543	x ²
	Şüpheli	5	25,0%	17	28,3%		
	Anormal	6	30,0%	24	40,0%		
Kişisel-Sos	Normal	15	75%	39	65,0%	0,132	x ²
	Uyarı	0	0,0%	11	18,3%		
	Gecikme	5	25%	10	16,7%		
İnce Motor	Normal	12	60,0%	28	46,7%	0,449	x ²
	Uyarı	5	25,0%	15	25,0%		
	Gecikme	3	15,0%	17	28,3%		
Dil Gelişimi	Normal	11	55,0%	24	40,0%	0,480	x ²
	Uyarı	2	10,0%	10	16,7%		
	Gecikme	7	35,0%	26	43,3%		
Kaba Motor	Normal	16	80,0%	47	78,3%	0,874	x ²
	Uyarı	1	5,0%	6	10,0%		
	Gecikme	3	15,0%	7	11,7%		

Medya kullanımına başlama yaşına göre Denver genel, kişisel-sosyal, ince motor, dil gelişimi, kaba motor sonuç dağılımı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir (Tablo 14).

4.4.6 MEDYA KULLANIM SÜRESİNİN UYKU VE FAZLA KİLOLULUK ÜZERİNE ETKİSİ

Medya kullanım süresi 2 saat altında ve üstünde olan grupta uyku süresinde azalma oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Vücut tartısı +2 SDS altında ve üstünde olan grupta teknolojik cihaz günlük kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

4.4.7. BAKIM VEREN KİŞİ İLE MEDYA KULLANIM SÜRESİ İLİŞKİSİ

Çocuğa bakımı anne ya da diğer kişilerin yapmasına göre medya kullanımına başlama yaşı, günlük kullanım süresi ve gün içinde günlük en fazla medya kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Tablo 15: Bakım Veren Kişi ile Medya Kullanım Süresi İlişkisi

		Bakım Veren Kişi				p
		Anne		Akraba-Bakıcı		
		n	%	n	%	
Medya Kullanıma Başlama Yaşı	< 1 Yaş	31	24,8%	5	41,7%	0,405 ^{x²}
	1-3 Yaş	73	58,4%	6	50,0%	
	> 3 Yaş	21	16,8%	1	8,3%	
Medya Günlük Kullanım Süresi	< 1 Saat	49	39,2%	4	33,3%	0,409 ^{x²}
	1-2 Saat	47	37,6%	7	58,3%	
	2-4 Saat	22	17,6%	0	0,0%	
	> 4 Saat	7	5,6%	1	8,3%	
Günlük en fazla Kullanım Süresi	< 2 Saat	35	28,0%	6	50,0%	0,803 ^{x²}
	2-4 Saat	38	30,4%	2	16,7%	
	4-6 Saat	34	27,2%	3	25,0%	
	> 6 Saat	18	14,4%	1	8,3%	

^{x²} Ki-kare test

5. TARTIŞMA:

5.1. MEDYA KULLANIMININ YAŞ İLE İLİŞKİSİ

Dünyada medya kullanıcılarının en hızlı büyüyen kısmını gençler ve çocuklar oluşturmaktadır. İnternet sahipliği ve teknoloji erişimi bulunan çok sayıda çocuk teknolojik cihazları uzun süreli ve kontrolsüz bir şekilde kullanmaktadır. Süt çocukları ve okul öncesi çocuklar için geliştirilmiş televizyon programları, internet siteleri, interaktif oyunlar videolar giderek yaygınlaşmaktadır. İnternet kullanım oranlarındaki ve teknolojik cihaz sahipliğindeki artış ile birlikte okul öncesi çağıdaki çocukların da geçmiş yıllara oranla internete erişiminin arttığını söylemek mümkündür.

Erken yaşlarda bilgisayar ve internet ile vakit geçirmelerine karşı çıkan bilimsel görüş; teknolojik cihazların önemli gelişim faaliyetlerinin yerini alacağı tehlikesine dikkat çekmektedir. Sanal dünyanın gerçeği yansıtmaktan uzak olması, çocuğu gerçeklerden izole bir yaşama doğru çekmesi, farkındalığını ve yaratıcılığını azaltması gibi eleştiriler de dile getirilen görüşler arasındadır. Güncel teknolojileri çocuklar için bir fırsat olarak gören yaklaşımda ise çocukların gelişim düzeylerine uygun program ve uygulamaların doğru biçimde kullanılmasıyla yaratıcılığın geliştirilebileceği vurgulanmaktadır. Çocukların öğrenme stillerine uygun, çocuğun katılımını sağlayan faaliyetlere yer vermenin güncel teknolojilerle daha da kolaylaştığı; farklı gelişim gereksinimlerine hitap eden bütüncül bir öğrenme ve deneyimleme ortamı sunmanın artık olabilir olduğu; gerçeğe yakın oyun ve sosyalleşme fırsatları ile gelişim dönemlerine uygun deneyimlerin yaşatılmasının söz konusu olduğu belirtilmektedir (121).

Yengil E. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada çocukların %26,2'si 1-2 yaş arasında, %40,5'i 2-3 yaş arasında, %23,8'i 3-4 yaş arası, %9,5'i 4 yaşından sonra teknolojik cihazları kullanmaya başladığı görülmüş. Çocukların 24'ü (%57,1) 0-1 saat, 14'ü (%33,3) 1-2 saat, 4'ü (%9,5) 2-3 saat teknolojik cihaz kullanmaktaymış (122).

Cingel D. P. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada çocukların %29'u 6-12 ay arasında, %36'sı 18. ayda, %23'ü 24. Ayda, %12'si 36 ay ve üzerinde medya kullanımına başlamış (123). Teknolojik cihazların başında geçirilen günlük ortalama süre 58 dakika olarak hesaplanmış.

Rideout V. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada 6 yaş ve öncesi çocuklarda elektronik medya deneyimini araştırmış ve çalışmaya katılan çocukların %83'ünün medya kullanımına öyküsünün olduğu ortaya konulmuş. Çocukların %29 u 6-12 ay arasında, %36'sı 18. ayda, %23'ü 24. Ayda teknolojik cihazlarla tanışmış; 18. Ayda (%37) bu cihazlar çocukların günlük kullanım rutinine girmiş (124). Çocukların günlük ortalama medya kullanım süresi 1 saat 36 dakika olarak bulunmuş.

'Common Sense Media' kuruluşu 'Zero to Eight' isimli çalışmada 2011 ve 2013 yıllarında karşılaştırmalı olarak 0- 8 yaş çocuklardaki medya kullanım alışkanlıklarını ve alanlarını karşılaştırmış. 0-8 yaş grubundaki çocuklarda 2011 yılında teknolojik cihaz kullanımı %52 iken, 2013 te %75 olarak artmış saptanmış.2013 yılındaki çalışmada günlük ortalama medya kullanım sürelerinde 21 dakika azalma görülmüş; 2011 de günlük medya kullanımı ortalaması 2 saat 16 dakika iken, 2013'te günlük medya kullanım ortalaması 1 saat 55 dakika olarak değişmiş. Çalışmada çocukların günlük medya kullanım sürelerinin yaş arttıkça artmış. (<2 yaş ,58 dk; 2-4 yaş arası 1 saat 58dk; 5-8 yaş arası, 2 saat 21 dk) (125)

Kabalı H. K. ve arkadaşlarının 6ay- 4 yaş arası çocuklarda yaptığı çalışmada 338 çocuğun %96'sının medya kullanımı olduğu, %3,4'ünün medya kullanımı olmadığı görülmüş. Çocukların %43,5 'nin 1 yaş öncesinde, %76,6 'sı ilk 2 yılda teknolojik cihazlarla tanışmaktaymış. Medya kullanım süresi, yaşla birlikte artış göstermiş. 1 yaş öncesi medya kullanımının cinsiyetle ilişkisi saptanmamış (126).

Çalışmamızda çocukların süt çocukluğu döneminden itibaren teknolojik medya cihaz kullanım tecrübesine sahip olduğu anlaşılmıştır; çocukların 137'sinin(%97,2) teknolojik cihazla tanışma öyküsü vardı. Kalan 4 çocuk (%2,8) ise hiç teknolojik cihaz kullanmamıştı. Çalışmamızda çocuklardaki medya kullanım yüzdesi (%97,2) Kabalı H. K. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmanın sonuçları (%96) ile benzerlik göstermekte iken, Common Sense Media kuruluşunun araştırmasında elde edilen medya kullanım yüzdelerinden daha yüksek bulunmuştu. Çalışma sonuçları artan yıllarla birlikte çocuklardaki medya kullanım yüzdelerinin arttığını göstermektedir.

Çalışmamızda 36 çocuk (%26,3) 1 yaşın altında, 79 çocuk (%57,7) 1-3 yaş arasında, 11 çocuk (%8) 3-4 yaş arasında, 11 çocuk (%8) 4 yaşından sonra medya kullanımına başlamıştı. Medya ile tanışmanın en sık 1-3 yaş grubunda olduğu görüldü. Medya kullanımının yaşlara göre

dağılım yüzdeleri Rideout V. ve arkadaşlarının çalışmasındaki dağılım yüzdeleriyle benzerlik göstermektedir.

Çalışmamızda günlük medya kullanım süreleri 81 çocukta (%59,1) 2 saatin altında, 37 çocukta (%27) 2-4 saat arası, 19 çocuk (%13,9) 4 saatin üzerindeydi. 4 çocuğun ise henüz medya kullanım öyküsü yoktu. Günlük medya kullanım ortalaması 129 ± 10 dakika bulundu. Bu sonuç Rideout V.ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada bulunan ortalama günlük medya kullanım süresinden daha fazla iken, 2013 yılında Common Sense Media kuruluşunun yaptığı çalışmadaki günlük ortalama medya kullanım süresi ile paralellik göstermektedir. Günlük ortalama medya kullanım süreleri; 1 yaş altında 1 saat 12 dk, 1-2 yaş arasında 1 saat 10 dk, 2-3 yaş arasında 2 saat, 3-4 yaş arasında 2 saat 5 dk, 4-5 yaş arasında 1 saat 58 dk, 5 yaş üzerinde 3 saat 12 dk bulundu. Çocukların günlük medya kullanım sürelerinin yaşla birlikte arttığı görüldü ($p < 0,05$). Kabalı H.K. ve Common Sense Kuruluşunun yaptığı çalışmalar da bu sonuçları desteklemektedir.

Çalışmamızdaki ve literatürdeki veriler sonuçlar çocukların günlük ortalama medya kullanım süresinin APA'nın önerilerinin üzerinde olduğunu göstermektedir. Teknolojik cihazların tüm dünyada yaygınlaşması ve çeşitliliğinin artması sonucu medya kullanım süreleri 0-6 yaş grubunda artış göstermekte, medya ile tanışma yaşı giderek küçülmektedir.

5.2. MEDYA KULLANIM SÜRESİNİN EBEVEYN EĞİTİM DÜZEYİ VE BAKIM VEREN İLE İLİŞKİSİ

Okul öncesi çocuklarda ve ebeveynlerinde teknolojik cihaz kullanımını giderek yaygınlaşmaktadır. Çocukların ebeveynlerinin gözetimi altında olmadan sık teknolojik cihaz kullanması yürümeye ve konuşmaya geç başlama gibi olumsuz etkilere neden olmaktadır. Ebeveynlerin ve çocukların teknolojik cihazları sık kullanması birlikte geçirdikleri süreyi ve yaptıkları aktiviteyi azaltmaktadır. 0-6 yaş grubu çocuğu için medya okuryazarlığı konusundaki rehberi ebeveynidir. Bu nedenle ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilgisine sahip olması önem taşımaktadır.

Yengil E. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada 3-6 yaş grubundaki çocukların günlük teknoloji cihaz sürelerinin %57'sinin 0-1 saat, %33'ünün 1-2 saat, %9'unun 2-3 saat olduğu görülmüş. Teknolojik cihaz kullanım süresi ile ailenin eğitim düzeyi arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmamış (122)

Akkuş S. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada 3-60 ay arası çocuklarını televizyon izleme alışkanlıkları araştırılmış; ebeveynlerin eğitim düzeyi ve bakım veren kişi ile günlük televizyon izleme süreleri arasında anlamlı ilişki saptanmamış (142).

Çalışmamızda anne-baba eğitim durumuna ve çocuğa bakımını anne ya da diğer kişilerin yapmasına göre göre medya kullanımına başlama yaşı ve günlük kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiş olup literatürdeki diğer çalışma sonuçları ile benzerdir.

5.3 MEDYA KULLANIM AMAÇLARININ EBEVEYN EĞİTİM DÜZEYİ İLE İLİŞKİSİ

Teknoloji alanındaki gelişmelerle çocuklar evde her an televizyon ve internet uyaralarıyla karşı karşıyadır. Televizyon ve internet evde vakit geçirmek için yapılan aktivitelerin başında gelmektedir. Evdeki bireyler birbirleri ile iletişim kurmak yerine medyayla vakit geçirmektedir. Teknolojik cihazlar ağlayan çocukları oyalama, ev işleri ile ilgilenmek için aileler tarafından oyuncak amaçlı kullanılmaktadır. Çocuklar tek taraflı iletişimle dünyayı keşfetmeye ve öğrenmeye başladılar. Medyanın bilinçsiz kullanımı ile çocukların gelişimi olumsuz etkilenmektedir. Televizyon internet ve iletişim araçları ebeveynler tarafından elektronik çocuk bakıcısı gibi görülmekte, çocuğun ailesi ile geçirdiği zaman giderek azalmaktadır. Teknolojik cihazlar çocukların yemek yemelerini sağlayan ve ağladığında onları susturan bir araç olarak kullanılmamalıdır.

Kabalı H. K. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ailelerin %70'i ev işleri ile ilgilenirken çocukları oyalamak, %65'i çocuğu sakinleştirmek, %29'u çocuğu uyutmak için teknolojik cihazları kullandığı görülmüş (126).

Cingel D. P. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ailelerin teknolojik cihazları eğlence, eğitim ve çocuğu oyalama amacıyla kullandıkları gösterilmiştir. Çocukları sakinleştirmek ve medyayı ödül olarak sunmak diğer tercih nedenleriymiş (123).

Rideout V. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada çocukların %53'ünün yemek yerken televizyon izlediği saptanmış (124).

Çalışmamızda ailelerin 38'i (%27,7) eğitim, 68'i(%49,6) dikkat çekmek, 64'ü (%46,7) yemek yerken oyalamak, 71'i(%56,2)sakinleştirmek, 77'si(%56,2) eğlence, 51'i(%37,2) ise dil eğitimi amaçlı teknolojik cihaz kullanmaktaydı. Birden fazla kullanım alanı belirten aileler

mevcuttu. Çalışmamızdaki medya kullanım alanları ve yüzdeleri diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Baba eğitim durumu lise-üniversite olan grupta teknolojik cihaz kullanımı eğitim ve dil gelişimine katkı sağlamak amaçlı olma oranı baba eğitim durumu ilköğretim ve altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti. Bu durum eğitim düzeyi yüksek babaların çocuğun eğitimine ve gelişimine daha ilgili olmaları ile açıklanabilir.

Baba eğitim durumuna göre teknolojik cihaz kullanım sebebi olarak dikkat çekmek, yemek yerken oyalamak, sakinleştirmek, eğlence oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Anne eğitim durumuna göre medya kullanım alanları olarak eğitim, dikkat çekmek, yemek yerken oyalamak, sakinleştirmek, eğlence, dil gelişimi oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

5.4. TEKNOLOJİK CİHAZ VE UYGULAMA TERCİHLERİ

Bilgi ve teknoloji çağında yaşadığımız günümüzde kitle iletişim araçlarının kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. En çok kullanılan medya kitle iletişim araçları; televizyon ve internettir. Hem geliştirici hem olumsuz etkileriyle günümüzde en çok kullanılan medya türü televizyondur (128).

Kabalı H.K. ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada hanelerin %97'sinde televizyon, %83'ünde tablet, %77 akıllı telefon bulunmaktaymış (126).

'Common Sense Media' kuruluşunun 2013 yılında yaptığı 'Zero to Eight' isimli çalışmada hanelerin %96'sında televizyon %63'ünde akıllı telefon, %40'ında tablet mevcut olduğu; 2011'e göre, günlük ortalama televizyon izleme süresinin 12 dakika, günlük ortalama bilgisayar kullanımının 6 dakika, video oyunları ile oynamanın 4 dakika azaldığı gösterilmiş. Akıllı cihaz ve tablet kullanım sürelerinin 2013 yılında arttığı gösterilmiş. Mobil cihazlarda kullanılan uygulamaların %63 oyun, %43 video, %30 kitap okuma içerikli olduğu görülmüş. Trendlerin değişmesine rağmen televizyon çocukların en fazla vakit geçirdiği medya cihazı olarak belirlenmiş (125).

Guðmundsdóttir, G.B., ve arkadaşlarının 2012 yılında 0-6 yaş arası 277 çocukla yaptığı çalışmada, yaşla birlikte teknolojik cihaz tercihlerinin değiştiği saptanmış. Televizyon, DVD

gibi geleneksel cihazlar daha küçük yaş grubunda tercih edilirken, yaşla birlikte teknolojik cihaz kullanım çeşitliliğinin arttığı görülmüş (129).

Çalışmamızda ailelere çocukların kullandığı medya erişim cihazları soruldu. 141 ailenin tamamında evde medya erişim cihazı mevcuttu. 141(%100) evde televizyon, 110(%78) evde akıllı telefon, 65(%46) evde bilgisayar, 50(%35) evde tablet mevcuttu. Çalışmamızda çoğunlukla düşük sosyoekonomik seviyedeki ailelerin yer almasının teknolojik cihaz tercihlerini etkilediğini düşündük. Ailelere çocukların mobil cihazlarda en çok kullandığı uygulamalar soruldu. 56 çocuk (%40) çizgi film, 45 çocuk (%32) oyun, 21 çocuk (%15) müzik, 13 çocuk (%9) reklam, 1 çocuk (%1) fotoğraf, 1 çocuk (%1) sosyal medya içerikli uygulamaları tercih etmekteydi.

Bu sonuçlar Guðmundsdóttir, G.B., ve ark., Kabalı H.K. ve ark, 'Common Sense Media' kuruluşunun çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Literatürdeki çalışmalar tüm gruplarda halen televizyonun en sık kullanılan medya cihazı olduğunu göstermektedir. Yeni teknolojik cihazların kullanımını ise giderek yaygınlaşmaktadır.

5.5. MEDYA KULLANIM SÜRESİNİN SOSYALLEŞME VE MEDYA KISITLANMASINA KARŞI TEPKİ ÜZERİNE ETKİSİ

Çocuklarda uzun süreli medya kullanımının neden olduğu önemli sorunlardan biri medya bağımlılığıdır. Medya bağımlılığı teknolojik cihazları aşırı kullanma isteği, sosyal oyunlar yerine teknolojik cihazların tercih edilmesi, yoksun kalındığında sinirlilik olması olarak tanımlanmaktadır. Bağımlılık ve çocuğun sürekli sanal ortamda olmak istemesi aileleri endişelendirmektedir. İnternette çok fazla vakit geçiren çocuklar aileleri ve yaşlılarıyla daha az zaman geçirir hale gelmektedir. İnternette yaşlıları dışında kişilerle de iletişim kurabile çocuklar insanlarla yüz yüze iletişim kurmaktan ve kendini ifade etmekten çekinmektedir. Bu çalışmada medyanın çocuk gelişimine etkisinin araştırılmıştır. Literatürde olumlu ve olumsuz etkileri ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Bu etkiler medyanın nasıl kullanıldığı ile ilişkilidir.

Zararlı etkilerden korumak için çocukları teknolojik cihazlardan uzak tutmak doğru değildir. Kontrollü ve bilinçli kullanımla olumsuz etkileri en aza indirmek mümkündür. Çocukların internet kullanımlarını proglamlayamaması, ebeveynlerin gerekli sınırlamaları yapamamaları durumunda medya bağımlılığı gelişebilmektedir (130). Ebeveynlerin çocuk gelişim aşamaları

hakkında bilgilendirilmesi, medyanın getirdiği riskler hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Ergüney M. 'nin 2017 yılında 3-6 yaş arası çocukların ebeveynleri ile yaptığı araştırmada ebeveynlere göre çocuklarının internet kullanımının aile bireyleriyle olan ilişkilerini olumsuz etkilediğini ve bu ilişkilere zarar verdiğini ifade etmektedirler. Teknolojik cihaz kullanımı ile çocuklar ve aile bireyleri arasındaki iletişimi zayıflamaktadır. Ebeveynlerin ifadelerinden yola çıkılarak çocukları asosyalleştirdiği sonucuna varılmıştır (113).

Çalışmamızda ailelerin 124'ü(%87,9) çocukların medya kullanımını kısıtladıklarını, 17'si(%12,1) kısıtlama yapmadıklarını ifade etti. Çocukların 66'sı(%53,2) teknolojik cihazları kullanmalarının kısıtlanmasına itiraz ederken, kalan 75'i(%60,5) kullanım kısıtlamasına ısrarcı tepki göstermemektedir. 130 çocukta (%92,2) medya kullanımına başladıktan sonra sosyalleşmede azalma gözlenmezken, 11 çocukta (%7,8) sosyal oyunlarda azalma gözlenmiş. 17 çocukta (%12,1) ise medya kullanımına başladıktan sonra teknolojik cihazları çevreye tercih etme gözlenmiş.

Çalışmamızda medya kullanma süresi 2 saat üstü olan grupta kullanım kısıtlanınca itiraz etme ve teknolojik cihazı çevreye tercih etme oranı oranın medya kullanma süresi 2 saat altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti. Bu bulgularla günlük medya kullanım sürelerindeki artışın çocukların yaşları ve çevresiyle olan sosyal hayatı olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Teknolojik cihaz başında geçirilen süreler arttıkça çocukların sınırlandırmalara gösterdiği agresif tavır artmaktadır.

5.6. MEDYA KULLANIMINA KARŞI KURAL KOYMANIN EBEVEYN EĞİTİMİ İLE İLİŞKİSİ

Teknolojik cihazların getirdiği risklerle mücadelede yetişkinlere önemli roller düşmektedir. Çocukların medya kullanımı, aile içi iletişimlerini ve sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ebeveynlerin bir kısmı, çocuklarını internet kullandıkları sırada hiç kontrol etmediklerini, zararlı içeriklere karşı herhangi bir önlem almadıklarını ifade ederken, bir kısmı da koruyucu filtre programlarıyla ya da gözlemlemek suretiyle önlem aldıklarını belirtmişlerdir.

Çocukların internet etkinliklerinin yer, zaman, nitelik ve süresini belirli kurallara bağlamak; internette gerçekleştirilen etkinlikleri çocuklar belli bir yaş ve olgunluğa gelene kadar

denetlemek, mümkün olduğunca bu etkinlikleri çocukla birlikte gerçekleştirmek; belli içerik ve web sitelerine erişimi sınırlandırmak için internet güvenlik araçlarını kullanmak gibi önlemlere başvurulabilir.

Ergüney M. yaptığı araştırmada 16 ebeveyn ve 3-6 yaş arası çocukları ile görüşülmüş, çocukların internette geçirdiği süre, ebeveynlerin eğitim seviyesi, ailelerin tutumları araştırılmış. Araştırma sonuçlarına göre aile eğitim düzeyi internet kullanım sürelerini etkilemediği görülmüş. Ebeveynlerin bir taraftan çocuklarının interneti uzun süre kullanmak istemelerinden şikâyet etmekte, bir taraftan da çocukları internet kullanımına yönlendirdiği saptanmış (113).

Altıncılık Z. ve ark yaptığı çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının televizyon izlemelerine yönelik kısıtlayıcı tutumları eğitim düzeyi düşük olan annelere göre yüksek bulunmuştur üniversite mezunu annelerin diğer eğitim düzeyindeki annelere göre daha çok programların içeriğini denetleyip, kısıtlama getirdiği görülmüştür (131).

'Common Sense Media' kuruluşunun 2013 yılında yaptığı 'Zero to Eight' isimli çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarında günlük televizyon izleme ortalaması ve çocuğun yatak odasında televizyon bulunma yüzdesi daha düşük bulunmuş (125).

Çalışmamızda anne eğitim durumu ilkökul ve altı grupta teknolojik cihazı kullanımı kısıtlayan kural koyma oranı anne eğitim durumu lise-üniversite olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha düşüktü. Bu sonuç aile eğitim düzeyinin yükselmesiyle çocuğun gelişimi ile ilgili bilinç düzeyinin artması ile açıklanabilir. Common Sense Media kuruluşunun ve Altıncılık Z. ve ark yaptığı çalışma sonuçları bu sonucu desteklemektedir.

Baba eğitim durumuna göre teknolojik cihazı kullanımı kısıtlayan kural koyma oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir. Anne ve baba arasında medya cihazlarına karşı kısıtlayıcı tutum farkının, gün içinde annenin çocukla daha çok vakit geçirmesi ve denetleyici mekanizma oluşturması nedeniyle olduğunu düşündük.

5.7. MEDYA KULLANIMININ FAZLA KİLOLU OLMA İLE İLİŞKİSİ

Teknolojik cihazların uzun süreli kullanımı çeşitli fizyolojik sorunlara sebep olabilmektedir. Gelişim döngüsünü tamamlamamış olan çocuk ve ergenlerde bu fizyolojik problemler çok daha ciddi boyutlarda yaşanabilmektedir. Bilgisayar ve internet kullanımı çocuklarda fiziksel

aktiviteyi azaltmaktadır. Yapılan çalışmalarda fiziksel aktivitedeki azalmanın kilo artışı ile ilişkili olduğunu ortaya konmuştur. Televizyon izleme, çocuklarda kilo ve obezite artışı ile ilgili önemli bir risk faktörü olarak tanımlanmıştır (132).

Koezuka ve ark. tarafından 8000 genç ile yapılan araştırmada bilgisayar ve televizyon başında geçirilen süre arttıkça fiziksel etkinliklere katılmada azalma olduğu görülmüş (133).

TUİK 2013 yılı verilerine göre, internet, bilgisayar veya cep telefonu ile oyun oynayan 6-10 yaş çocukların günlük hayatlarındaki değişiklikler incelendiğinde, uyku sürelerinin azaldığı (%10,0), arkadaşlarla görüşülen zamanın ve aktivitenin azaldığı (%18,9) ve daha az spor yaptıkları (%8,3) görülmüş (68).

Cox R. ve ark. 2012'de 2-6 yaş arası çocuklarda yaptığı çalışmada uzun süreli televizyon izlemenin fiziksel aktivite düzeylerinde azalmaya ve VKİ düzeylerinde ise önemli derecede artışa neden olduğu bildirilmiştir (134).

Çalışmamızda medya kullanım süresi 2 saat altında ve üstünde olan grupta kilo artışı oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir. Vücut tartısı +2SDS altında ve üstünde olan grupta teknolojik cihaz günlük kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir. Bu sonuç çalışmanın erken çocukluk dönemini kapsamaması ile ilişkilendirilebilir.

5.8. MEDYA KULLANIM SÜRESİNİN UYKU ÜZERİNE ETKİSİ

Medya kullanım sürelerinde artışın uykuyu olumsuz etkilediğini destekleyen çalışmalar giderek artmaktadır. Erken çocukluk döneminde yatak odasında televizyon, bilgisayar veya cep telefonu bulundurma alışkanlığı ile uyku süresinin azaldığı bildirilmiştir (135). Teknolojik cihazlarda şiddet içeriklerine maruz kalan çocuklarda uykuya dalmama problemleri oluşmaktadır. Cihazların yaydıkları mavi ışık nedeniyle melatonin salınımını azaltarak uyku süresini bozduğu düşünülmektedir (136)

Literatürde akşam saatlerinde televizyon izlemeye maruz kalan 6-12 aylık bebeklerin uyku sürelerinin, maruz kalmayanlarla karşılaştırıldığında belirgin şekilde azaldığı görülmüştür (137).

Çalışmamızda medya kullanım süresi 2 saat altında ve üstünde olan grupta uyku süresinde azalma oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir. Uyku süreleri ile ilgili değerlendirmenin annelerin gözlemine dayanması çalışmada kısıtlılık yaratmaktadır.

5.9. MEDYA KULLANIM SÜRESİNİN GELİŞİME ETKİSİ

Erken çocukluk döneminde teknolojik cihaz kullanımının yarar ve zararlarını içeren karşıt görüşler mevcuttur. Erken yaşta medya maruziyetine karşıt çıkan görüş; teknolojik cihazların önemli gelişim faaliyetlerini azaltacağına dikkat çekmektedir. Teknolojik cihazlar çocukları gerçek oyunlardan alıkoyarak gelişimleri için çok erken olan bir dönemde yoğun miktarda uyarana maruz bırakmaktadır. Sanal dünyanın gerçeği yansıtmaktan uzak olması, çocuğun farkındalığını ve yaratıcılığını azaltması gibi eleştiriler de karşıt görüşler arasındadır.

Pagani L.S. ve ark 2010 yılında yaptığı çalışmada erken çocukluk döneminde aşırı teknolojik cihaz kullanımının çocuklarda bilişsel, dil, sosyal, duygusal ve motor gelişimde gecikmeler ile ilişki olduğunu gösterilmiş (138). Nathanson, A. I ve ark. yaptığı çalışmada teknolojik cihazlarla erken yaşta tanışan, günlük kullanım süreleri fazla olan, düşük kaliteli ve uygunsuz içerikler izleyen çocuklarda, bilişsel işlevlerinin (dürtü kontrolü, diğerlerinin düşüncelerini ve duygularını anlama becerisi) olumsuz etkilendiği görülmüş. (139).

Fan J. Ve ark. yaptığı çalışmada teknolojik cihazlardaki çeşitlilik artışının çocuklardaki dikkat sürelerinin kısılmasına, dikkat dağınıklığının artmasına neden olduğunu bildirilmiş (140). Çeşitli araştırmalara göre, medya kullanım sürelerindeki artış çocukların paylaşma becerilerinin gelişimini, motivasyonlarını ve sorumluluk alma becerilerini olumsuz etkilemektedir. Çocukların duygusal gelişimleri risk altına girmektedir. Pasif davranışlara eğilimi artırdığı için dil gelişimini olumsuz etkilemektedir. (141). Howie E. K. ve ark yaptığı çalışmada teknolojik cihazların başında uzun süre geçiren çocukların, büyük ve küçük kas grubu becerileri ile el ve göz koordinasyonu gibi kaba ve ince motor gelişimlerinin olumsuz etkilediği görülmüş (124).

Güncel teknolojileri çocuklar için bir fırsat olarak gören yaklaşımda ise çocukların gelişim düzeylerine uygun program ve uygulamaların doğru biçimde kullanılmasıyla yaratıcılığın geliştirilebileceği vurgulanmaktadır. Çocukların öğrenme stillerine uygun, katılımcılığı teşvik eden etkinliklere yer vermenin güncel teknolojilerle daha da kolaylaştığı, gerçeğe yakın oyun ve sosyalleşme fırsatları ile gelişim dönemlerine uygun deneyimlerin yaşatılmasının söz

konusu olduğu belirtilmektedir (72) (70). İnternet'in bilişsel ve sosyal katkıları ile ilgili bilimsel kanıtları içeren çalışmalar giderek artmaktadır (70).

Gökçay G. ve ark. 18-24 ay arasındaki 200 çocukta ilk iki yılda gelişimi etkileyen faktörleri araştırdıkları çalışmada, günde 2 saatten fazla TV seyreden çocukların DGTT sonuçları daha fazla anormal çıkmıştır. Bu durum özellikle kişisel sosyal ve dil gelişiminde daha da belirginleşmiştir.

Çalışmamızda günlük medya kullanım sürelerinin çocuk gelişim basamakları üzerine etkisini araştırmak amacıyla Denver Gelişimsel Tarama Testi 2 uygulandı. Medya kullanım süresi 2 saat altında ve üstünde olan grupta DGTT 2 genel, kişisel-sosyal, ince motor, dil gelişimi, kaba motor sonuç dağılımı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir. Medya kullanımına başlama yaşına göre (2 yaş altı ve üstü) DGTT 2 genel, kişisel-sosyal, ince motor, dil gelişimi, kaba motor sonuç dağılımı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Denver Gelişimsel Tarama Testi 2 yaygın kullanılan bir araç olmasına karşın duyarlık ve özgünlüğü orta derecede olduğu için, daha büyük populasyonlar ve ileri testlerle benzer araştırmaların yapılması gerekmektedir.

6. SONUÇ VE ÇIKARIMLAR

Araştırmamızın öncelikli amacı 0-6 yaş grubu çocuklarda günümüzde giderek artan medya maruziyetini araştırmaktır. Erken çocukluk dönemindeki medya kullanım eğilimleri, çocuk gelişimine etkisi ve ailelerin teknolojik cihaz kullanımına karşı tutumları değerlendirilmiştir.

-Sonuçlar:

- Çalışmaya katılan çocukların 67'si kız iken (%47,5), geri kalan 74'ü erkekti (%52,5).
- Çalışmaya katılan çocukların yaşları $42,7 \pm 23,5$ ay (2 ay- 78 ay) arasında değişmekteydi.
- Çalışmaya katılan annelerin 79'u ilkokul mezunu (%56), 36 anne lise mezunu (%25,5), 23 anne üniversite mezunuydu (%16,3). Annelerden 3 tanesi hiç öğrenim görmemişti.
- Çalışmaya katılan babaların 61'i ilkokul (%43,3), 54'ü lise (%38,3), 26'sı üniversite mezunuydu (%18,4).
- Çalışmaya katılan çocukların 137(%97,2) teknolojik cihazla tanışma öyküsü vardı. Kalan 4 çocuk (%2,8) ise hiç teknolojik cihaz kullanmamıştı.
- Ailelerin 38'i (%27,7) eğitim, 68'i(%49,6) dikkat çekmek, 64'ü (%46,7) yemek yerken oyalamak, 71'i sakinleştirmek (%56,2), 77'si(%56,2) eğlence, 51'i(%37,2) ise dil eğitimi amaçlı teknolojik cihaz kullanmaktaydı.
- 81 çocuk (%59,1) 2 saatin altında, 37 çocuk (%27) 2-4 saat arası, 19 çocuk (%13,9) 4 saatin üzerinde teknolojik cihaz kullanmaktaydı. 4 çocuğun ise henüz medya kullanım öyküsü yoktu.
- Günlük medya kullanım ortalaması 129 ± 10 dakika bulundu. Günlük ortalama medya kullanım süreleri; 1 yaş altında $72 \text{ dk} \pm 7$, 1-2 yaş arasında $70 \text{ dk} \pm 6$, 2-3 yaş arasında $120 \text{ dk} \pm 8$, 3-4 yaş arasında $125 \text{ dk} \pm 9$, 4-5 yaş arasında $118 \text{ dk} \pm 8$, 5 yaş üzerinde $192 \text{ dk} \pm 12$ bulundu. Çocukların günlük medya kullanım sürelerinin yaşla birlikte arttığı görüldü. ($p < 0,05$).
- 36 çocuk (%26,3) 1 yaşın altında, 79 çocuk (%57,7) 1-3 yaş arasında, 11 çocuk (%8) 3-4 yaş arasında, 11 çocuk (%8) 4 yaşından sonra medya kullanımına başlamıştı. Çalışmamızda medya ile tanışmanın en sık 1-3 yaş grubunda olduğu görüldü.

- 141 ailenin tamamında evde medya erişim cihazı mevcuttu. 141(%100) evde televizyon, 110(%78) evde akıllı telefon, 65(%46) evde bilgisayar, 50(%35) evde akıllı tablet mevcuttu.
- 56 çocuk (%40) çizgi film, 45 çocuk (%32) oyun, 21 çocuk (%15) müzik, 13 çocuk (%9) reklam, 1 çocuk (%1) fotoğraf, 1 çocuk (%1) sosyal medya içerikli uygulamaları tercih etmekteydi.
- Çalışmaya alınan ailelerin 124'ü(%87,9) çocukların medya kullanımını kısıtladıklarını, 17'si(%12,1) kısıtlama yapmadıklarını ifade etti.
- Çalışmaya alınan çocukların 66'sı(%46,8) teknolojik cihazları kullanımlarının kısıtlanmasına itiraz ederken, kalan 75'i(%53,2) kullanım kısıtlamasına ısrarcı tepki göstermemektedir.
- Anne- baba eğitim durumuna göre medya kullanımına başlama yaşı ve günlük ortalama kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.
- Anne eğitim durumu ilkokul ve altı grupta günlük en fazla medya kullanım süresi anne eğitim durumu lise-üniversite olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.
- Anne eğitim durumu ilkokul ve altı grupta medya kullanımını kısıtlayan kural koyma oranı anne eğitim durumu lise-üniversite olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha düşüktü.
- Anne eğitim durumu ilkokul ve altı grupta teknolojik cihazı çevreye tercih etme oranı anne eğitim durumu lise-üniversite olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.
- Anaokuluna giden grupta medya kullanımına başlama yaşı gitmeyen gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.
- Anaokuluna giden grupta medya kullanım sebebi olarak eğitim oranı gitmeyen gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.
- Anaokuluna giden grupta medya kullanım sebebi olarak dikkat çekmek ve sakinleştirmek oranı gitmeyen gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha düşüktü.
- Günlük medya kullanım süresi 2 saat üstü olan grupta medyayı çevreye tercih etme oranı 2 saat altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.
- Günlük medya kullanım süresi 2 saat üstü olan grupta kullanım kısıtlanınca itiraz etme oranı 2 saat altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.

- Çocuğa bakımını anne ya da diğer kişilerin yapmasına göre medya kullanımına başlama yaşı, günlük kullanım süresi ve gün içinde en fazla medya kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.
- Günlük medya kullanım süresi 2 saat üstü olan grupta sosyal oyunlarda azalma 2 saat altı olan gruptan anlamlı ($p < 0.05$) olarak daha yüksekti.
- Medya kullanım süresi 2 saat altında ve üstünde olan grupta uyku süresinde azalma oranı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.
- Tartısı +2 SDS altında ve üstünde olan grupta medya günlük kullanım süresi anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.
- Medya günlük kullanım süresi 2 saat altında ve üstünde olan grupta DGTT 2 genel, kişisel-sosyal, ince motor, dil gelişimi, kaba motor sonuç dağılımı anlamlı ($p > 0.05$) farklılık göstermemiştir.

Çalışmamız erken çocukluk döneminde medya kullanımının yaygın olduğunu gösterse de yeterli büyüklükte olmayıp, ailelerin bilinçlendirilmesi ve ocuk gelişimindeki etkilenmenin daha iyi anlaşılması için geniş kapsamlı çalışmaların yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA:

1. **Donell J. Holloway, Lelia Green, and Kylie J. Stevenson:** *Toddlers, Touch Screens and Australian Family Life. A Journal of Media and Culture*, 2015, Cilt 18.
2. **Lineberger, DL ve Piotrowski, JT.** *TV as storyteller: how exposure to television narratives impacts at-risk preschoolers' story knowledge and narrative skills.* British Journal Of Developmental Psychology, Philadelphia, 2009, Cilt 27. 47-69.
3. **Caplan Scott E.** *Problematic Internet Use And Psychosocial Well-Being: Development Of A Theory-Based Cognitive–Behavioral Measurement Instrument,* Computers In Human Behaviour, September 2002, Cilt 18. 553,575.
4. **Türkiye İstatistik Kurumu.,** *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması,* 2019.
5. **Hancox R., Poulton R.** *Watching Television Is Associated With Childhood Obesity: But Is It Clinically Important?* International Journal Of Obesity. 171-175, 2006, Cilt 1, 30.
6. **Levenson, J.C.et al.** *The Association Between Social Media Use And Sleep Disturbance Among Young Adults.* Preventive Medicine. 36-41, 2016, 85.
7. **Akay H. Gülay.** *Çocuk Gelişimi.* İstanbul : Esin Yayınları, 2000.
8. **D. Aslan.** *Gelişimle İlgili Temel Konular. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim(0-36 ay).* Ankara : Anı yayıncılık, 2017.
9. **K. Cherry.** *How genes influence child development.* 2018.
www.verywellmind.com/genes-and-development-2795114, 31.03.2019..
10. **Öz İ.** *Çocuğun Gelişim Dönemleri:* Kök Yayıncılık, 1994.
11. **Ömeroğlu E.** *Gelişim Teorileri. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ders Notları.* Ankara : Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi , 1994.
12. **TC. Milli Eğitim Bakanlığı.** *Mesleki Eğitim Ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi.* [http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Gelişim.pdf] Ankara 2009.
13. **Türk Pedagoji Derneği.** *Çocuğun Psikomotor Gelişimi* [<https://pedagojiderneği.com/wp-content/uploads/2017/10/Çocuğun-Psikomotor-Gelişimi.pdf>] 2017.
14. **Ellison, P.** *Neurologic Examination of the Newborn and Infant.* Child and Adolescent Neurology. St. Louis : Mosby, 1998.

15. **Erdoğan, F. F.** *Yenidoğan Nörolojik Muayenesi.. Süt Çocuğu ve Çocuklarda Nörolojik Değerlendirme.* İstanbul Türk Nöroloji Derneği Galenos Yayınevi, 2018.
16. **Gökçay, A.** *Çocuk Nörolojisinde Anamnez ve Muayene. Çocuk ve Ergende Nörolojik Hastalıklara Yaklaşım Rehber Kitabı.* Türk Nöroloji Derneği, 2015.
17. **Çarman, Kürşat B.** *Çocuklarda Normal Nöromotor Gelişme Beyin Farkındalığı Özel Sayısı,* Eskişehir : Osmangazi Tıp Dergisi, 2016, Cilt 38. 17-19.
18. **Yavuzer, H.** *Zihinsel ve Sosyal Gelişimi ile Çocuğunuzun İlk 6 yılı.* İstanbul : Remzi Kitabevi, 2005.
19. **Bronfenbrenner, U.** *The Experimental Ecology of Education.* American Educational Research Association, 1976. 793-801.
20. **Walker, S., Wachs, T., Grantham-McGregor, S., Black, M. et al.** *Inequality in early childhood: Risk and protective factors for early childhood development.* The Lancet, 2011. Cilt 378. 1325-1338.
21. **Yazıcı, S.** *Sosyal ve Kültürel Mekanların Çocuk Gelişimi Üzerine Etkisi.* İstanbul 2004.
22. **Morgan, C.** *Psikolojiye Giriş.* Ankara : Meteksan Yayınları.
23. **Kol, S** *Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi..* 1-21, Sakarya : Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2011, Cilt 21.
24. **Sönmez, V.** *Öğretmenlik Mesleğine Giriş.* Ankara : Anı Yayıncılık, 2000.
25. **Şener, T.** *Bilişsel Gelişim Kuramı- Piaget.*
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/48252/mod_resource/content/0/Bilişsel%20gelişim.pdf
26. **Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M.** *Çocukta Bilişsel Gelişim.* Üniversite Ve Toplum Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi. 2006, Cilt 6, 1.
27. **Güneş, A ve Güneş, F.** *Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Çocuk Kütüphaneleri.* Eğitim Bilim Toplum Dergisi. 2017, Cilt 15, 60.
28. **Bacanlı, H.** *Eğitim Piskolojisi.* Ankara : Pagem Yayınları, 2011.
29. **Piaget.** *Piaget'nin Bilişsel Gelişim Dönemleri ve Dönemlerin Temel Özellikleri.* 2010. gelisimveogrenme.files.wordpress.com/2010/02/piagetnin-bilic59fsel-gelic59fimd3b6nemleri-ve-dc3b6nemlerin-temel-c3b6zellikleri.pdf.
30. **Shore, R.** *Rethinking The Brain. New Insights Into Early Development* ,New York : Families and Work İnstitute.
31. **Thompson, Ross A. ve Nelson, Charles A.** *Developmental Science and the Media. Early Brain Development.* American Psychologist, 2001, Cilt 56. 5-15.

- 32. Sturner, R. A.** *The Child Health Supervision Visit as an Opportunity to Address Parenting Issues During Infancy.* *Pediatr Ann.*, 1998, Cilt 27. 44-50.
- 33. Akukwe, C.** *Maternal And Child Health Services In The Twenty-First Century: Critical Issues, Challenges, And Opportunities.* *Health Care Women Int.*, 2000, Cilt 21. 641-653.
- 34. Young, K. T., et al.** *Listening To Parents, National Survey Of Parents With Young Children.* 255-262, *Arch. Pediatr. Adolescent Med*, 1998, Cilt 152.
- 35. Jr., Zeanah CH.** *Handbook of Infant Mental Health (2nd ed).* New York : The Guilford Press, 2000. 267-270.
- 36. Glascoe F.P., Robertshaw N.S:** *Five reasons to screen well for developmental and behavioral problems; An explanation of why developmental and behavioral assessments are important components to pediatrician practice.* *Contemporary Pediatrics*, 2007, Cilt 24.
- 37. Rydz D., Shevell MI., Majnemer A., Oskoui M.** *Developmental screening,* *Child Neurol*, 2005, Cilt 2. 4-21.
- 38. Surveillance and Screening Facilitator Manual, Medical Home Initiatives for Children with Special Needs 2004.** www.medicalhomeinfo.org/training/materials/April2004Curriculum/SS/ScreeningFacilitator.pdf. [Çevrimiçi] 2004.
- 39. . İÖ., Ertem.** *Sağlık Hizmetinde Çocukların Gelişimlerinin İzlenmesi ve Desteklenmesi* ,*Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 2006, Cilt 15. 67-74.
- 40. Ertem IO, Atasay B, Gunlemez A, Arsan S. Washington DC.** *Developmental Outcome Of Very Low Birth Weight Premature Infants In A Developing Country.:* Zero To Three's 17th National Training Institute,.
- 41. Ertem IO, Barlan IB, Oral M, Düzova O, Cin S.** *Mental Health And Developmental Needs Of Hospitalized Infants: A View From Turkey.* *Infant Mental Health Journal*, 2000, Cilt 21. 105.
- 42. Sices, L.** *Developmental Screening In Primary Care : The Effectiveness Of Current Practice And Recommendations For Improvement.*
Www.Commonwealthfund.Org/Publications/Fund-Reports/2007/Dec/Developmental-Screening-In-Primary-Care--The-Effectiveness-Of- Current-Practice-And-Recommendations-F.aspx. [Çevrimiçi] 2007.
- 43. Demirci A., Kartal M.** *Çocukluk Dönemine Ait Önemli Bir Sorun: Gelişme Geriliği ve Erken Tanının Önemi.* *The Journal of Turkish Family Physician*, 2012, Cilt 3. 1-6.
- 44. Kapci E.G., Kucuker S., Uslu R.I.** *How Applicable Are Ages And Stages Questionnaire For Use With Turkish Children? Topics In Early Childhood Special Education.* 3, 2010, Cilt 30. 176-188.

- 45. American Academy of Pediatrics.** *Developmental Surveillance and Screening of Infants and Young Children.* Pediatrics, 2001. Cilt 108, 192-5.
- 46. IO., Ertem.** *Sağlık Hizmetinde Çocukların Gelişimlerinin İzlenmesi Ve Desteklenmesi* 67-74, Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, 2006, Cilt 15.
- 47. M., Melmed.** *Talking with parents about emotional development.* 26, Pediatrics, 1998, Cilt 102.
- 48. Thomas SA., Cotton W., Pan X., Ratliff-schaub K. 2,** *Comparison of systematic developmental surveillance with standardized developmental screening in primary care.* Philadelphia : Clin Pediatr, 2012, Cilt 5. 154-159.
- 49. Oberklaid F., Efron D.** Developmental delay identification and management, Aust Fam Physician, 2005, Cilt 3. 739-742.
- 50. Glascoe F P., Robertshaw NS** *New AAP policy on detecting and addressing developmental and behavioral problems.* 6, J Pediatr Health Care, 2007, Cilt 21. 407-412.
- 51. Palfrey JS., Singer JD., Walker DK., Butler JA.** *Early identification of children's special needs: A study in five metropolitan communities.* J Pediatr, 1987, Cilt 111. 651-659.
- 52. Sand N, Silverstein M, Glascoe FP, Gupta VB, Tonniges TP, O'Connor KG** *Pediatricians' reported practices regarding developmental screening: Do guidelines work? Do they help.* Pediatrics, 2005, Cilt 16. 174-179.
- 53. Madan R., Tekin D.** *0-6 Yaş Grubu Çocukların Gelişim Takipleri" Programı Basım yeri bilinmiyor : Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi.*
- 54. S.J, Meisels.** Can developmental screening tests identify children who are developmentally at risk? Pediatrics, 1989, Cilt 83. 578-585.
- 55. Greer S., Bauchner H., Zuckerman B.** The Denver Developmental Screening Test: how good is its predictive validity. Med. Child Neurolo., 1989, Cilt 31. 774-781.
- 56. Glascoe, F.P., Byrne, K.E., Ashford, L.G., Johnson, K.L., Chang, B., Strickland, B** Accuracy of the Denver II indevelopmental screening. Pediatrics, 1992, Cilt 89. 1221-1225.
- 57. D., Gümüş Doğan.** *Gelişimi İzleme ve Destekleme Rehberi Standardizasyon Çalışması, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Gelişimsel Pediatri Yüksek Lisans Tezi.* 2006.
- 58. Yalaz K., Anlar, B., Bayoğlu, B.** *Denver II Gelişimsel Tarama Testi "Türkiye Standardizasyonu Gelişimsel Çocuk Nörolojisi Derneği, Ankara 2011.*
- 59. Anlat B., Yalaz K.** *Denver II Gelişimsel Tarama Testi, Türk Çocuklarına Uyarlanması ve Standardizasyonu.* Ankara : Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediatrik Nöroloji Bilim Dalı, 1995. 1-43.

- 60. Acunaş, B., Çeltik, C., Garipardıç, M., Karasalihoğlu, S.** Perinatal Asfiksili Yenidoğanların Etyoloji Klinik ve Prognoz Açısından Değerlendirilmesi. bilinmiyor : Türkiye Klinikleri Pediatri Dergisi, 1999, Cilt 8. 21-26.
- 61. Doğan, A., Erkin, G., Aybay, C., Özgirgin, N.** Serebral Palsili Olgularımızın Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri, *Fiziksel Tıp Dergisi*, Cilt 4. 7-12.
- 62. Yalaz K., Anlar B., Bayoğlu B.U.** *Denver II Gelişimsel Tarama Testi 'Türkiye Standardizasyonu'*. Ankara : Gelişimsel Çocuk Nöroloji Derneği, 2010.
- 63. American Academy of Pediatrics, Committee on Children with Disabilities.** *Developmental surveillance and screening of infants and young children.*, 2001, Cilt 108. 192-196.
- 64. Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük Erişim.** www.tdk.gov.tr. Kasım 2019.
- 65. Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M.** *Sosyal Piskoloji*, Kaknüs Yay, 2012.
- 66. . Oruc C., Tecim E., Ozyurek H.** *Okul Öncesi Dönem Çocuğunuzun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik ve Çizgi Filmler 48*, EKEV Akademi Dergisi, 2011, Cilt 15.
- 67. Şirin M.R., Oktay N., Altun A.** *Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı 2014-2018 Çocuk Vakfı Yayınları*, Aralık 2013.
- 68. TÜİK** *06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya* www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866..
- 69. RTÜK** *İlköğretim çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Kamuoyu Araştırması*. 2006. www.rtuk.org.tr.
- 70. Y., Akbulut.** *Çocuk ve Ergenlerde Bilgisayar ve İnternet Kullanımının Gelişimsel Sonuçları*. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 53-68, 2013, Cilt 3, 2.
- 71. Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z. & Razak Özdinçler, A.** *Dijital Teknoloji Kullanımının Çocukların Gelişimi ve Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri*. *Addicta: The Turkish Journal on Addiction*. 227-247, 2018, Cilt 5, 2.
- 72. Haugland, S. W. ve Wright, J. L.** *Young children and technology: A world of discovery*. New York: Allyn & Bacon. 1997.
- 73. Vandewater, E. A., Rideout, V. J., Wartella, E. A., Huang, X., Lee, J. H., & Shim, M.-S.** *Digital childhood: Electronic media and technology use among infants, toddlers, and preschoolers*. *Journal of the American Academy of Pediatrics*. 1006-1015, 2007, Cilt 119, 5.
- 74. Arnas, Y. A.** *3-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarının değerlendirilmesi*. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*., 59-66, 2005, Cilt 4, 4.

75. Akçay, D., Özcebe, H. *Okul öncesi eğitim alan çocukların ve ailelerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarının değerlendirilmesi. Çocuk Dergisi. 66-71, 2012, Cilt 12, 2.*
76. Oates, S., Evans, G., Hedge, A. *A preliminary ergonomic and postural assessment of computer work settings in American Elementary Schools. Computers in the Schools. 4-12, 1998, Cilt 14, 3.*
77. Howie, E. K., Coenen, P., Campbell, A. C., Ranelli, S., & Straker, L. M. *Head, trunk and arm posture amplitude and variation, muscle activity, sedentariness and physical activity of 3 to 5 year-old children during tablet computer use compared to television watching and toy play. Applied Ergonomics. 41-50, 2017, Cilt 65.*
78. Strasburger, V. C., Jordan, A. B., & Donnerstein, E. *Health effects of media on children and adolescents. Journal of the American Academy of Pediatrics. 756–767., 2010, Cilt 125, 4.*
79. Anderson, S. E., & Whitaker, R. C. *Household routines and obesity in US preschool-aged children. Journal of the American Academy of Pediatrics. 420-428, 2010, Cilt 125, 3.*
80. Bel-Serrat, S., Mouratidou, T., Santaliestra-Pasías, A. M., Iacoviello, L., Kourides, Y. A., Marild, S., & Stomfai, S. *Clustering Of Multiple Lifestyle Behaviours and its Association to Cardiovascular Risk Factors in Children: The IDEFICS Study. European Journal Of Clinical Nutrition. 848–854, 2013, Cilt 67, 8.*
81. De Jong, E., Visscher, T., HiraSing, R., Heymans, M., Seidell, J., & Renders, C. *Association Between TV Viewing, Computer Use And Overweight, Determinants And Competing Activities Of Screen Time In 4-To 13-Year-Old Children. International Journal Of Obesity. 47–53, 2013, Cilt 37, 1.*
82. Braithwaite, I., Stewart, A. W., Hancox, R. J., Beasley, R., Murphy, R., Mitchell, E. A., & Group, I. P. T. S. *The worldwide association between television viewing and obesity in children and adolescents: Cross sectional study. Plos One. 1-8, 2013, Cilt 8, 9.*
83. Small, G.W., ve Vorgan, G. *Brain: Surviving The Technological Alteration Of The Modern Mind. New York: Collins Living. 2008.*
84. Ceyhan, E. ve Ceyhan, A. *Çocuk Ve Ergenlerde Bilgisayar Ve İnternet Kullanımının Gelişimsel Sonuçları. 2011.*
85. Ü. Kürkçüoğlu, *Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi . Ankara : Pegem Yayınları, 2010. 136-167.*
86. Mascheroni G, Ólafsson K. *The Mobile Internet: Access, Use, Opportunities And Divides Among European Children. New Media Soc, 2015, Cilt 17.*

- 87. Garrison MM, Christakis DA, Henry J.** *A Teacher in the Living Room? Educational Media for Babies, Toddlers and Preschoolers.* . Kaiser Family Foundation, 2005, Cilt 5.
- 88. Mendelsohn AL, Berkule SB, Tomopoulos S,** *Infant Television And Video Exposure Associated With Limited Parent-Child Verbal Interactions In Low Socioeconomic Status Households* Arch Pediatr Adolescmed , 2008, Cilt 162. 411-417.
- 89. Asokan S, Surendran S, Asokan S, Nuvvula S.** *Relevance Of Piaget's Cognitive Principles Among 4-7 Years Old Children: A Descriptive Cross-Sectional Study.* 292, *J Indian Socpedod Prev Dent*, 2014, Cilt 32. 6.
- 90. Christakis DA, Gilkerson J, Richards JA, et al.** *Audible television and decreased adult words, infant vocalizations, and conversational turns: a population-based study.* Arch Pediatr Adolesc Med, 2009, Cilt 163. 554–558.
- 91. Pediatrics, American Academy of.** **New Recommendations for Children’s Media Use.** www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/pages/american-academy-of-pediatrics-announces-new-recommendations-for-childrens-media-use.aspx.
- 92. Çocuk ve Sanal Ortam. S., Topçu Kocatepe Tıp Dergisi,** 2018, Cilt 19. 27-33.
- 93. Johnson, G. M., Puplampu, P.** *A conceptual framework for understanding the effect of the Internet on child development: The ecological techno-subsystem.* Canadian Journal of Learning and Technology. 19-28, 2008, Cilt 34.
- 94. Jackson, L. A., Samona, R., Moomaw, J., Ramsay, L., Murray, C., Smith, A. ve Murray, L.** *What children do on the Internet: Domains visited and their relationship to socio-demographic characteristics and academic performance?* CyberPsychology and Behavior. 182-190, 2007, Cilt 10
- 95. Nathanson, A. I., Sharp, M. L., Aladé, F., Rasmussen, E. E., & Christy, K.** *The relation between television exposure and theory of mind among preschoolers.* Journal of Communication. 1088-1108, 2013, Cilt 63, 6.
- 96. Fan, J., McCandliss, B. D., Fossella, J., Flombaum, J. I., & Posner, M. I.** *The Activation Of Attentional Networks.* Neuroimage. 471-479, 2005, Cilt 26, 2.
- 97. Coniam, D., Wong, R System,** *Internet Relay Chat As A Tool In The Autonomous Development Of ESL Learners’ English Language Ability: An Exploratory Study.* 2004, Cilt 32. 321-335.
- 98. Greenfield, P. M., Subrahmanyam, K.** *Online Discourse In A Teen Chatroom: New Codes And New Modes Of Coherence In A Visual Medium.* Journal Of Applied Developmental Psychology, 2003. 725-735.

99. Valkenburg, P.M. ve Peter, J. *Social Consequences of The Internet For Adolescents: A Decade of Research. Current Directions in Psychological Science. 1-5, 2009, Cilt 18, 1.*
100. Orleans, M., Laney, M. C. *Children's Computer Use In The Home: Isolation Or Sociation. Social Science Computer Review. 56-72, 2008, Cilt 18, 1.*
101. Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T. ve Scherlis, W. *Internet Paradox: A Social Technology That Reduces Social Involvement And Psychological Well-Being. American Psychologist. 1017-1031, 1998, Cilt 53, 9.*
102. Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J. N, Helgeson, V. ve Crawford, A. M. *Internet Paradox Revisited. Journal Of Social Issues. 49-74, 2002, 58.*
103. Gross, E. F. *Adolescent Internet Use: What We Expect, What Teens Report. Journal Of Applied Developmental Psychology. 633-640, 2004, Cilt 25.*
104. **American Psychiatric Association, *The Diagnostic and Statistical Manual and Mental Disorders 5th ed. 2013***
105. Arman, A. R., Bereket, A., & Ateş, E. *Kim Korkar Ergenlikten. İstanbul : Doğan Egmont, 2011.*
106. Yang SC, Tung CJ. *Comparison Of İnternet Addicts And Non-Addicts İn Taiwanese High Schoo. Computers İn Human Behavior, 2007, Cilt 23. 79-96.*
107. Esen E, Siyez MD. *Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Yordayan Psiko-sosyal Değişkenlerin İncelenmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2011, Cilt 4. 127-138.*
108. **Avrupa Çevirim İçi Çocuklar Projesi (EU Kids Online) Türkiye Raporu.**
[Alıntı Tarihi: 16 aralık 2019.] *Avrupa Çevirim İçi Çocuklar Projesi (EU Kids Online) Türkiye Raporu.*
109. Livingstone, S. ,Bober, M. *Regulating the Internet at home: Contrasting the perspectives of children and parents. 2006.*
110. AAP. *Council on Communication and Media Media and Young Minds. Pediatrics, 2016, Cilt 18.*
111. Keskindemirci G., Gökçay G. *Dil Gelişimi Gecikmiş Olan Çocuklarda Ekran Maruziyeti: Ön Çalışma Sonuçları: İst. Tıp Fak. Derg., 2019.*
112. N., Timisi. *Elektronik Bakıcı: Televizyon Çocuk İlişisine Genel Bir Bakış. Ankara : Derin yayınları, 2011.*
113. Ergüney, M. *Council on Communication and Media Media and Young Minds, Ankara : Ulak Bilge, 2017, Cilt 5.*

- 114. Karaca Y, Pekyaman A, Güney H.** *Ebeveynlerin Televizyon Reklam İçeriklerinin Çocuklar Üzerindeki Etkilerini Etik Açısından Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma.* Sosyal Bilimler Dergisi, 2007, Cilt 9. 233-250.
- 115. Doğan A., Göker G.** *Tematik Televizyon Ve Çocuk: İlköğretim Öğrencilerinin Televizyon İzleme Alışkanlıkları. . Basım Yeri Bilinmiyor : Milli Eğitim, 2012, Cilt 194. 5-30.*
- 116. Z., Altıncılıç.** *Televizyon İzlemenin 1-6 Yaş Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkilerine Yönelik Annelerin Tutum ve Davranışlarının Belirlenmesi* 2014.
- 117. . Zimmerman FJ, Christakis DA.** *Children's Television Viewing And Cognitive Outcomes Archives Of Pediatrics And Adolescent Medicine, 2005, Cilt 159. 619-625.*
- 118. S., Apak.** *Gelişim Nörolojisi. İstanbul : Bayrak Matbaası, 1989. 223-224.*
- 119. Renda Y., Yalaz K., Özdirim E., Aysun S.** *Pediyatrik Nöroloji. Ankara : Türkiye Sağlık ve Tedavi Vakfı Yayınları, 1983. 309-311.*
- 120. Yalaz K, Epir S.** *Türk Çocuklarına Uygulanması ve Standardizasyonu. Denver Gelişimsel Tarama Testi El Kitabı. Ankara : Meteksan Yayınları, 1982.*
- 121. Arslan E., Bütün P., Doğan M. et al.** *Çocukluk Çağında Bilgisayar Ve İnternet Kullanımı. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi, 2014, Cilt 4.*
- 122. Yengil E., Güner P.D., Topakkaya Ö.K** *Okul Öncesi Çocuklarda ve Ebeveynlerinde Teknolojik Cihaz Kullanımı, Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi, 2019, Cilt 10.*
- 123. Drew P. Cingel, Marina Krcmar** *Predicting Media Use in Very Young Children: The Role of Demographics and Parent Attitudes. Communication Studies, 2013, Cilt 64.*
- 124. Rideout V., Hamel E.** *The Media Family: Electronic Media İn The Lives Of Infants, Toddlers, Preschoolers And Their Parents, 2006.*
- 125. A Common Sense Media Research Study.** *Zero to Eight Children's Media Use in America. 2013.*
- 126. Hilda K. Kabali, MD, Matilde M. Irigoyen, MD, Rosemary Nunez-Davis et al.** *Exposure and Use of Mobile Media Devices by Young Children. 6, Philadelphia : Pediatrics, 2015, Cilt 36.*
- 127. Altıncılıç Z., Özkan H.** *Televizyon İzlemenin 1-6 Yaş Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkilerine Yönelik Annelerin Tutum Ve Davranışlarının Belirlenmesi. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi, 2014, Cilt*
- 128. Oruç C., Tecim E., Özyürek H.** *Okul Öncesi Dönemde Çocuğunuzun Kişilik Gelişiminde Rol Modellik Ve Çizgi Filmler. EKEV Akademi Dergisi, 2011, Cilt 15.*
- 129. Guðmundsdóttir, G.B., and Hardersen, B.** *The Digital Universe Of 0-6-Year-Olds, Access To And Use Of Digital Device. 2012, Cilt 3, 7.*

- 130. Başgül, Ş.S.** *Medyanın Çocukların Ruh Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri.* 2012.
- 131. Hancox, R. J., & Poulton, R.** *Watching Television Is Associated With Childhood Obesity: But Is It Clinically Important? International Journal Of Obesity.* 2006, Cilt 30, 1.
- 132. Koezuka, N., Koo, M., Allison, K.R., Adlaf, E.M., Dwyer, J.J., Faulkner, G. ve Goodman, J.** *The Relationship Between Sedentary Activities And Physical Inactivity Among Adolescents: Results From The Canadian Community Health Survey. . Journal Of Adolescent Health.* 2006, Cilt 39, 4.
- 133. Cox, R., Skouteris, H., Rutherford, L., Fuller-Tyszkiewicz, M., & Hardy, L. L. (2012).** *Television Viewing, Television Content, Food İntake, Physical Activity And Body Mass İndex: A Cross- Sectional Study Of Preschool Children Aged 2-6 Years. Health Promot. Television Viewing, Television Content, Food İntake, Physical Activity And Body Mass İndex: A Cross- Sectional Study Of Preschool Children Aged 2-6 Years. . Health Promotion Journal Of Australia.* 2012.
- 134. Cespedes, E. M., Gillman, M. W., Kleinman, K., Rifas-Shiman, S. L., Redline, S., & Taveras, E. M.** *Television Viewing, Bedroom Television, And Sleep Duration From İnfancy To Mid- Childhood. . Journal Ofthe American Academy Of Pediatrics, . 2014, Cilt 133, 5.*
- 135. Chassiakos, Y. L. R., Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M. A., & Cross, C.** *Children and adolescents and digital media. Journal ofthe American Academy of Pediatrics.* 2016, Cilt 138, 5.
- 136. Vijakkhana, N., Wilaisakditipakorn, T., Ruedeekhajorn, K., Pruksananonda, C., & Chonchaiya.** *Acta Paediatrica, Evening media exposure reduces night–time sleep. . 2015.*
- 137. Pagani, L. S., Fitzpatrick, C., Barnett, T. A., & Dubow, E.** *Prospective Associations Between Early Childhood Television Exposure And Academic, Psychosocial, And Physical Well-Being By Middle Childhood.* 2010, Cilt Archives Of Pediatrics & Adolescent Medicine,.
- 138. Nathanson, A. I., Sharp, M. L., Aladé, F., Rasmussen, E. E., & Christy, K.** *The Relation Between Television Exposure And Theory Of Mind Among Preschoolers. Journal Of . Journal Of Communication.* 1088–1108., 2013, Cilt 63, 6.
- 139. Fan, J., McCandliss, B. D., Fossella, J., Flombaum, J. I., & Posner, M. I.** *The activation of attentional networks. . Neuroimage.* 471–479. , 2005, Cilt 26, 2.
- 140. Plowman, L., McPake, J., & Stephen, C.** *The Technologisation Of Childhood? Young Children And Technology İn The Home. . Children & Society.* 63-74, 2010, Cilt 24, 1.
- 141. Howie, E. K., Coenen, P., Campbell, A. C., Ranelli, S., & Straker, L. M.** *Head, Trunk And Arm Posture Amplitude And Variation, Muscle Activity, Sedentariness And Physical*

Activity Of 3 To 5 Year-Old Children During Tablet Computer Use Compared To Television Watching And Toy Play. Applied Ergonomics. 41-50, 2017, Cilt 65.

142. Akkuş Sevilay Y., Yilmazer Yasemin, Şahinöz Alev, Sucaklı İclal A. *3-36 Ay Arası Olan Çocukların Televizyon İzleme Durumunun Araştırılması, Hacettepe Tıp Fakültesi Dergisi voll,2015*

EKLER:

G. Çalışmada Kullanılacak Hasta İzlem Formu

A-Hasta adı-soyadı:

B-Protokol no:

D-Telefon:

C-Görüşme tarihi

E-Doğum tarihi:

F:Gestasyon yaşı ,doğum ağırlığı, doğum şekli:

G-Yaş :

J-Cinsiyet:

I-Vücut ağırlığı:

I-Vücut Kitle İndeksi

H-Boy:

G P A C

1- Annenin mesleğive öğrenim durumu nedir?

A- Üniversite

B-Lise

C-İlkokul

2- Babanın mesleği..... ve öğrenim durumu nedir?

A- Üniversite

B-Lise

C-İlkokul

3- Çocuğunuza kim bakıyor?

A-Anne

B-Akraba

C-Bakıcı

D:Diğer

4- Çocuğunuz anaokuluna gidiyor mu?

A-Evet

B:Hayır

5- Evde çocuğunuzun kullanabileceği teknolojik cihazlar (Akıllı telefon, tablet, bilgisayar, televizyon) mevcut mu?

A:Evet

B:Hayır

6- Teknolojik cihazları (Telefon, tablet, bilgisayar, televizyon) gün içinde kullanım süresi ne kadar?

A:1 saatten az B:1-2 saat C:2-4 saat D:4 saatten fazla

7- Çocuğunuz internet ve bilgisayar kullanımına kaç yaşında başladı?

A:1 yaşından önce B:1-3 yaş arası C:3-4 yaş arası D:4 yaşından sonra

8- İnternet ve akıllı cihazları kullanım amaçlarınız neler?

A:Eğitim B:Dikkatini çekmek(yemek yerken, ağlarken ...vb)

C:Yemek yedirirken oyalamak D:Sakinleştirmek E:Eğlence

9- Çocuğunuza teknolojik cihazlar için günlük kullanım süresi ile ilgili kurallar koyuyor musunuz?

A:Evet B:Hayır

10- Çocuğunuz okul dersleri ve ödevleri için internetten faydalaniyor mu?

A:Evet B:Hayır

11- Çocuğun dil gelişimi ve kelime bilgisini artırmak için teknolojik cihazlardan faydalaniyor musunuz?

A:Evet B:Hayır

12- Akıllı tabletleri çocuğu sakinleştirme amaçlı kullanıyor musunuz?

A:Evet B:Hayır

13- Çocuğunuz internet ve bilgisayar başında geçirdiği zamanı, ailesi ve arkadaşları ile olan zamana tercih ediyor mu?

A:Evet B:Hayır

14- Çocuğun bilgisayar başında geçirdiği en uzun süre ne kadar?

A:2 saatten az B:2-4 Saat C:4-6 saat D:6 saatten fazla

15- Çocuğunuz tablet ve telefon kendisine verilmediğinde ya da bu cihazlar geri istendiğinde reddetme, ağlama, itiraz davranışları gösteriyor mu?

A:Evet B:Hayır

16- Teknolojik cihazları kullanmaya başladıktan çocuğunuzun uyku süresinde azalma oldu mu?

A:Evet

B:Hayır

17- Teknolojik cihazları kullanmaya başladıktan sonra çocuğunuzun kilosunda artış oldu mu?

A:Evet

B:Hayır

18- Teknolojik cihazları kullanmaya başladıktan sonra fiziksel aktivitelerde, yaşlılarıyla olan oyunlarda azalma oldu mu?

A:Evet

B:Hayır

19-Mobil cihazlarda en çok tercih edilen uygulama nedir?

A-Oyun B-Çizgi Film C-Reklam D-Müzik E-Diğer

20-Kaç yaşında oturdu?

A-6. ayda

B:6-8 ay

C:Diğer

21-Kaç Yaşında Yürüdü?

A- 10-11 ay

B-12-13 ay

C-14-15 ay

D-16-18 ay

22-Kaç yaşında konuştu?

A:10-11 ay

B-12-13 ay

C-14-15 ay

D:16-18 ay

Denver II TÜRKİYE STANDARDİZASYONU

Tarih _____

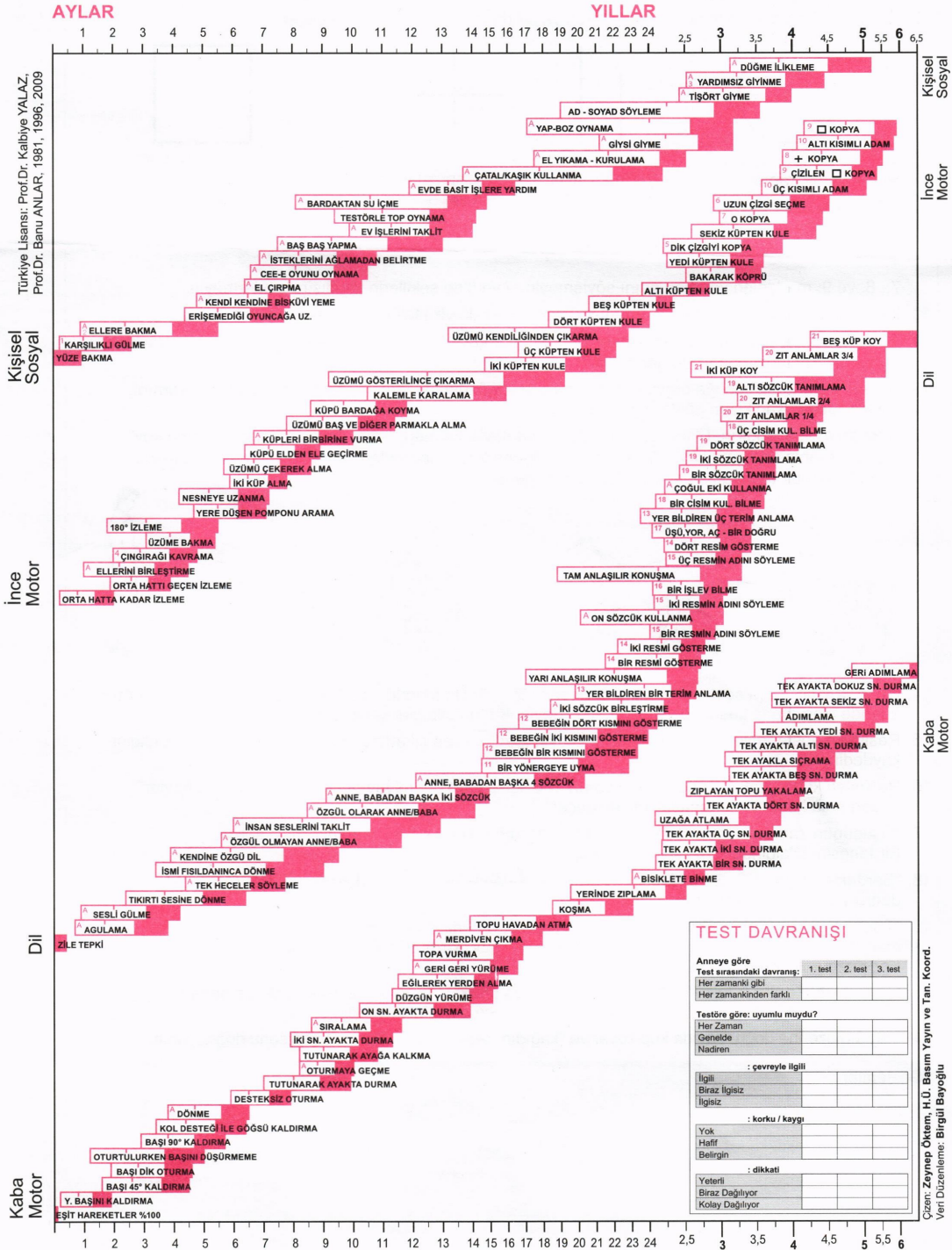
Soyadı, Adı _____

Doğum Tarihi _____

Protokol No. _____

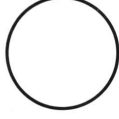
Uygulayıcı _____

Geçen Çocukların Yüzdesi			
25	50	75	90
Anlatımla geçilebilir		Formun arkasında not no. Madde	

Test verilışı için yönergeler

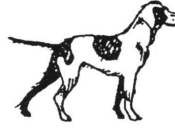
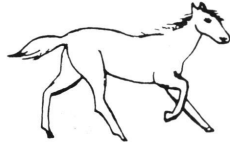
1. Gülümseyerek, konuşarak ya da el sallayarak çocuk gülümsetilmeye çalışılır, fakat dokunulmaz.
2. Çocuk kendi eline birkaç saniye bakmalıdır.
3. Çocuk ayakkabılarını bağlayamayabilir veya arkasındaki düğmeyi, fermuarı kapatamayabilir.
4. Parmakların arkasına ya da ucuna dokunulduğunda çingırağı yakalarsa geçer.
5. Çizgi, uygulayıcının çizdiğinden 30 derece ya da daha az eğimde olursa geçer.

7. Herhangi bir kapalı şekil geçer. Devamlı yuvarlak hareketler kalır.
6. Hangi çizgi daha uzun? Kağıdı çevirip bir kez daha sorun.
8. Çaprazlaşan çizgiler geçer.
9. Önce şekilleri göstererek çocuğa kopya ettirin; yapamazsa çizerek gösterin.

7., 8. ve 9. maddeleri verirken adını söylemeyin. 7 ve 8'de şekillerin yapılışını göstermeyin.

10. İnsan çizme skorlamasında çift organlar (2 kol, 2 bacak, vb.) tek parça olarak sayılır.
11. Çocuğa küp vererek "bunu anneye ver", "bunu yere koy", "bunu masaya koy" yönergelerini sırayla verin. En az birini yapabilirse geçer.
12. Bebeği kullanarak çocuğa deyin ki: Bana burnunu, gözünü, kulağını, ağzını, elini, ayağını, karnını, saçını göster. Kaç kısım gösterdiğini kaydedin.
13. Çocuğu ayağa kaldırın. Eline küp vererek "bunu masanın altına koy", "bunu masanın üstüne koy", "bunu annenin arkasına koy", "bunu annenin önüne koy" yönergelerini sırayla verin. Üçünü bilen, "yer bildiren bir terim anlama" maddesinde de geçer.

14. Önce "resmin adını söyleme" maddesini verin (Bk. 15) Üç taneden az isim söylerse resimler çocuğun önünde iken "bana kuşu, kediye, ... göster" deyin. Kaçını bildiğini kaydedin.
15. Resimleri gösterin ve adını söylemesini isteyin (sadece ses çıkarırsa puan verilmez). Kaçını bildiğini kaydedin.
16. Resimleri kullanarak çocuğa şunları sorun: "Hangisi uçar?, ... miyav der?, ... konuşur?, ... havlar?, ... dört nala koşar?" Bir tanesini bilirse geçer.
17. "Üşüdüğün zaman ..., yorulduğün zaman ..., acıktığın zaman ne yaparsın?" diye sorun. Bir tanesini bildiğinde ilgili maddeden geçer.
18. "Bardakla ne yapılır?, Sandalye ile ne yapılır?, Kalemle ne yapılır?" diye sorun. İşlev tanımlayan sözler doğru yanıt olarak kabul edilmelidir.
19. "Top, deniz, masa, ev, elma, perde, merdiven, tavan nedir?" diye sorun. Kullanım, şekil, yapıldığı madde, genel sınıflama (örneğin, "elma meyvadır" gibi, "kırmızı" değil) açısından tanımlayıcı sözler geçer. Kaç sözcük bildiğini kaydedin.
20. "At büyüktür, peki ya fare?", "Ateş sıcaktır, peki ya buz?", "Anne bir kadındır, peki ya baba?", "Güneş gündüz çıkar, peki ya ay?", diye sorun. Kaçını bildiğini kaydedin.
21. Kağıdın üzerine doğru sayıda küp koyar ve "kağıdın üzerinde kaç küp var?" sorusunu doğru yanıtlarsa geçer.

■ Gözlemler :

GÖNÜLLÜLERE VERİLECEK BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Çalışmamızda, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Çocuk Hastalıkları polikliniğinde kronik hastalığı olmayan, rutin kontrol ya da akut hastalık nedeniyle başvurmuş 0-6 yaş arası çocukların sosyal medya kullanım sürelerinin ve kullanım alanlarının belirlenmesi; çocukların nöromotor ve bilişsel gelişiminine olan etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmamız anket çalışması olup, anket gönüllülere poliklinik vizitleri sırasında araştırmacı tarafından veya kendi kendine uygulanacaktır. Hastaya ait bilgiler dosyadan alınacak olup katılımcılardan Denver Gelişimsel Tarama testi ile çocukların gelişiminin araştırılması planlanmıştır.

Çalışmamıza yaklaşık 140 hasta alınması planlanmıştır. Çalışma süresi 8 ay olarak planlanmıştır.

Sizin herhangi bir sorumluluğunuz olmayacaktır. Bu çalışmaya katılmak için herhangi bir ücret istenmeyecek, çalışmaya katıldığınız için ek ödeme de yapılmayacaktır. Bağlı bulunduğunuz sosyal güvenlik kurumundan rutin tetkiklerin dışında herhangi bir ücret alınmayacaktır.

Araştırmaya katılmak sizin isteğinize bağlıdır. İstedığınız zaman, herhangi bir cezaya veya yaptırıma maruz kalmaksızın, hiçbir hak kaybetmeksizin araştırmaya katılmayı reddedebilir veya araştırmadan çekilebilirsiniz. Araştırmamıza katılmamanız veya çekilmeniz durumunda klinik izlemimiz tarafımızdan yapılmaya devam edilecektir.

İzleyiciler, yoklama yapan kişiler, etik kurul, kurum ve diğer ilgili sağlık otoritelerinin sizin orijinal tıbbi kayıtlarınıza doğrudan erişimleri bulunacaktır. Ancak bu bilgiler gizli tutulacaktır. Yazılı bilgilendirilmiş gönüllü olur formunun imzalanmasıyla siz veya yasal temsilciniz söz konusu erişime izin vermiş olacaksınız. İlgili mevzuat gereğince kimliğinizi ortaya çıkaracak kayıtlar gizli tutulacak, kamuoyuna açıklanmayacak, araştırma sonuçlarının yayınlanması halinde dahi kimliğiniz gizli kalacaktır.

- Araştırmamızda hastalara herhangi bir tedavi uygulanmayacaktır
- Araştırmamızda hastaların fiziksel veya ruhsal bir zarar görmeyeceği öngörülmektedir.
- Araştırmaya katılan hastalarla ilgili tıbbi kayıtlara izleyiciler, yoklama yapan kişiler, etik kurul, bakanlık ve diğer otoriteler tarafından ulaşılan bilgilerin gizli tutulacağı koşuluyla erişim olabilir.
- Araştırmaya katılan gönüllülerin kimliğini ortaya çıkaracak kayıtlar gizli tutulacaktır. Araştırma sonuçları yayınlansa dahi gönüllülerin kimlikleri ve kişisel bilgileri gizli tutulacaktır.

“Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana, yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen hekim tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi biliyorum”

“Söz konusu araştırma sonucu hastalığımda klinik değişiklik olmayabileceği konusunda bilgilendirildim.

Söz konusu araştırma devam ederken, araştırmaya katılmaya devam etme isteğimi etkileyebilecek yeni bilgiler elde edildiğinde kendim veya yasal temsilcimin bilgilendirileceği belirtildi.”

“Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.”

Gönüllünün Adı Soyadı:

Sorumlu Araştırmacı:

Tarih:

Tarih:

İmza:

İmza: